

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARINA YÖNELİK
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA EĞİTİMİ ÖNERİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüseyin ACAR

Antalya, 2021

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARINA YÖNELİK
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA EĞİTİMİ ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüseyin ACAR

Danışman

Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN

Antalya, 2021

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Mayıs, 2021

Hüseyin ACAR

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecine başladığım andan itibaren tez çalışmamın son aşamasına kadar gerek engin düşünce ve bilgi birikimini benimle paylaşmasının, gerekse hayat tecrübeleriyle yolumu aydınlatan bir kandil olmasının yanı sıra, desteğini her an hissettiğim, öğrencisi olmaktan şeref duyduğum çok değerli danışmanım Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN'a en içten şükranlarımı sunarım. Lisans öğrenimim boyunca ve lisansüstü öğrenimim sırasında bana vermiş olduğunuz emek ve kattığınız her şey için size minnettarım.

Gerek lisans hayatım boyunca gerekse yüksek lisans öğrenimim sürecinde değerli bilgileriyle beni aydınlatan, her zaman duruşunu ve ağırbaşlılığını kendime rehber edindiğim, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen çok kıymetli hocam Öğr. Gör. Dr. Osman AKHAN'a, tezin uygulama sürecinde değerli zamanını ayırıp, yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Mustafa DOĞRU'ya ve tezimin analizi sürecinde emeği geçen Arş. Gör. Merve AYVALLI'ya destekleri için teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecinde tanıdığım ve özellikle tezimin uygulama aşamasında emek sarf eden değerli arkadaşlarım Ahmet ÖZTÜRK'e Samet ÇİÇEK'e, Burcu KAYMAK'a Hilal MERT'e ve süreçte yardımlarını esirgemeyen diğer bütün arkadaşlarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

Hayatta yeri asla doldurulamaz olan, varlığına her daim ihtiyaç duyduğum, maddi ve manevi olarak en büyük destekçim, emeklerini asla ödeyemeyeceğim değerli babam Hamza ACAR'a, sevgi ve şefkatini hiçbir zaman esirgemeyen, onun sayesinde bugünlere geldiğim, hayattaki duruşumu varlığından aldığım ve oğlu olmaktan gurur duyduğum değerli annem Sevim ACAR'a, her an bir telefon uzaklığında olan, çocukluğumdan bugüne karşılıksız sevgi beslediğim, iyi veya kötü günümde koşulsuz destekçim olduğunu bildiğim çok kıymetli amcam Enver ACAR'a teşekkür ederim.

Araştırmanın, sosyal bilgiler eğitimi alan yazınına ve sosyal bilgiler camiasına katkısı olması dileğiyle...

Hüseyin ACAR

Mayıs, 2021

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARINA YÖNELİK SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA EĞİTİMİ ÖNERİSİ

Acar, Hüseyin

Yüksek Lisans, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN

Mayıs, 2021, 177 sayfa

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler son sınıf öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları ile inanç düzeylerini belirlemek ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi hakkındaki görüşlerini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği son sınıfında öğrenim gören 59 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırmada, nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda veri toplama aracı olarak “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği” ve “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimine Yönelik İnançlar Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise sosyal bilgiler son sınıf öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi hakkındaki görüşlerini almak amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formundan yararlanılmıştır. Araştırmanın nicel ölçme araçlarından elde edilen veriler istatistik paket programı (SPSS) kullanılarak analiz edilmiştir. Nitel ölçme aracından elde edilen veriler ise, betimsel analiz yönteminden yararlanılarak çözümlenmiştir.

Araştırmanın nicel boyutunda elde edilen sonuçlara bakıldığında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi (SKE) öncesinde alınan ön-test puanları ile SKE sonrasında alınan son-test puanları arasında farkındalık düzeyine göre son test puanlarının daha yüksek olduğu, öğretmen adaylarının SKE ile ilk defa karşılaşmalarının sonucu olarak yorumlanan, inanç düzeyine göre anlamlı bir değişkenliğin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda elde edilen sonuçlara bakıldığında ise, öğretmen adaylarına yönelik verilen SKE’nin olumlu geri dönütler sağladığını ve öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik olumlu bakış açısı geliştirdiklerini, bilinç ve farkındalık kazandıklarını söylemek mümkündür. Ayrıca sonuçlar genel bir bakış açısıyla yorumlandığında, araştırmanın nitel bulgularının nicel bulguları desteklediği ve tamamladığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, öğretmen adayı, eğitim.

ABSTRACT

A SUSTAINABLE DEVELOPMENT EDUCATION SUGGESTION FOR SOCIAL STUDIES PRESERVICE TEACHERS

Acar, Hüseyin

Master's Thesis, Division of Social Studies Teaching

Thesis Adviser: Assoc. Prof. Dr. Nadire Emel AKHAN

May, 2021, 177 pages

The aim of this study is to determine the sustainable development awareness and belief levels of social studies pre-service teachers and to examine their views on sustainable development education. The sample of the research consisted of 59 social studies preservice teachers studying in the last year of Social Studies Teaching at Akdeniz University Faculty of Education in the fall semester of 2019-2020 academic year. The mixed method, in which quantitative and qualitative methods are used together, was used in the study. The "Sustainable Development Awareness Determination Scale" and "Beliefs towards Sustainable Development Education Scale" were used as data collection tools in the quantitative dimension of the research. In the qualitative aspect of the research, an interview form prepared by the researcher was used in order to obtain the opinions of the social studies pre-service teachers on Sustainable Development Education. The data obtained from the quantitative measurement tools of the research were analyzed using the statistical package program (SPSS). On the other hand, the data obtained from the qualitative measurement tool were analyzed by using the descriptive analysis method.

When the results obtained from the quantitative dimension of the research were examined, a comparison of the pre-test scores obtained before the Sustainable Development Education (SDE) and the post-test scores obtained after the SDE revealed that the post-test scores of the social studies preservice teachers were higher in terms of their awareness level, whereas it was concluded that there was no significant variation according to their belief levels, which was attributed to its being their first encounter with SDE. When we look at the results obtained in the qualitative dimension of the research, it is possible to say that the SDE given to the preservice teacher's yielded positive feedback and that the preservice teachers developed a positive perspective on the concept of sustainable development, and they gained consciousness and awareness in this regard. In addition, when the results are interpreted from a general point of view, it is seen that the qualitative findings of the research support and complement the quantitative findings.

Key Words: *Sustainability, sustainable development, preservice teacher, education.*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	8
1.3. Araştırmanın Önemi	9
1.4. Sayıtlar (Varsayımlar)	10
1.5. Sınırlılıklar	10
1.6. Tanımlar	10

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İnsan ve Çevre İlişkisi.....	12
2.2. Sürdürülebilirlik Nedir?	17
2.3. Kalkınma Neden Önemlidir?	20
2.4. Sürdürülebilir Kalkınma Nedir?	23
2.5. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi	27
2.6. Sürdürülebilirliğin ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları.....	33
2.6.1. Ekonomik (İktisadi) Sürdürülebilirlik.....	38
2.6.2. Toplumsal (Sosyal) Sürdürülebilirlik.....	39
2.6.3. Çevresel (Ekolojik) Sürdürülebilirlik.....	40
2.7. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	42
2.8. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal Bilimlerle İlişkisi	46
2.9. Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim İlişkisi	52
2.10. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sürdürülebilir Kalkınma	58

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	65
3.2. Çalışma Grubu	66
3.3. Veri Toplama Aracı	67
3.3.1. Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği.....	67
3.3.2. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik İnançlar Ölçeği	67
3.3.3. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Görüşme Formu	68
3.4. Veri Toplama Süreci.....	68
3.5. Verilerin Analizi	73

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri Alt Boyutlarına Ait Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular	74
4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Cinsiyetlere Göre Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular.....	75
4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların GANO'ya Göre Ön-Test ve Son Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular.....	76
4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Yaşanılan Yerleşim Yerlerine Göre Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular.....	77
4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeyleri Alt Boyutlarına Ait Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular	78
4.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Cinsiyetlere Göre Ön-Test ve Son Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular.....	79
4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların GANO'ya Göre Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular.....	79

4.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Yaşanılan Yerleşim Yerlerine Göre Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular	80
4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular	81
4.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitiminin Faydaları Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular	82
4.11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimini Kimlere Önerilebileceğine İlişkin Bulgular	84
4.12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınmayı Neden Bilip/Bilmemesi Durumuna İlişkin Bulgular	85
4.13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular	86
4.14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Hakkındaki Metaforlarına İlişkin Bulgular	88
4.15. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Öncesi Düşündükleri/Hissettikleri/Bildiklerine İlişkin Bulgular.....	89
4.16. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Sonrası Düşündükleri/Hissettikleri/Bildiklerine İlişkin Bulgular.....	91

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar ve Tartışma	96
5.1.1. Nicel Analiz Verilerine İlişkin Sonuçlar	96
5.1.2. Nitel Analiz Verilerine İlişkin Sonuçlar	102
5.2. Öneriler	108
KAYNAKÇA	110
EKLER	129
ÖZGEÇMİŞ	163
İNTİHAL RAPORU	164

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Sürdürülebilir Kalkınma İle İlişkisi	63
Tablo 2. Betimleyici İstatistik Sonuçları	66
Tablo 3. Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları.....	74
Tablo 4. Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeylerinin Cinsiyetlere Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları.....	75
Tablo 5. Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeylerinin GANO'ya Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları.....	76
Tablo 6. Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeylerinin Yaşanılan Yerleşim Yerlerine Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları.....	77
Tablo 7. Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeyleri Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları..	78
Tablo 8. Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeylerinin Cinsiyetlere Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları	79
Tablo 9. Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeylerinin GANO'ya Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları.....	80
Tablo 10. Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeylerinin Yaşanılan Yerleşim Yerlerine Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları.....	80
Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Hakkındaki Düşünceleri	81
Tablo 12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitiminin Faydaları Hakkındaki Düşünceleri	82
Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Kimlere Önerilebileceğine Yönelik Görüşleri	84
Tablo 14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınmayı Neden Bilmesi Gerektiğine İlişkin Görüşleri.....	85
Tablo 15. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Hakkındaki Düşünceleri	86
Tablo 16. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Hakkındaki Metaforları.....	88
Tablo 17. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Öncesi Düşündükleri/Hissettikleri/Bildikleri	89
Tablo 18. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Sonrası Düşündükleri/Hissettikleri/Bildikleri	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi	29
Şekil 2. Birbirinden Bağımsız Eşgüdümlü Boyutlar	35
Şekil 3. Çevre Boyutu Kapsamında Sürdürülebilir Kalkınma	36
Şekil 4. Sürdürülebilir Kalkınma Modeli	37
Şekil 5. Sürdürülebilir Gelişmenin Üç Sütunu	41
Şekil 6. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	44
Şekil 7. Sürdürülebilir Kalkınma Boyutlarının Sosyal Bilimlerle İlişkisi	51
Şekil 8. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Uygulama Süreci Haftalık Oturumları.....	72

KISALTMALAR LİSTESİ

TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
KÖA	: Kadın Öğretmen Adayı
EÖA	: Erkek Öğretmen Adayı
GANÖ	: Genel Akademik Not Ortalaması
Akt.	: Aktaran
Ed.	: Editör
Vb.	: Ve Benzeri
Bknz.	: Bakınız
s.	: Sayfa
Yy.	: Yüzyıl
BM	: Birleşmiş Milletler
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNCED	: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
MAP	: Akdeniz Eylem Planı
WCED	: Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
BKH	: Binyıl Kalkınma Hedefleri
MKH	: Milenyum Kalkınma Hedefleri
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
SKE	: Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi
AB	: Avrupa Birliği

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın dayandığı problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi, alt problemler, belli başlı tanımlar ile araştırmanın sınırlılıkları belirtilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İçerisinde hayat bulduğumuz evrenin oluşumunun yaklaşık olarak 13.8 milyar yıl önce Bing Bang (Büyük Patlama) ile başladığı, bilim adamlarının çeşitli çalışmaları sonucunda öne sürülmüştür. Büyük patlamadan sonra çeşitli evrimsel faaliyetler neticesinde insanoğluna ev sahipliği yapacak olan dünya, yaklaşık olarak 4.5 milyar yıl önce bugünkü şeklini almaya başlamıştır. İnsan, dünyanın geçirmiş olduğu evrimsel hareketler sonucunda yaratılmış ve çevreyle çeşitli etkileşimsel süreçlerden geçmiştir. İnsan, ilk zamanlarda çevreye karşı savunmasız ve tecrübesiz olmuştur. İnsan da tıpkı dünya gibi farklı gelişimsel evrelerden geçmiş ve çevreye olan etkisi ilk başlarda çok düşük olmuştur. İnsanın, göçebe hayata başlaması sonucunda çevreye olan etkisi bir nebze artsa da, bu etki çevreyi anlamlandırmaktan öteye geçmemiştir. Fakat tarımsal faaliyetler sonucunda insanın yerleşik hayata geçmesiyle birlikte insanoğlu çevreyi kavramaya, kontrol altında tutmaya ve kendi ihtiyacı çerçevesinde kullanmaya başlamıştır. Daha sonra yerleşik hayatın gelişmesiyle birlikte bilgi birikimi ve teknik faaliyetler hızla artarak şehirler ortaya çıkmış ve insan çevresindeki kaynakları ihtiyacı doğrultusunda kullanmaya başlamıştır (Özerkmen, 2002).

İnsanın çevreyle olan etkileşimi, ilk başlarda göçebe hayatın bir özelliği olan avcı-toplayıcılıkla birlikte çevreyi tanıma ve anlamlandırma şeklinde olmuştur. Daha sonra insanın çevreye uyum sağlama çabaları gelişmiş, tarımsal faaliyetlerle birlikte yerleşik yaşama geçilmesiyle, insanın çevreye olan bakış açısı ondan yararlanma ölçüsünde değişik boyutlar kazanmıştır. İnsanoğlu, bilimsel faaliyetlere ağırlık vermesi ve teknik bilgi birikiminin artmasıyla birlikte çevreyi çeşitli boyutlarla değerlendirmeye başlamıştır. İnsan, çevre ile birlikte gelişmiş ve nüfusun artmasıyla, farklı topluluklar kendini göstermiştir. Hızla değişen yaşam ve gelişen dünya, çevreye olan bakış açısını değiştirerek insanın çevreye egemen olmasına ve toplumlar arasında rekabetlerin yaşanmasına neden olmuştur. İnsanın ve

toplumların çıkarları doğrultusunda çevreye egemen olma anlayışı, Sanayi Devrimi'ne kadar yavaş ilerlerken Sanayi Devrimi'nin yaşanmasıyla birlikte hız kazanmıştır (Ertan, 2004).

Yeryüzünde yaşayan tüm canlıların hayatını sürdürebilmek için ihtiyaç duydukları ve sürekli etkileşim halinde oldukları coğrafi, biyolojik, fiziksel, sosyolojik, kültürel ve sosyo-ekonomik ortam “çevre” olarak karşımıza çıkmıştır. İnsanlığın ve tüm canlıların hayatını devam ettirebilmeleri ve bir sonraki dönemde sağlıklı nesillerin yetişebilmesi için gerekli olan ortam çevre olmuştur. Çevre ve insan, Sanayi Devrimi'ne kadar dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişim göstermiştir. Fakat Sanayi Devrimi'nin yaşanmasıyla birlikte insanoğlu, ihtiyaç fazlası üretim rekabeti sonucunda, gelişim tarihi boyunca çevreye vermediği zararı kısa bir süre içerisinde vermiştir (Sarıçoban ve Yıldırım, 2015).

Özellikle 18. yüzyıldan sonra yaşanan sanayileşme hareketleri ile aşırı nüfus artışı ve hızlı kentleşmeyle birlikte doğal kaynakların hızla tükenmeye başlaması, insan ve çevre etkileşimin büyük tehlikelerle karşı karşıya kaldığını bizlere göstermiştir. Toplumlar arasında yaşamaya başlayan ekonomik büyüme ve kalkınma arayışları, doğal kaynakların yenilenme süresini kısıtlamış bununla birlikte açlık, yoksulluk ve eşitsizlikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda bugünden geleceğe tüm insanlığın ihtiyaçlarına kaynak oluşturarak, ev sahipliği yapacak olan çevrenin büyük sorunlarla yüz yüze gelmesi çevresel, ekonomik ve toplumsal boyutta sürdürülebilirliğin gerekliliğini ortaya koymuştur (Moran & Lopez, 2016).

Sanayi Devrimi'nin yaşanmasıyla birlikte ortaya çıkmaya başlayan çevre sorunları, 1900 yılına gelindiğinde hız kazanmıştır. Bu yıldan sonra ülkeler arasında ekonomik üstünlük kurma amaçlı yaşanan sömürge arayışları ve enerji rekabeti, 1. Dünya Savaşı ve 2. Dünya Savaşı gibi dünya tarihini derinden etkilemiş büyük savaşların yaşanmasına sebep olmuş ve insanın çevreyi, üstünlük kurma aracı olarak değerlendirmesine yol açmıştır. Ülkeler arasında yaşanan rekabet, bazı ülkelerin doğal kaynakları aşırı tüketmesine yol açmış ve çevrede geri dönülmez etki yaratan nükleer faaliyetlerin, kimi ülkeler arasında güç dengesi kurma amacıyla yaygınlık kazanmasına neden olmuştur. 1950 yılına gelindiğinde ise, dünya nüfusunun bir anda artışa geçmesi beraberinde birçok problemle birlikte çevre sorunlarının da daha fazla artmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda uluslararası alanda çevre sorunlarını çözmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Karabıçak, 2008).

İnsanın, çevreyle olan etkileşimi yüzyıllar boyunca süregelen bir özellik olmuştur. Çevreden ayrı düşünilemeyen ve çevreye her daim muhtaç olan insan, çevreye yönelik yapılacak olan her türlü etkinin de sorumlusu kabul edilmiştir. Hızla gerçekleşen endüstrileşme hareketleri insanın çevreye olan sorumluluk duygusunu giderek azaltmaya başlamış ve çevrenin

işleyişinde büyük aksaklıkların yaşanmasına da neden olmuştur. Ülkeler arasında yaşanmaya başlayan ekonomik yönden üstünlük kurma çabaları, çevrede geri dönülmez ölçüde büyük tahribatların yaşanmasını da beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda 1960 yılından sonra çevrenin yeni yaklaşımlarla ele alınması gerektiği fikri öne sürülmüş ve çağdaş çevre anlayışı ortaya çıkarak, insanların sağlıklı bir çevrede yaşaması için verilecek olan çevre eğitimleri uluslararası alanda önem kazanmaya başlamıştır (Aydın ve Kaya, 2011).

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde dünyada teknolojik gelişmelerin hızla yaşanması ve fabrikalaşmanın etkisiyle üretim rekabetinin artması, insanoğlunun birçok duygusunda da değişikliklere yol açmıştır. İnsanoğlunun karakteri üzerinde belirleyici olabilen sorumsuzluk, açgözlülük, tatminsizlik, bencillik, üstünlük hırsı, kıskançlık vb. olumsuz duyguların artmaya başlaması çevreye verilen tahribatı da üst boyutlara taşımıştır. Bunun sonucunda hem insanın olumsuz duyguları ve hırslarıyla mücadelede hem de çevre sorunlarına yönelik farkındalık kazandırmada çevre eğitimi önemli hale gelmeye başlamıştır (Ayvaz, 1996).

Çevreye yönelik duyarlılığı arttırmak amacıyla çevre eğitimleri, uluslararası alanda, 2. Dünya Savaşı'nın yaşanmasıyla birlikte kendini hissettiren ve özellikle 1960 yılından sonra aşırı nüfus artışıyla birlikte; çevre kirliliği, iklim değişikliği, yenilenemeyen kaynak kullanımının artması vb. durumların yaşanmasıyla hız kazanan çevre sorunlarının tartışma konusu haline gelmesiyle birlikte çevre sorunlarıyla mücadele etmek amacıyla önem kazanmıştır. Çevre eğitimi kapsamında coğrafya disiplini başta olmak üzere, sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla çevre sorunlarıyla mücadelede farkındalık oluşturmaya yönündeki önemi ortaya çıkmıştır. Ayrıca çevre eğitimi çalışmaları kapsamında, çevre sorunlarını çözmek ve bugünün doğal kaynaklarını ihtiyaçlar ölçüsünde kullanıp, bir sonraki nesillere devamını sağlayabilmek amacıyla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı da dünya gündemine gelmeye başlamıştır (Özgen, 2012).

Dünya'da küresel etkiye sahip ulus devletlerin birbirleri üzerinde üstünlük kurma çabaları, ihtiyaç fazlası seri üretimi ve ekonomik büyüme arzusunun beraberinde getirmiştir. Buna bağlı olarak doğal kaynakların aşırı kullanımı neticesinde çevreye büyük zararlar verilmiş ve çevre eğitimleri ile çevresel duyarlılık kazanma önemli hale gelmiştir. Ayrıca ulus devletlerin rekabeti, az gelişmiş devletleri de etkileyerek çevre sorunlarının yanı sıra açlık, yoksulluk, eşitsizlik vb. ekonomik ve sosyal sorunları da doğurmuştur. 20. yüzyılın son çeyreğinde çevreye yönelik farkındalık geliştirme çabaları ekonomik, sosyal ve çevresel problemleri bir bütün olarak çözme amacıyla sürdürülebilir kalkınma başlığı altında toplanmaya başlamıştır. Tüm bu gelişmelerle birlikte sürdürülebilir kalkınma anlayışı,

dünyadaki bütün devletlerin çevre eğitimlerine ağırlık vermesine ve mevcut problemleri çözmeye yönelik uluslararası çalışmalar yürütülmesine zemin oluşturmuştur (Özer, 2017).

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, uluslararası çevre sorunlarının görüşüldüğü 1972 Stockholm Konferansı ile birlikte dünya gündemine gelmeye başlamış ve 1987 yılında Brundtland “Ortak Geleceğimiz” Raporu ile birlikte resmi olarak dünya literatürüne girmiştir. Sürdürülebilir kalkınma, Brundtland Raporu ile birlikte bugünkü neslin ihtiyaçlarını karşılamaktan ödün vermeksizin gelecek neslin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için doğal kaynakların bilinçli kullanımını ve sürdürülebilirliğini savunan bir yaklaşım olmuştur. Aynı zamanda bu yaklaşım, çevreyi korumaya yönelik yapılacak olan çalışmaların artırılmasını, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutta sorunların çözülerek hükümetler arası eşitliğin sağlanmasını ve doğal kaynakların kuşaklararası adil sürdürülebilirliğini savunmuştur (Emas, 2015).

Sanayi Devrimi’nin yaşanmasından sonra ortaya çıkan ülkeler arası ekonomik kalkınma rekabeti, 1960-1970 yılları arasına gelindiğinde insanlığı derinden etkileyen sorunların yaşanması sonucunda kalkınma ve çevre ilişkisinin değerlendirilmesi gerektiğini gün yüzüne çıkarmıştır. Endüstrileşmeyle birlikte nüfusun giderek artması ve gıda tüketiminin üst boyutlara ulaşması, Roma Kulübü diye adlandırılan bir grup araştırmacının 1972 yılında “Büyümenin Sınırları” adlı bir rapor çıkarmasına yol açmış ve aynı yıl sürdürülebilir kalkınmanın tanınmaya başlamasını sağlayan Stockholm Konferansı’nın toplanmasına da kaynaklık etmiştir. Bu gelişmelerden sonra sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, başta Brundtland Raporu ve Rio Zirvesi olmak üzere, günümüze kadar bir dizi uluslararası toplantı yapılarak gündemdeki yerini korumuştur (Bahçeci ve Görmez, 2019).

Gelecek nesillerin refahını da düşünerek bugünkü ekonomik, sosyal ve çevresel sorunların giderilmesi ile doğal kaynakların etkili yönetilmesini savunan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, yenilenemeyen enerji kaynaklarını kullanmaktan ziyade yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmayı teşvik etmiştir. Sürdürülebilir kalkınma, boyutları ile birlikte değerlendirilerek ekonomi boyutunda; ülkeler arası adil ekonomik büyümeyi, toplumsal boyutunda; bireylerin ve tüm insanlığın refahını arttırmayı, çevre boyutunda ise; çevre sorunlarının giderilerek, kişi başına düşen atık miktarının azaltılmasına dayanan ekolojik ayak izinin minimum düzeye getirilmesini amaçlamıştır. Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı; açlık, yoksulluk, çevre kirliliği, su kirliliği, iklim değişikliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, savaş, terör, salgın hastalık vb. sorunlarla mücadele etmeyi hedeflemiştir (Alagöz, 2004).

Başlangıçta tüm insanlığın mevcut ihtiyaçlarını gidermek ve dünyayı derinden etkileyen sorunlara çözüm önerileri sunmak amacıyla ortaya atılan sürdürülebilir kalkınma, daha sonraları gelecek için umut taşıyan bir yaklaşım haline gelmesiyle birlikte, talep edilen amaçların bireylere kazandırılması noktasında, eğitimsel faaliyetlerle birlikte değerlendirilmeye alınmış ve uluslararası alanda eğitimsel karar verme süreci haline gelmiştir. 1960'lı yıllarda çevrenin karşılaşmış olduğu zararları gidermek amacıyla çevre eğitimleri verilmeye başlamışken daha sonraları artan dünya nüfusunun doğal kaynakları aşırı sömürmesiyle birlikte, geleceği tehdit eden birçok sorunun ortaya çıkması sürdürülebilir kalkınma anlayışını doğurmuş ve bu temelde bireylerin bilinçlenmesi adına eğitimsel faaliyetler önem kazanmaya başlamıştır (Lampa, Greculescu & Todorescu, 2013). Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının temelinde insanın gelişmesi ve refahının artması yer aldığı için, bireylerin bu yaklaşımın amaçlarını kapsayıcı bir eğitim almaları zorunlu hale gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi, özellikle 1990'lı yıllardan sonra UNESCO'nun 1975 ile 1995 yılları arasını kapsayacak şekilde uygulama kararı aldığı "Uluslararası Çevre Eğitimi Programı'nın" süresinin dolmasının ardından bunun yerine "Sürdürülebilir Gelecek İçin Eğitim" programını gündeme getirmesiyle birlikte önem kazanmaya başlamıştır (UNESCO, 1997, Akt. Afacan ve Güler, 2011).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 20 Aralık 2002 yılında almış olduğu bir kararla 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren 2015 yılına kadar "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim" başlığı altında "Birleşmiş Milletler On Yılı" nı ilan etmiştir. Bu süreçten sonra dünyayı daha yaşanabilir kılmak amacıyla ortaya atılan sürdürülebilir kalkınma için eğitim, BM tarafından dört ana başlık altında değerlendirilmiştir. Başlıklar arasında; temel eğitim kalitesinin artırılması, mevcut olan eğitimin sürdürülebilirlik yaklaşımı çerçevesinde yeniden yapılandırılması, eğitim programları ve kamuoyu aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma farkındalığının artırılması ve eğitim programlarının bundan sonraki süreçte çevresel konulara ağırlık vermesi yer almıştır. BM'nin öne sürdüğü "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim On Yılı" 10-12 Kasım 2014 yılında Japonya'nın Nagoya şehrinde gerçekleştirilen "UNESCO Dünya Konferansı" ile birlikte son bulmuştur (Kabadayı, 2015).

İlk başlarda çevre eğitimi başlığı altında verilmeye başlayan, daha sonraki süreçte sürdürülebilir kalkınma için eğitim başlığı altında değerlendirilen sürdürülebilir kalkınma eğitimi, çevresel sorunların giderilmesini, bireyler arasında eşitliğin sağlanmasını ve ekonomik büyümenin adil olmasını amaçladığı için sosyal bilim disiplinleri ile iç içe olmuştur. Özellikle 2000'li yıllara gelindiğinde çevre eğitiminin sürdürülebilir kalkınma eğitiminin alt boyutunda

yer alması, başta coğrafya, ekonomi ve sosyoloji disiplinleri olmak üzere, tüm dünyada ilköğretim kademesi altında fen ve teknoloji ile sosyal bilgiler derslerinin sürdürülebilir kalkınma eğitimine hizmet edebilecek dersler olduğu anlaşılmaya başlamıştır (Powers, 2004).

Dünyadaki mevcut kaynakları en iyi şekilde kullanmayı, çevresel kirliliğin önüne geçmeyi, insan neslinin devamlılığını sağlamayı, sosyal eşitliği ve adaleti amaçlayan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, dünyadaki tüm bireylerin sahip olması gereken inancı ve farkındalığı kaliteli eğitim ile sağlamayı hedeflemiştir. Bunun için de bireylerin çocukluktan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına sahip olabilmeleri adına, ilköğretim kademesindeki derslerin önemi gittikçe artmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın çok boyutlu olması, sosyal bilimlerin farklı disiplinleri ile ilişkisini arttırmıştır. Bu yüzden bir ilköğretim dersi olan ve farklı sosyal bilim disiplinlerini içerisinde barındıran sosyal bilgiler dersi, sürdürülebilir kalkınma eğitiminin kazandırılması noktasında en önemli ders olarak görülmüştür. Sosyal bilgiler, dünyadaki ülkelerin her birinde farklı tanımlanmasına rağmen, amaçları arasında toplumsal sorunlara çözüm önerileri getirebilen evrensel vatandaşlar yetiştirmek yer aldığı için sürdürülebilir kalkınma eğitiminin verilebileceği en önemli ders özelliği göstermiştir (Clifford & Joseph, 2015).

Sosyal bilgiler dersi ile fen ve teknoloji dersinin amaçlarına bakıldığı zaman, sorumluluklarını bilen, çevreye duyarlı, insan-çevre arasındaki ilişkiyi kavrayan, toplumsal sorunların çözümü için fikir önerileri geliştiren bireyler yetiştirme yer almıştır. Bunun için bu iki ders kapsamında çevreye duyarlı, çevre farkındalığı gelişmiş ve toplumsal sorunlarla mücadele edebilecek öğrenciler yetiştirmek adına eğitimlerin daha çok verilmesi çağımızın gerektirdiği bir özellik haline gelmiştir. Bu noktada içinde bulunduğumuz çağın ekonomik, toplumsal ve çevresel sorunlarıyla mücadele etmede öğrenciye bilgi, beceri ve tutum kazandıracak olan öğretmenlere ve öğretmen adaylarına da büyük görevler düşmüştür (Yılmaz ve Sayhan, 2018).

İnsanın her an içerisinde aktif rol alabildiği ve onu çeşitli amaçları uğruna etkilediği ortam olan çevrenin, özellikle son yıllarda içinde bulunduğu sıkıntılı ortamdan kurtularak daha yaşanabilir bir hale gelmesi ve gelecek nesillere kaynaklık etmesi sürdürülebilir kalkınma eğitimi temelinde çevre eğitimi ile gerçekleştirilecek bir konu haline gelmiştir. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma anlayışı çerçevesinde çevre bilincini aşılacak bir eğitim verebilmenin en doğru yolu sürdürülebilir kalkınmayı, alacağı eğitimler sayesinde çok iyi bilen ve bu uğurda hizmet edecek olan öğretmenler ve öğretmen adayları yetiştirmekten geçmektedir (Nas ve Çoruhlu, 2017). Tüm insanlığın sosyal adalet anlayışıyla değerlendirilmesi, sürdürülebilir

yaşamın sağlanması, kaliteli eğitim anlayışının benimsenmesi, çevresel kirlenmenin önlenmesi, kadın haklarının önem kazanması, sağlık çalışmalarının iyileştirilmesi, barışın ve adaletin sağlanması gibi daha birçok başlığın gerçekleştirilmesi noktasında, sürdürülebilir kalkınma anlayışının eğitim faaliyetleri ile desteklenmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu yüzden bireylerin sağlıklı bir sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını kazanmaları için öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının sürdürülebilirlik bilinci ile yetişmeleri gerekli bir konu olarak karşımıza çıkmıştır (Doğru, Güzeller, Gencosman ve Saka, 2015).

Gelecek dünyada hayat bulacak canların daha yaşanabilir bir dünyada yaşamlarını sürdürebilmelerinin bugünün ekonomik, toplumsal ve çevresel sorunlarına çözüm önerileri getirebilen ve sorumluluk bilinci gelişmiş bireylerle sağlanacağı düşünülmüştür. Bunun için “bugün yarını şekillendirir” felsefesiyle çevresel duyarlılığı gelişmiş, doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varan, sorumluluk alabilen, insan haklarına saygılı ve problem çözme becerisi gelişmiş bireyler yetiştirme konusunda öğretmenlere ve öğretmen adaylarına büyük görevler düşmektedir. Ayrıca gelecek nesilleri yetiştirecek olan öğretmen adaylarının, daha yaşanabilir bir dünya anlayışıyla ortaya atılan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını kazanabilmeleri adına yükseköğretimde özellikle eğitim fakültelerinde sürdürülebilirlik altında derslerin verilmesi önem kazanmaya başlamaktadır (Nasır, 2012).

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programlarına bakıldığında, 2018 yılına kadar sürdürülebilir kalkınma ile ilgili herhangi bir dersin programlarda yer almadığı sadece 2018 programında meslek bilgisi seçmeli dersleri arasında “Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim” adı altında bir seçmeli dersin yer aldığı görülmektedir (YÖK, 2018). Ancak sürdürülebilir kalkınma ile ilgili öğretmen adaylarının yeterli bilgi, beceri ve donanımına sahip olabilmeleri adına Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı içerisinde sürdürülebilir kalkınma eğitimi başlıklı zorunlu bir dersin yer alması ve gelecekte sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına sahip bireyler yetiştirecek olan öğretmenlerin veya öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma yeterliliğine sahip olarak mezun olmaları gerekliliği hız kazanmaktadır.

Tüm bu değerlendirmelerden hareketle, bireyin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanması noktasında daha ilköğretim kademesinde verilecek olan derslerin etkisi düşünüldüğünde farklı sosyal bilimleri bünyesinde barındıran sosyal bilgiler dersine büyük görevler düşmektedir. Ekonomik, sosyal ve çevresel sorunların çözülerek gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmayı hedefleyen sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi noktasında, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterme, toplumsal sorunların çözümü için fikir önerileri sunma, doğal kaynakları koruma, insan ile çevre etkileşimini

açıklama vb. özel amaçları olan sosyal bilgiler dersi önemli bir konumda yer almaktadır. Bu yüzden sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında sürdürülebilir kalkınma eğitimi daha çok önem verilmesi ve gelecekte iyi insan iyi vatandaş yetiştirecek olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, çağın gereksinimleri doğrultusunda planlı ve programlı bir şekilde sürdürülebilir kalkınma eğitimi almaları gerektiği önemli bir konu olarak düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenliği son sınıf öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma hakkındaki düşüncelerinin neler olduğunu, araştırmacı tarafından verilen sürdürülebilir kalkınma eğitimi öncesi ve sonrasındaki yaklaşımlarının nasıl şekillendiğini ve sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri ile sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin hangi düzeyde olduğunu tespit etmektir.

Bu amaç doğrultusunda şu alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” öncesinde sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları ne düzeydedir?
2. Son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” sonrasında sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları ne düzeydedir?
3. Son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” öncesinde sürdürülebilir kalkınma inanç düzeyleri ne düzeydedir?
4. Son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” sonrasında sürdürülebilir kalkınma inanç düzeyleri ne düzeydedir?
5. Son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” öncesinde sürdürülebilir kalkınma farkındalık ve inanç düzeyleri çeşitli değişkenler (cinsiyet, GANO, üniversiteye gelmeden önce yaşadığı yer, anne-baba eğitim durumu, gelir durumu) açısından farklılık göstermekte midir?
6. Son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” sonrasında sürdürülebilir kalkınma farkındalık ve inanç düzeyleri çeşitli değişkenler (cinsiyet, GANO, üniversiteye gelmeden önce yaşadığı yer, anne-baba eğitim durumu, gelir durumu) açısından farklılık göstermekte midir?
7. Son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” ne yönelik görüşleri nelerdir?
8. Son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki düşüncükleri ve hissettiklerine yönelik görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

“Sınırlı kaynaklarla sınırsız ihtiyaçları karşılamak” cümlesi, bilindiği üzere ekonomi veya iktisadı tanımlarken sıkça karşılaştığımız bir cümledir. Bu cümledeki “sınırsız” kavramı aslında insanoğlunun her anında hissettiği ve onunla ayrılmaz bir bütün oluşturduğu “zaman” kavramını vurgulamaktadır. Dünya’da her geçen zamanın bir sonraki an üzerinde hem getirisi hem de götürüsü çok büyüktür. İçinde yaşadığımız bu zaman diliminde de insanlık geride bıraktığı zamandan çok farklı sorunlar ve ihtiyaçlarla karşılaşmaktadır. Özellikle son yüzyılda dünyada endüstrileşme ve modernleşme çabasının hızla artması ve teknolojik yatırımların her ülke açısından bir gaye haline gelmesi, insanlığa yararlarının yanında birçok zararları da olmuştur. Örneğin, sanayileşmeyle birlikte artan hızlı nüfus artışı ve ülkeler arasında yaşanan ekonomik rekabet, çevreye verilen zararı bir üst noktaya ulaştırmıştır.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra çevreye verilen zararın farkına varılmaya başlaması ve çevreye olan duyarlılığın artması ile dünyadaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla bir dizi uluslararası toplantılarla gündeme gelen sürdürülebilir kalkınma kavramı, 21. yy ’da önem kazanan bir başlık haline gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma, özünde bugünün yaşam standartlarını yükselterek, mevcut kaynakların geleceğe ulaşılabilirliğini sağlamak şeklinde tanımlana gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma, bireyin toplum içerisindeki haklarını güvence altına almaya çalışması ve toplumun kalkınmasını sağlaması amaçlarıyla eğitim kademelerinde de öğrencilere verilmesi gereken bir konu haline gelmeye başlamıştır.

Bu genel değerlendirmelerden hareketle, özellikle bireyin dünyayı ilgilendiren sorunlara karşı duyarlılık göstermesi, çevre bilinci kazanması, yaşadığı çağın gereksinimlerine ayak uydurması, tasarruf yapabilme becerisine sahip olması, yenilikçi ve yaratıcı çözüm önerileri sunabilmesi amaçlarını taşıyan ve Türk Milli Eğitim Sistemi içerisinde yer alan sosyal bilgiler dersi, sürdürülebilir kalkınma kazanımlarını ve hedeflerini topluma aşılayabilecek bir ders konumundadır. Bu yüzden, araştırmanın ileride sosyal bilgiler dersini öğrencilere verecek olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, fakültelerinde almış oldukları eğitimleri süresince, sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkında bilgi sahibi olabilmeleri ve farkındalık kazanmalarının gerekliliği bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, lisans eğitimi sürecinde sürdürülebilir kalkınma eğitimi alarak mezun olmaları, bugünün nesillerini geleceğin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik yetiştirebilmeleri açısından önemlidir.

1.4. Sayıtlar (Varsayımlar)

Araştırmada, araştırmacı tarafından deneyle kanıtlanmamış ama kanıtlanabileceği umulan bazı başlangıç noktalarının doğru olarak kabul edilmesine “varsayım (sayıtlı, ön kabul veya faraziye)” denir (Karasar, 2005).

Bu araştırmaya ilişkin bazı varsayımlar şu şekildedir:

- Kullanılan veri toplama araçlarının araştırmanın amacına ve konusuna uygun olduğu,
- Veri toplama sürecinde etkin rol alan öğretmen adaylarının gerçek duygu ve düşüncelerle, sorulara samimi, içten ve objektif olarak cevap verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma,

- 2019-2020 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı’nda öğrenim gören son sınıf öğretmen adayları,
- Araştırmada kullanılan veri toplama araçları,
- Araştırmacının, araştırmada kullanmak için ulaşmış olduğu kaynaklar,
- Veri toplama sürecinde ayrıntılı olarak verilecek olan, 15 oturum şeklinde planlanan ve öğretmen adaylarına verilen eğitim ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesini sağlaması amacı ile “tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını” içeren, öğrenme alanlarını bir ünite ya da tema altında birleştiren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle iletişiminin “geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında” değerlendirildiği; toplu öğretim anlayışının benimsendiği bir öğretim dersidir (MEB, 2005, s. 51).

Sürdürülebilirlik: İleriye dönük daimî olma kabiliyeti olarak adlandırılan ve farklı alanların birbirleriyle uyum içinde çalışması gerekliliğini savunan bir kavramdır (Şen, Kaya ve Alpaslan, 2018).

Kalkınma: İngilizcedeki karşılığı “development” olan kalkınma, bir ülkenin mevcut problemlerini çözerek içerisinde bulunduğu durumdan her koşulda kazançlı çıkması, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutta yenilikler yaparak kültürel olarak büyümesi, halkın benimsediği değer yargılarının gelişmesi, bilinçli üretici ve tüketici vatandaşlarına sahip olarak hedeflenen dünya düzenine hizmet etmesi olarak tanımlanmıştır (Kaypak, 2011).

Sürdürülebilir Kalkınma: İngilizce’deki “sustainable development” kelimesinin Türkçe’deki karşılığı “sürdürülebilir gelişme” ya da “sürdürülebilir kalkınma” dır. Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasından ödün verilmeksizin günümüz nesillerinin ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanmasını ve kaynakların devamlılığını sağlama sorumluluğuyla mevcut ihtiyaçların giderilmesini temsil eden bir kavramdır (Okur, 2013).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İnsan ve Çevre İlişkisi

Yeryüzünde insanlık yaşamı var olduğundan bugüne kadar insan-çevre ilişkisi hep var olmuştur. İnsan, topraktan yaratılan bir varlık olarak nitelendirildiği için onun çevre ile ilişkisi, insanın doğaya bağımlı bir varlık olmasıdır. İnsan yaşam kaynağını ve enerjisini doğadan alan ve her zaman doğayla iç içe olmuş bir varlıktır. İnsan, canlı bir varlık olarak kendisi gibi yaşamsal faaliyetleri olan doğa ile sürekli etkileşim içerisinde olmuştur (Gül, 2013). Bu etkileşim, insan uygarlığının gelişebilmesi ve ilerlemesi açısından insanın, çevresini koruması ve ona saygı duyması çerçevesinde dünden bugüne süregelenmiştir (Hashemi, 2021).

Çevre, insanın yaşamsal faaliyetlerini yerine getirirken insana karşı sergilediği gizem ve canlılık sayesinde insanla olan etkileşimini hep yüksek tutmuştur. Bu etkileşim bilimin iyi tanımlanmış bir yapıya sahip olmasına rağmen, bilinçli bir felsefi bakış açısıyla insan ve çevre arasındaki ilişkinin açıklanması noktasında yeni bakış açılarıyla yeniden değerlendirmesinin önünü açmıştır. İnsanın çevresine karşı takınmış olduğu tavır onun daha çok içinde bulunduğu ortamı anlama ve faydalanma ikilemi arasında değişim göstermiştir. Özellikle insanın içinde yaşadığı evreni ve çevresinde gerçekleşen olayları anlamlandırma güdüsü bilim temelinde determinizm (belirlenircilik, gerekircilik, belirlenimlilik) öğretisinin doğmasına ve çeşitli araştırmaların yapılmasına sebep olmuştur (Köszegi, Bottlik, Telbisz & Mari, 2015).

İnsan, doğanın ayrılmaz bir parçası olduğu için doğa ile gelişim göstermiştir. Doğada var olan bütün kaynaklar insanın keşfiyle anlam bulmuş ve çeşitli ihtiyaçları gidermek için bu kaynaklar yine insanlar tarafından kullanılmıştır. Sürekli döngü halinde gerçekleşen bu karşılıklı etkileşim insanın kendi yararına olmuştur. Bu konudan hareketle insanın doğaya karşı geliştirdiği etkinliklerden birisi kültürel uyum biçimi olan “yararlanma”dır. İnsan yaşamını sürdürebilmek için eldeki araç ve gereçleri kullanarak doğadaki diğer öğelerden yararlanma yoluna gitmiştir. Bu yararlanma evrende meydana gelen çeşitli değişimler sonucu farklı boyutlar kazanmış ve toplumsal nüfusun artmasıyla birlikte birçok problemi de beraberinde getirmiştir (Turan, 1980).

İnsan ve doğanın karşılıklı etkileşimi ve iletişimi, insanın varoluşundan bu yana süregelen bir özellik olduğu gibi bu özellik zamanın şartlarına göre de değişim göstermiştir. Farklı dönemlerde farklı özelliklerin ortaya çıkması insanın içinde bulunduğu ortamdan yararlanma yollarında da değişiklik yapılmasını zorunlu kılmıştır. Avcı-toplayıcı toplumdan tarım toplumuna, tarım toplumundan sanayi toplumuna, sanayi toplumundan teknoloji çağı toplumuna, insan modernleştikçe doğadan uzaklaşmış ve yabancılaşmıştır (Maltaş, 2015). Doğadan uzaklaşma bir anlamda yaşamdan uzaklaşma ve geleceği görmezden gelme haline gelmiştir. İnsan, doğadan uzaklaştıkça geleceğini tehlikeye atmış ve sürdürülebilir yarınlar için engel oluşturmaya başlamıştır.

İnsan, yıllar boyunca çevresiyle etkileşim ve iletişim halinde olarak teknolojik gelişmelerin ve zamanın gerektirdiği şartlar ölçüsünde çevreyi kendine uygun bir şekilde kullanmıştır. İnsan, çevreyi sadece güvenlik ve barınma ihtiyacı olarak kullanmamış aynı zamanda beslenme ve üretim faaliyetlerini gerçekleştirme amaçlı da kullanmıştır. İnsanın yerleşik hayata geçtikten sonra kademeli bir şekilde nüfusun hızla artması, üretim amaçlı sömürge arayışının artması ve sanayi devriminin yaşanması beraberinde insanın çevreyi olumsuz olarak etkilemesine de yol açmıştır (Ayaz, 2014).

Varlık yaklaşımı çevresinde varlığın genelini oluşturan doğa ve çevre, insan ile etkileşimleri sonucunda karşılıklı olarak değişimler yaşamıştır. Bu değişimler hem insanı hem de çevreyi etkilemiştir. İnsanın ilk dönemlerde sadece çevre ile olan etkileşimi daha sonraları kültürel, ekonomik ve teknolojik değişimlerle birlikte çok boyutluluk kazanmıştır. Tüm bunlar sonucunda insanlığın geleceği için sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı da farklı boyutlar kazanarak çevresel bakış açısı birçok açıdan değerlendirilmeye alınmıştır (Ozmehmet, 2008).

Dünya, Sanayi Devrimi'nin yaşanmasıyla birlikte büyük değişimlere sahne olmuştur. Nüfus artışının hızlanması, ülkeler arasında ekonomik ve siyasi rekabetlerin yaşanması, teknolojik gelişmelerin hızla artması gibi birçok değişim dünya kaynaklarının çok daha fazla kullanılmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda kalkınma hareketleri ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra daha da hızlanan ekonomik, sosyal ve teknolojik kalkınma hareketleri beraberinde çevresel olumsuzlukları da getirmiştir (Tıraş, 2012).

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde dünyayı etkileyen birçok sorunla baş başa kalınmıştır. Bu sorunlar sürekli olarak artış göstermekte ama sürdürülebilir bir bakış açısıyla çözüm önerileri getirilmemektedir. Özellikle ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik sorunların sayısı sürekli artmaktadır. Bu sorunlarla birlikte önemli ölçüde çevresel değişimler

yaşanmaktadır. Çevresel değişimler sonucunda ekolojik hayat ve var olan ekosistem döngüsü büyük tehlikelerle yüzleşmektedir (Uğraş ve Zengin, 2019).

Doğa'da meydana gelen değişimlerle birlikte insan gücünün çevre üzerindeki egemenliği de değişmekte ve zayıflamaktadır. İnsanın çevreyi bilinçsiz kullanması, çevresel sorunlara ve doğal kaynaklarda tükenmelere yol açmaktadır. Ayrıca son zamanda yaşanan, iklimde meydana gelen değişimler insan sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Doğa ile yaşam, doğa ile mücadeleye dönüşmeye başlamakta ve sürdürülebilir kalkınma kavramı her alanda kendisini göstermektedir (Seymour, 2016). Yaşanan değişimler ve olumsuzluklar sonucunda son yıllarda en çok tartışılan konuların başında sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma gelmektedir. Sosyal bilimciler, doğa bilimciler ve fen bilimciler bu kavramlar üzerinde çeşitli araştırmalar yapmakta ve yeni tartışmalara zemin hazırlamaktadır. Devletler ve devletlerarası örgütlerin yanı sıra, bölgesel ve ulusal kuruluşlar da ekonomi, çevre ve toplum üçgeninde bulunan bu kavramları gündemine almakta ve yeni politikalar ortaya çıkmaktadır (Yeni, 2014).

21. yüzyıl ile birlikte dünyada teknolojik gelişmelerin artması ve karşılaştığımız birçok değişimlerle beraber çevre yönetimi, ekonomik ilerleme ve bireysel refah arasındaki ilişki içinde yaşadığımız toplumun hem kalitesini hem de sürdürülebilirliğini en derinden etkileyen karmaşık bir süreç olmuştur. Uluslararası alanda birçok çevreci, ekonomist, karar verici, siyasetçi, mühendis ve sağlık alanında çalışan araştırmacılar bu üç konunun birbirine bağlı olduğunu ve insanlığın bu konular üzerinde tartışmalarının önemli olacağını dile getirmeye başlamıştır. Sanayileşme, hızlı küresel nüfus artışı, hızlı teknolojikleşme, doğal kaynaklara olan talebin artması vb. durumlar sonucunda artan ekolojik hasar ile çevresel ekosistemin bozulmaya başlaması uzmanlar tarafından çevre sorunlarına yönelik koordineli bir yaklaşımın benimsenmesini zorunlu kılmıştır (Goosen, 2012). Bugün özellikle Avrupa ülkelerinde insanlığın teminatı olan çevresel zenginliklerin korunarak bir sonraki kuşağa geçişinin kontrollü sağlanması konusunda çevreye olan bakış açısı çeşitli sivil toplum örgütlerinin çalışmalarıyla resmi veya gayri resmi şekilde geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak ülkeler arasında toplumsal olarak sosyal farklılıkların yaşanması çevre yanlısı yaklaşımların desteklenmesini kısıtlamış ve çevresel faaliyetler adına yürütülen çalışmaların çoğu somut dayanaklardan çok soyut eylemlerle sınırlı kalmıştır (Bertoldo, Castro & Bousfield, 2013).

Günümüzde insanların farkında olmadan çevre üzerinde hâkimiyet kurma çabaları birçok olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bunlardan birisi de iklim değişikliğidir. Bilinçsiz tüketim alışkanlığı ve çevrenin aşırı kirlenmesi takibinde küresel iklim değişikliğinin yaşanmasına da sebep olmuştur. Yaşanan bu iklim değişikliği beraberinde ekolojik dengenin

bozulmasına ve biyoçeşitliliğin zarar görmesine de yol açmıştır. Ayrıca 21. yüzyılın ortalarında iklim değişikliği ile mücadelede zayıf kalınması halinde bitki ve hayvan türlerinin bazılarının da yok olacağı öngörülmüştür. Bu çerçevede çevresel farkındalık boyutunda alınacak olan önlemler de önemli hale gelmeye başlamıştır (Şeker, 2018). Çevrede meydana gelen bu gibi sorunlarla mücadelede ve insanların çevresel sorunları çözebilmesinde nitelikli bir eğitimle bilinç ve farkındalık kazandırılması gerekli olmuştur. İnsanların çevre sorunlarına karşı çözüm önerileri getirmede istekli olması ve çaba sarf etmesi, onların bu konu hakkında yeterli düzeyde bilinçlenmesiyle mümkün görünmüştür (Koçulu, 2018).

İnsan, erken dönemlerden beri doğanın krallığında yaşamıştır. Çevrenin üç ana unsuru hava, su ve toprak, insan yaşamının en önemli merkezinde olmazsa olmaz unsurlardan olmuştur. İnsanlar, ihtiyaçları gereği suyu tüketmiş, havadaki oksijeni teneffüs etmiş ve topraktan elde ettiği besinlerle neslini sürdürmüştür. Bu işleyiş Sanayi Devrimi'ne kadar normal bir şekilde devam ederken Sanayi Devrimi'nden sonra tüketimin artmasıyla birlikte sekteye uğramıştır. İnsanların gereğinden fazla kaynak kullanımı, ormanları tahrip etmesi, ekolojik alanları daraltması gibi gelişmeler çevresel ortamda değişiklikleri doğurmuş ve çevre sorunlarının temeli atılmıştır. Ortamdaki bu değişiklikler sadece yıkıcı olmakla kalmamış bunun yanında insan ırkı için de büyük tehdit unsuru haline gelmeye başlamıştır (Akpan, Bashar & Zamare, 2015). Sanayi Devrimi'nden önce insan çevreyi sadece mevcut ihtiyaçları ölçüsünde kullanmış ve çevrenin kendisini yenileyebilmesine fırsat tanımıştır. Ancak Sanayi Devrimi ile birlikte el gücünün yerine makine gücünün devreye girmesi, üretimin artmasını ve daha fazla enerji ihtiyacını doğurmuş, bunun sonucunda da çevre daha fazla kullanılır hale gelmiştir. Çevrenin daha fazla insan müdahalesine bağlı kalması doğal sistemin kendisini yenilemesinin de önüne geçmiştir. Bununla birlikte çevre birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır (Şahin ve Doğu, 2018).

Küresel ısınma, sera gazı etkisi, iklim değişikliği, biyoçeşitliliğin azalması, ekolojik dengenin bozulması, çölleşme, temiz su kaynaklarının tükenmesi, canlı türlerinin azalması, hızlı nüfus artışı, doğal kaynakların tükenmeye başlaması, açlık, yoksulluk vb. buna benzer daha birçok başlık insanlığın işleyişe etki ederek dünyayı zarara uğratması sonucu yaşanan çevre sorunlarına örnek olarak gösterilmiştir. Çevre sorunları; insanların oluşturduğu doğal olmayan çevrenin doğal çevre üzerinde yaratmış olduğu etkilerin sonucu olarak karşımıza çıkmıştır. İnsanların özellikle 1950'li yıllardan sonra ortaya çıkardığı doğal olmayan çevrenin sağlıklı yaşam koşullarına ters düşmesi çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir (Çelik ve Doğru, 2019).

Çevrenin korunması ve insan müdahalesinin yıkıcı etkisinden uzak bir ortamda devamının sağlanabilmesi adına son 50 yıl içerisinde çeşitli çözüm arayışları başlamış ve çevre sorunlarıyla mücadele bilincini bireye aşılama noktasında eğitim-öğretim kademelerine büyük görevler düşmüştür. Çocuk ilk olarak ailede almış olduğu çevre sevgisiyle daha sonrasında ise örgün eğitimle okullarda kazandığı sorumluluk bilinci ve ortak mirası koruma güdüsüyle çevre sorunlarıyla mücadele ederek çevreyi koruma altına alma konusunda duyarlı hale gelmeye başlayacağı için çevresel eğitimin önemi giderek önem kazanmıştır. Çocuğun çevrenin tüm insanlığın ortak mirası olduğunu ve ondan sonra gelecek kuşağa da ev sahipliği yapacak olduğunu hatırlatmada eğitim-öğretim faaliyetlerinin etkisi yadsınamaz bir gerçek haline gelmiştir (Sadık, 2013).

Erken yaşlarda bir çocuğa gerekli çevre eğitimi verilmediği takdirde çevreye karşı kayıtsız kaldığı ve gelecekte diğer insanların temel haklarından olan temiz bir çevrede yaşama ihtiyacına büyük engeller getirdiği görülmüştür. Bu yüzden sadece bugün değil yarın da daha sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşayabilmenin okullarda verilecek olan çevre eğitimleriyle gerçekleşeceği anlaşılmıştır. Gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde çocukların çevre farkındalığı ve duyarlılığı ile sorumluluk bilinci kazanmasında en önemli rolü öğretmenler üstlenmiştir. Öğretmenler öğrencilere çevre okuryazarlığı kazandırma, çevreye karşı olumlu tavır takındırma, biyoçeşitliliği koruma bilinci kazandırma ve canlı yaşamını tanıtmaya gibi daha birçok konuda yol gösterici olmuştur (Kayalı, 2010).

Ailede başlayan ve okulla devam eden eğitim-öğretim faaliyeti sürecinde çocuklara çevresel bakış açısı kazandıran öğretmenlerin çabaları sayesinde gelecek nesillerin daha yaşanabilir bir dünyada yaşamaları sağlanmıştır. Bir çocuğun doğal çevresinde bulunan kaynakların sınırlılığının farkına varıp doğal çevreyi koruma altına alması ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmasında, alanında iyi yetişmiş bir öğretmenin katkısı çok fazladır. Aynı zamanda çocuğun, ülkesi ile dünyayı ilgilendiren bir konuda sorumluluk duygusuyla ortak karar almasında, eleştirel bakış açısıyla problemlere çözüm odaklı yaklaşmasında ve tüm insanlığı ilgilendiren konularda duyarlılık göstermesinde öğretmenlere büyük görevler düşmüştür (Saka, 2016).

Sürdürülebilir bir dünya düzeni inşa ederken yaşanan çevre sorunlarıyla mücadele etmede ve sorunlara yaratıcı çözüm önerileri getirebilmede çocuklara çevresel bakış açısı kazandıracak olan sosyal bilgiler öğretmenlerine ve öğretmen adaylarına da büyük sorumluluklar düşmüştür. Bu yüzden insanın en erken dönemden bugüne çevrede hayat bulması ve bizden sonra gelecek nesillerin yine bu çevrede var olabilmesi adına, öğrencilere çevre

sorunlarının çözümünde ve önlenmesinde, çevresel farkındalık kazandıracak olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının çevre tutumlarının ölçülmesi de oldukça önemli bir hale gelmiştir (Öcal, 2013).

2.2. Sürdürülebilirlik Nedir?

Dünya kaynaklarının hızla tükenmeye başladığı ve yerine alternatif kaynak arayışına girdiğimiz bu yüzyılda nüfusun hızla artması, ülkeler arası göç dalgalarının yaşanması, hızlı kentleşme ve çevre problemlerinin ortaya çıkması, ihtiyaçların değişmesiyle birlikte çok değişkenli ihtiyaç türlerini doğurarak sürdürülebilirlik kavramının çok sık telaffuz edilmesine neden olmuştur. Sürdürülebilirlik son yıllarda hükümetlerin, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin sıkça kullandığı bir kavramdır. Sürdürülebilirlik; ileriye dönük daimî olma kabiliyeti olarak adlandırılan ve farklı alanların birbirleriyle uyum içinde çalışması gerekliliğini savunan bir kavramdır (Şen, Kaya ve Alpaslan, 2018). Sürdürülebilirlik, esasında toplumların yaşam kalitesini arttırma, gelecek nesiller için doğal kaynakları koruma, canlı yaşamının devamlılığını sağlama, ekolojik dengenin koruyuculuğunu yapma, yenilenemeyen enerji kaynaklarından en iyi şekilde yararlanma ve insan ile doğa arasında gerçekleşen adaptasyonu en yükseğe çıkarma olarak tanımlanmıştır (Kuhlman & Farrington, 2010).

Gelecek olmadan hayatın olmayacağı fikrinden yola çıkarak ortaya atılan sürdürülebilirlik kavramı, herhangi bir durumun veya var olan bir kaynağın devam etmesi olarak tanımlanabilir. Sürdürülebilirlik kavramının temelleri 18. yüzyılda ormanların ve balıkların yaşamının devam edebilmesini sağlamak amacıyla ortaya atılmıştır. İnsan ihtiyaçlarının sürekli olması ve var olan canlı türlerinin yok edilmemesi için sürdürülebilirlik kavramı önem kazanmıştır (Can, 2017). Sürdürülebilirlik kavramının Avrupa'daki bilinen ilk kullanımı Alman ormancı, madenci, vergi muhasebecisi ve bilim adamı Hans Carl von Carlowitz tarafından 1713 yılında çıkarılan “Sylvicultura Oeconomica” adlı kitapla olmuştur. Bu kitap ormancılıkla ilgili ilk kapsamlı inceleme olarak da literatüre geçmiştir. Daha sonraları ise sürdürülebilirlik kavramının kullanımı, Fransız ve İngiliz ormancıların ağaç dikme uygulamasını sürekli hale getirebilmeleri ve ormanların korunması amacıyla devamlı hale gelmeye başlamıştır (Heinberg & Lerch, 2010).

Yakın geçmişe bakıldığında özellikle 1980 yılından günümüze çevre kirliliği, küresel ısınma, iklim değişikliği, sanayileşme, çarpık kentleşme, hızlı nüfus artışı, teknolojik gelişmeler vb. olaylar üretim ile tüketim arasındaki dengelerin bozulmasına ve birçok çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yüzden bilim adamları, uzmanlar ve araştırmacılar

tarafından ortaya atılan gelecek nesillerin refahı için kaynakların bilinçli kullanılması ve ekolojik sistemin koruma altına alınması konusunda sürdürülebilirlik sıkça telaffuz edilen bir kavram haline gelmiştir (Özsoy ve Dinç, 2016). Sürdürülebilirlik, bilimsel bir fikir birliği ile iklimsel bozulmalarının önlenmesi, kimyasal atık salınımının azaltılabilmesi, ekosistemlerin korunabilmesi, sürdürülebilir arazi uygulamalarının yapılabilmesi ve değerli kaynakların gereğinden fazla tüketiminin azaltılması gibi başlıklarla küresel boyutta çevresel tehditlerin önlenmesi amacıyla işlerlik kazanmıştır (Burns, 2012).

Genellikle içinde yaşadığımız zamanın gerektirdiği ihtiyaçlardan taviz vermeden, gelecek yüzyılda hayat bulacak nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama beceri ve yeteneklerini de düşünerek mevcut kaynakların bugünün ve yarının dünyasına devamlılığını sağlamak sürdürülebilirliği oluşturan temel anlayış olmuştur. Ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutları dikkate alarak kaynakların dengeli kullanılması bilinci sürdürülebilirlik temelinde önemli konulardan birisi haline gelmeye başlamıştır (Bansal & Desjardine, 2014).

Bugünü ve yarını içerisinde barındıran bir kavram olan sürdürülebilirlik, var olan bir durumun veya bir nesnenin devam etmesi ve insanlar tarafından geleceğe aktarımının sağlanması olarak karşımıza çıkmıştır. Geleneksel anlayışlardan çok sürdürülebilirlik, mevcut düzeni iyileştirip tüm insanlığın kazanacağı maddi ve manevi kar elde etme amacını savunmuştur. Aynı zamanda kişilerin veya özel şirketlerin temelinde ekonomik çıkarları gözetmenin yerine devlet temelinde bugünün ihtiyaçları ve yarının devamlılığı adına yürütülecek olan üretim anlayışını temsil etmiştir. Bunun yanı sıra sürdürülebilirlik toplumsal refahın sağlanmasının birinci koşulu olan ekonomik gelişimin devletler bazında olmasından çok tüm insanlığı kapsayacak bir şekilde dünya bazında gerçekleşmesi adına tekelleşmeye karşı çıkan bir kavram olmuştur (Karabıçak ve Özdemir, 2015).

Temel prensibi tekelleşmeye ve bireyselleşmeye karşı çıkmak olan sürdürülebilirlik, özünde sürdürülebilecek ve devam ettirilebilecek bir şeyin durumu ya da kalitesini temsil etmektedir. Bu yüzden sürdürülebilirlik modern bir çevre hareketi olmaktan çıkarak, toplumların kültürlerine odaklanan bir düşünme ve hareket etme şekli haline gelmeye başlamıştır. Bir düşünme şekli olarak sürdürülebilirlik, toplumlar arasındaki farklılaşmanın önüne geçmeyi ve istenilen bir gelecekte hep birlikte yaşamayı temsil eder bir yaklaşım benimsemiştir (Feil & Schreiber, 2017). İstenilen bir dünya düzeninde tüm insanlığın yararına hizmet etmeyi savunan, birden fazla kaynağın devamlılığı için çabalayan ve kendi başına kullanımının bir anlam ifade edemeyeceği uzmanlar tarafından anlaşılan sürdürülebilirlik, 1970’li yıllardan sonra ekonomik, toplumsal, çevresel, ekolojik, tarımsal vb. tanımlayıcı

ifadelerle temsil edilir hale gelmiştir. Buna örnek olarak ekolojik sürdürülebilirlik kavramı; “ekosistemlerin sağlığından ödün vermeden korunarak, insan ihtiyaçlarını karşılamak” şeklinde ifade edilmiştir (Morelli, 2011).

İnsanlığın ilk zamanında doğanın kendisine sunduğunu tüketen insanoğlu sonraki yıllarda ihtiyaç fazlası üretime ve ticari faaliyetlere yönelerek aşırı kaynak kullanımına neden olmuş bu da doğal kaynakların geleceğini tehdit etmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bu tehdit daha da artmış ve insanın çevreye olan zararı mevcut enerjinin devamlılığını da kısıtlar hale gelmiştir. Bu yüzden 1972 yılında Roma Kulübü tarafından yayımlanan “Büyümenin Sınırları” adlı raporla birlikte çeşitli alanlarda sürdürülebilirlik tanımının kullanılması yaygın hale gelmeye başlamıştır (Hekimci, 2012).

Çevreye verilen büyük zararlar ve bilinçsiz tüketim alışkanlığı sonucunda dünyada birçok ülke zaman zaman büyük ekonomik bunalımlarla karşı karşıya gelmiştir. Enerji ihtiyacı ve doğal kaynaklara olan rağbet son yıllarda küresel ısınma, iklim değişikliği, aşırı nüfus artışı, açlık, ekonomik kriz vb. olayları da beraberinde getirmiştir. Bunların yanı sıra aşırı tüketimle beraber markalaşma yarışı ve reklam pazarcılığıyla birlikte sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma hayati önem kazanmaya başlamıştır. 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu sürdürülebilirliğin, kalkınma temelinde gerçekleşmesinin ve tüm dünyayı ilgilendiren eylem planları hazırlanmasının gerekli olduğunu çıkardığı raporla duyurmuştur (Hayta, 2009).

İçinde yaşadığımız şu zamanda bir toplumun refah seviyesinin yüksek olması modernliğin getirdiği bir olgu haline gelmiştir. Bir toplumun modern olarak nitelendirilmesinin onun tüketim alışkanlığının fazla olmasıyla ölçüldüğü bugünlerde modern toplumların dünyanın kaynaklarını sürdürülebilir bir yaklaşımla kullanmaması sonucunda çevresel ve sosyal sorunlarla beraber, ekonomik krizler de yaşanmaya başlamıştır. Bu yüzden doğal kaynaklara verilen zararın en alt seviyede tutulması, bilinçli üretim ve tüketim anlayışının benimsenmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, güncel sorunlarla başa çıkılması noktasında sürdürülebilirlik yaklaşımı önem kazanmıştır (Reyhan, 2014).

İlk zamanlarda doğal kaynakların hiç tükenmeyeceği ve sınırsız olduğu anlayışını savunan klasik iktisatçılar kalkınma için üretimin artırılması gerektiğini savunmuştur. Bu anlayış daha sonra tüketim artışına yol açmış ve çevre kirliliğini üst boyutlara taşımıştır. Ekonomik büyümenin üretim fazlasıyla gerçekleşeceğini savunan klasik iktisatçıların, çevre sorunlarıyla mücadele etmekten ve önlem almaktan çok mevcut sorunları çözmeye odaklanması geri dönülmez tehlikeleri de beraberinde getirmiştir. Bu yüzden geleneksel olan

bu bakış açısının yerine ihtiyaç ölçüsünde üretimi savunan ve bir sonraki kuşağa doğal kaynak aktarımını benimseyen sürdürülebilirlik kavramı ortaya atılmış ve her alanda karşımıza çıkmaya başlamıştır (Özçelik, 2013).

Sürdürülebilirlik, özünde bir kalkınma hareketi olarak dün, bugün ve geleceğin değerlendirmesini toplu bakış açısıyla ele alan bir yaklaşımdır. Sınırlı olan doğal kaynakların en iyi şekilde kullanılması ve muhafaza edilmesi adına sürdürülebilirlik 3 temel bakış açısıyla değerlendirilmeye alınmıştır. Bu bakış açısı sürdürülebilirliğin 3R'si "azaltma (reduction), geri dönüşüm (recycling) ve yeniden kullanım (reuse)" olarak tanımlanmıştır. Azaltma; doğal kaynakların azaltılarak kullanılması gerektiğini, geri dönüşüm; mevcut atıkların yeniden kullanılabilmesi adına dönüştürülmesini, yeniden kullanım ise; geri dönüştürülen atıkların tekrar kullanılmasını temsil etmiştir (Gülbüz, Çakmak ve Derman, 2013).

İnsanlar var oldukları andan itibaren çevreyle yoğun bir etkileşim içerisinde olmuşlardır. Bu etkileşim her zaman olumlu yönde gerçekleşmemiştir. İnsanların bilerek veya bilmeyerek çevreye zararları dokunmuş ve canlı hayatını olumsuz etkilemişlerdir. Bu ilk dönemlerde çok önemsizken sanayileşme hareketiyle birlikte özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ivme kazanarak büyük düzeylere ulaşmıştır. Bu yüzden bölgesel ve ulusal kuruluşlar bu olumsuzların en aza indirilmesi ve bizden sonra gelecek kuşakların yaşanabilir bir hayat koşullarına sahip olabilmesi adına sürdürülebilirlik kavramını sıkça gündeme getirmişler ve çeşitli çalışmalar başlatmışlardır (Bilgili, 2017). Özellikle son yıllarda değişen ve gelişen yaşam koşullarıyla beraber ortaya çıkan çeşitli çevresel sorunların giderilebilmesi adına sürdürülebilirlik temelinde uluslararası alanda konferanslar ve seminerler yapılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma temelinde raporlar hazırlanmaya başlanmış ve hayata geçirilecek eylem planları oluşturulmuştur. İnsanlığın içinde bulunduğu zamanda meydana gelen problemlerin çözümüne yönelik çeşitli çözüm yolları aranmaya başlanmış ve tüm dünyada sürdürülebilirlik ve kalkınma temelinde sürdürülebilir bir yaşam konuları önde gelen devletlerin çalışma alanları haline gelmeye başlamıştır.

2.3. Kalkınma Neden Önemlidir?

İnsan, ilk dönemlerden bugüne kendisi için hep en iyi yaşam koşullarını aramıştır. Çevre ile karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan insan, yaratılışı gereği en iyi beslenme, barınma ve seyahat arayışı içinde olmuştur. Bu arayış sonucu bilgi ve teknoloji gelişmiş, yeni kültürler ortaya çıkarak bireyler ile devletler arasında güçlü bağlar kurulmuştur. Bu en iyilerin iktisattaki karşılığı ise kalkınmadır. Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan problemleri çözmek ve kaliteli

bir yaşam sağlamak adına ekonomi disiplini altında gelişen kalkınma, yaşam standartlarının yükseltilerek kaynakların en iyi şekilde muhafaza edilip zenginleştirilmesini savunan bir kavram olmuştur (Baykal ve Baykal, 2008).

Yerleşik hayatın başladığı tarihten itibaren yaklaşık olarak 18. yüzyıla kadar insanoğlu daha çok tarımla geçimini sağlamış ve tarımsal üretime dayalı ekonomi yapısını benimsemiştir. 18. yüzyıldan sonra başlayan sanayileşme hareketiyle birlikte tarıma dayalı olan ekonomik yapı yerini sanayileşmeye dayalı ekonomiye bırakmıştır. Sanayileşmeyle birlikte üretimin artması ve hızlı nüfus artışının yaşanmasıyla birlikte birçok sorun da beraberinde gelmiştir. Özellikle sosyal ve kültürel yapıda değişimler meydana gelmiş, bu değişimlerden hem insan hem de çevre olumsuz etkilenmiştir. Endüstrileşmeyle birlikte doğal kaynaklar aşırı kullanıma uğramış ve bunun sonucunda toplumsal problemler ortaya çıkarak sosyal bilimlerin alanı genişlemiştir. Bir sosyal bilimler disiplini olarak ekonomi, doğal kaynakların bilinçli kullanılarak üretimin ve tüketimin dengeli olması gerektiğini incelemeye başlamış ve daha yaşanabilir bir dünya adına kalkınma hareketleri önem kazanmıştır (Akhan, 2010).

İngilizcedeki karşılığı “development” olan kalkınma, bir ülkenin mevcut problemlerini çözerek içerisinde bulunduğu durumdan her koşulda kazançlı çıkması, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutta yenilikler yaparak kültürel olarak büyümesi, halkın benimsediği değer yargılarının gelişmesi, bilinçli üretici ve tüketici vatandaşlarına sahip olarak hedeflenen dünya düzenine hizmet etmesi olarak tanımlanmıştır. Özünde kalkınma, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeler seviyesine çıkabilmesi için yapmış olduğu eğitimsel, kültürel ve ekonomik yatırımların toplamı olarak tasvir edilmiştir (Kaypak, 2011).

Bir ülkenin ekonomisi içerisindeki ürün ve hizmetlerinin ulusal ölçüde üretiminde meydana geldiği artış kalkınma hareketleriyle yakından ilişkili olmuştur. Bir ülkenin kalkınmış olması o ülkenin gayri safi yurtiçi hâsılasının yüksekliği ile orantılı olarak değerlendirilmeye alınmıştır. 1950’li yıllardan sonra ise çevresel problemlerin yaşanmasıyla birlikte ülkelerin kalkınma hareketi ekonomik olmaktan çıkmış, çevresel ve kültürel bir boyut kazanmıştır. Dünyada önde gelen liderler mevcut olanı en yükseğe çıkarma adına finansal sermayenin egemen olduğu dönemde doğal kaynakların sınırlı hale gelmesiyle ekonomik kalkınma boyutundan sıyrılarak yeni bir kalkınma modeli arayışı içerisine girmiştir (Katsoulakos, Misthos, Doulos & Kotsios, 2016).

Yakın dönemde bir ülkenin kalkınmış ve gelişmiş bir yapıya sahip olabilmesi için nüfusunun doğal kaynaklarına oranla dengeli olması ve hızlı nüfus artışının yaşanmamış olmasıyla birlikte bir sonraki kuşağın da ihtiyaçlarını düşünerek yatırımlar yapması gerekli hale

gelmiştir. Bir ülkede kalkınma; çevreyi, sağlığı, bilimi, eğitimi ve ekonomiyi en üst düzeye getiren çalışmaların tümü olarak karşımıza çıkmıştır. Az gelişmiş bir ülkenin gelişmiş bir ülke seviyesine gelebilmesi için ekonomik ve teknik altyapısının farkında olup önceden planlama yapması ve kalkınma yaklaşımlarını benimsemesi oldukça önemli bir konu olmaya başlamıştır (Küçük ve Güneş, 2013).

Bugünün dünyasında insanlar arasındaki eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin mevcut olmasının nedeni ülkelerin kalkınma hareketini yanlış algılamaları ya da kendi çıkarları uğruna kalkınma politikaları geliştirmeleri olarak görülmüştür. Dünya benim bireyselliğinden çıkıp dünya hepimizin, anlayışına sahip olabilmemiz ve dünyanın yaşamış olduğu sosyal ve çevresel sorunlarla mücadele edebilmemiz adına, kalkınma ve sürdürülebilir bir kalkınma oldukça önemli başlıklar olarak gündeme gelmiştir. Bu noktada devletlerin kalkınma hareketini, çevresel, kültürel ve sosyal yapıda gelişme, bölgesel ve ulusal kurumlarda iş birliği, ekonomik alanda büyümenin artması, açlığın yok edilmesi, eşitsizliklerin azaltılması ve son olarak doğal kaynakların koruma altına alınması şeklinde benimsemeleri zorunlu olmuştur (Von Hauff, Kuhnke & Hobelsberger, 2017).

Çok boyutlu bir yapıya sahip olan ve devamlılık gerektiren kalkınma hareketi, ülkelerin değişen yaşam koşullarına karşı yeni yaklaşımlar getirmelerini gerekli kılmıştır. Kalkınma, üretimin tüketimden az olmaması, yeterli enerjiye sahip olunması, herkese yetebilecek ürün yeterliliğinin olması, bireysel refahın yüksek olması, dışa bağımlılıktan uzak olunması, ekolojik ve biyolojik çeşitliliğe sahip olunması, çevre kirliliği ile mücadele halinde olunması vb. konuları içermiştir. Kalkınma hareketi, sadece şu an değil gelecek için de planlandığından dolayı gerçekleşmesi çok uzun vadeli olmuştur. Özellikle yaşanan son 50 yıl içerisinde devletler kalkınma hareketlerine ağırlık vermeye başlamıştır. Bu yüzden kalkınma, devamlılığının sağlaması adına sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmeye alınmıştır (Çelebioğlu, 2011).

Kalkınma, önceleri ekonomik büyüme olarak algılanırken içinde bulunduğumuz yüzyılda dünyada meydana gelen değişimlerle birlikte ekonomik boyuttan sıyrılarak sürdürülebilir bir bakış açısıyla sosyal ve kültürel boyuta da odaklanmaya başlamıştır. Dünya'da yaşanan hızlı nüfus artışı ve aşırı kentleşme doğal kaynakların azalmasına ve çevre kirliliği ile birlikte birçok probleme de yol açmıştır. Bu yüzden ülkelerin kalkınma anlayışı değişmiş, bir ülkenin kalkınması için yaşam kalitesinin yüksek olması, sağlık hizmetlerinin yeterli olması, eğitiminin nitelikli olması, istihdam olanaklarının yeterli olması, açlığın

olmaması, temiz su ve erişilebilir enerjiye sahip olması, çevreyi koruma bilincinin gelişmiş olması gibi daha birçok özellik aranmaya başlamıştır (Mahbub, 2016).

Yeni bir dünya düzeni inşa etme arayışına girdiğimiz ve özellikle yaşadığımız son 30 yılda ülkeler arasında meydana gelen kalkınma rekabeti sonucunda bazı ülkeler diğer ülkelerden daha fazla ilerleyerek, gelişmiş ve az gelişmiş ülke tanımları yapılmaya başlanmıştır. Ülkelerin kişi başına düşen milli gelirlerini arttırmak istemesi kalkınma açısından tek başına yeterli olmamakla birlikte sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik yapılacak olan yatırımlarında ülkelerin kalkınmasında önemli bir pay sahibi olması, ülkeler arasında kalkınma anlayışının iyi öğrenilip hayata geçirilmesini gerekli hale getirmiştir (Tolunay ve Akyol, 2006).

Ekonomik kalkınma kavramında 20. yüzyılın ortalarından itibaren meydana gelen değişimler sonucunda kalkınmanın çevresel, sosyal ve kültürel boyutta da olması gerektiğini ve ülkelerin mevcut sermayelerinin bir sonraki döneme taşıyabilme yeterliliğini benimsemelerini temsil eden sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı önem kazanmaya başlamıştır. Bu yüzden daha yaşanabilir bir dünya düzeni kurmak ve ekonomik temelleri sağlam inşa etmek adına gündeme gelen sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı, devletlerin ve tüm sivil toplum örgütlerinin ortak sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Sarıkaya ve Kara, 2007).

Devletlerin ekonomik kalkınma bilincini kazanabilmeleri ve dünyadaki sürdürülebilir kalkınma anlayışına hizmet edebilmeleri için eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde ekonomi yeterliliği kazanmış ve kalkınmanın prensiplerini kavramış öğrenciler yetiştirmesi zorunlu hale gelmiştir. Bugünün insanların en iyi yaşam kalitesine sahip olup geleceğe nefes olabilmeleri adına eğitim kademelerinde kalkınmanın önemini vurgulayan ekonomi eğitiminin verilmesi büyük önem taşımış ve ekonomi bilincine sahip öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının yetişmesi her ülke için bir umut olmuştur (Kılıçoğlu ve Akhan, 2014).

2.4. Sürdürülebilir Kalkınma Nedir?

İnsan, içinde yaşadığı zaman diliminde bir yandan teknolojinin, bilimin ve endüstrinin hızla gelişmesiyle yaşam kalitesini hızla arttırırken bir yandan da çevreye büyük zararlar vermiştir. İnsan ile çevre arasında gerçekleşen kalkınma hareketleri kimi zaman büyük zararlara yol açmış ve ülkelerin yaşadığı büyük problemlerin altında ekonomi, insan ve çevre faktörü yatmıştır. Ekonomik kazanç elde etmek isteyen insan, çevreyi kimi zaman bir araç olarak görmüş, kimi zaman ise çevreyi kendi isteklerine göre şekillendirmiştir. Bunun sonucunda çevre büyük sorunlarla karşı karşıya kalmış ve insanlığın geleceği adına çeşitli çözüm önerileri

aranmaya başlanmıştır. Bu çözüm önerilerinin bir cevabı olarak ekonomi, insan ve çevre üçgeninde ortaya çıkan sorunların giderek artması sonucunda sürdürülebilir kalkınma kavramı gündeme gelmiştir (Engin ve Akgöz, 2013).

Geleneksel bir bakış açısıyla bakıldığı zaman 18. Yy'dan sonra hızlı sanayileşmeyle birlikte aşırı nüfus artışının yaşanması 20. Yy'da üst boyutlara ulaşmıştır. Artan nüfus artışıyla birlikte insanoğlu açlık, kıtlık, çevre sorunları, ilkim değişikliği, ekolojik dengenin bozulması vb. birçok problemle karşı karşıya kalmıştır. Bu gibi problemlere bir çözüm önerisi olarak ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma kavramının temelini klasik iktisatçı bakış açısına kadar dayandığı öne sürülmüştür. 1960'lı yıllarda Mill, Ricardo ve Malthus gibi iktisatçılar "Büyümenin Sınırları" adı altında çeşitli bakış açıları getirmiştir. Bu bakış açılarına göre sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının da savunduğu gibi hayat standartlarının en iyiye getirilebilmesi ile büyümenin gerçekleşebilmesi için kıtlığın ortadan kalkması ve nüfus artışının sınırlandırılması gerekliliği ortaya atılmıştır (Çetin, 2006).

İngilizce'deki "sustainable development" kelimesinin Türkçe'deki karşılığı "sürdürülebilir gelişme" ya da "sürdürülebilir kalkınma" dır. Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasından ödün verilmeksizin günümüz nesillerinin ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanmasını ve kaynakların devamlılığını sağlama sorumluluğuyla mevcut ihtiyaçların giderilmesini temsil eden bir kavram olmuştur (Okur, 2013). Sürdürülebilir kalkınma kavramının altında yatan temel felsefe ya da ana tema doğal kaynakların temiz bir şekilde daha yüksek kaliteyle tüm insanlığa ulaştırılmasıyla birlikte yaşam standartlarının en yükseğe çıkartılması olmuştur. Mevcut atıkların kişi başına düşen kaynak tüketiminden daha az olması yani ekolojik ayak izinin minimum düzeyde olması ve çevresel bozulmaların önüne geçilmesi sürdürülebilir kalkınma kavramının vizyonunda yer alan dünya düzenine işaret etmiştir (Sikdar, 2003).

Uluslararası alanda 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun almış olduğu kararla "Ortak Geleceğimiz" adlı raporda ilk defa tanımlanmaya başlanan sürdürülebilir kalkınma daha sonrasında birçok farklı tanımla da karşımıza çıkmıştır. Özünde sürdürülebilir bir hayat ve gelecek anlayışıyla ortaya atılan sürdürülebilir kalkınma, tüm insanlığın mevcut ihtiyaçlarının sağlam kalkınma temelleriyle inşa edilmiş sağlıklı bir ekonomi, adil ve eşit bir toplum ile temiz bir çevrede giderilmesini temsil eden bir kavram haline gelmiştir (Diesendorf, 2000).

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramı, sanayileşmenin giderek artması ve hızla yaşanan nüfus artışı sonucu doğal kaynaklara olan ihtiyacın artması ve insanın çevreye karşı egemen hale gelmesiyle birlikte karşımıza çıkmıştır. Ekonomik, kültürel ve sosyal değişimle yaşanan bozulmalar sonucunda geleceğin zarar görmesi endişesinden doğan sürdürülebilir kalkınma kavramı, devletlerin de ana gündem maddesi haline gelmeye başlamıştır. Devletler gerek siyasi politikalarında gerek ekonomi politikalarında gerekse eğitim politikalarında sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına büyük önem vermiş ve uluslararası alanda çeşitli platformlarda bu yaklaşım tartışılmaya başlanmıştır (Kılıç Akıncı ve Akıncı, 2010). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma özünde aynı kavramlar olmasının yanında küçük bir detayla farklılık göstermiştir. Sürdürülebilirlik, içinde yaşadığımız zamanda insanoğlunun, bugünün doğal kaynaklarını ve mirasını kendi ihtiyaçlarından ödün vermeksizin gelecek nesiller içinde devamlılığını sağlama bilincini taşıması olarak temsil edilirken, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilirliği de kapsar bir yaklaşımla günümüz insanların en yüksek kalitede yaşama standartlarını yakalayarak eşitsizliğin giderilmesini ve geleceğin temellerinin bugünden kalkınma temelinde inşa edilmesini savunan bir anlayışı amaç edinmiştir.

Toplumlar ve insanlar arasındaki eşitsizliklerin azaltılarak en alt seviyeye getirilmesini amaçlayan sürdürülebilir kalkınma, küresel hedeflerini gerçekleştirirken ülkelerin her birinde yer alacak olan yerel kurumlara oldukça fazla ihtiyaç duymuştur. Temel insan ihtiyaçlarının ve gereksinimlerinin, mevcut olana zarar verilmeden ya da geri dönüşü olmayan bir şekilde yıpratılmadan karşılanmasını vizyon haline getiren sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı sadece bir alana değil birden fazla alana hizmet etmeyi amaçlamıştır. Bu yüzden sürdürülebilir kalkınma kavramı, sürdürülebilir tarımdan sürdürülebilir balıkçılığa, sürdürülebilir ekolojik hayattan sürdürülebilir biyoçeşitliliğe, sürdürülebilir şehirlerden sürdürülebilir geçim kaynaklarına ve sürdürülebilir sağlıklı yaşamdan sürdürülebilir nitelikli eğitime kadar daha birçok alanı çalışma prensibi haline getirmiştir (Robert, Parris & Leiserowitz, 2005).

Günümüzde teknolojinin ve bilimin gelişmesiyle birlikte toplumlar ve devletler de modernleşmeye başlamıştır. Modernleşmenin bir gereği olan kalkınma hareketlerinin bilinçsizce yapılmasından dolayı çevre kirliliği ortaya çıkmış ve ekolojik denge bozulmaya başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma, bu bozulmaya tepkisel bir yaklaşım olarak ortaya atılmıştır (Akçakaya, 2016). Ekonomik, toplumsal ve çevresel bozulmaların önüne geçilmesi ile dünyada kişi başına düşen atıkların en aza indirilerek ekolojik alanların atık merkezi haline gelmesini önlemeyi savunan ekolojik ayak izi ekseninde ekolojik dengenin korunması amacıyla ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma, kuşaklararası eşitliği savunmuş ve dünyanın tek olması

düşüncesinden hareketle temelleri sağlam atılmış güçlü gelecek adı altında birçok amacı kapsamıştır. Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlar çerçevesinde insani gelişmelerin gerçekleşmesinin önünü açan bir yaklaşım olmuştur (Moffatt, 2000).

En üst düzeyde insani gelişmelerin yaşanabilmesi ile sosyal ve çevresel problemlerin önüne geçilebilmesi için sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, ekonomik boyut temelinde büyük işletmelerin desteğiyle ekonomik yatırımların gerekliliğine önemli ölçüde ihtiyaç duymuştur. Büyük ekonomik işletmelerin günümüzde elinde bulundurduğu ileri teknoloji ve gerekli ekipmanın toplumsal sorunların çözülebilmesinde ve yapılacak olan yatırımlarla gelecek nesillerin refah içinde yaşayabilmelerinde pay sahibi olmaları adına sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının hedeflerine ulaşabilmesinde ekonomik yatırımların önemi göz önüne alınmaya başlanmıştır. Bu yüzden sürdürülebilir kalkınma ekonomi, toplum ve çevre boyutlarını bütüncül bakış açısıyla değerlendiren ve bu doğrultuda faaliyet gerçekleştiren bir kavram olmuştur (Tüm, 2014).

Geleceğin gereksinimlerini şimdiden ele almak ve gelecek nesillerin refah içinde yaşamasını sağlamak fikriyle geliştirilen sürdürülebilir kalkınma kavramı, uzun ömürlülük kavramını da beraberinde getirmiştir. Özellikle kalkınma açısından ekonominin canlı ve dinamik olması gerektiği için ekonomik temelli kurumlarında sürdürülebilir kalkınma temelinde uzun ömürlü yatırımlar yapması gerekli olmuştur (Kuşat, 2012). İnsan, çevre ve ekonomi birbirlerine bağlı ve karşılıklı etkileşim halinde olan bileşenler olarak temsil edilmiştir. Çevrenin son yıllarda bilinçsiz kullanımı büyük zararlara yol açmış ve insanın ekonomik temelli yatırımlar yaparak çevre dinamiklerinin korunması gerektiği anlayışını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrudan çevreden kaynaklanan bir yaklaşım olarak ortaya atılmıştır (Gökmen, 2014).

Yeryüzünde yaşayan herkesin temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşayabilmesi için yaşam garantisini sağlayan ve doğal kaynakların yeniden gözden geçirilerek farklı alanlara dağıtılması anlayışını temsil eden sürdürülebilir kalkınma kavramı, gelecek nesiller için gerekecek olan yaşam kalitesinin sağlanabilmesi adına doğal kaynakların uzun süreli kullanılabilmesini savunan bir yaklaşım olmuştur. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma, insan hakları ve eşitliğini savunan, kültürel mirasa sahip çıkan, kültürel zenginliği koruyan ve çeşitli ırklara saygı gösteren bir anlayışa sahip olması bakımından oldukça önemli bir kavram haline gelmiştir (Klarin, 2018).

İnsanoğlu yüzyıllar boyunca doğayı sürekli kendi lehine göre kullanmak istemiştir. Bu kullanım sonucunda içinde bulunduğumuz çağda doğal kaynaklar çok hızlı bir şekilde tükenmeye başlamış ve çevrenin olağan işleyişinde bozulmalar ortaya çıkmıştır. Çevrede bulunan doğal mirasın ve kaynakların kullanımının devamlılığı temelinde bu bozulmaların bir sorun olarak algılanmasıyla birlikte sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı çeşitli çözüm önerileri getiren ve hayatı daha yaşanabilir kılan bir tutum benimsemiştir (Menteşe, 2017).

“Bugüne hayat, yarınlara umut” anlayışıyla sürdürülebilir kalkınma kavramı özellikle 1980’li yıllardan sonra daha çok gündeme gelmiş ve bu hususta birçok çalışmalar yapılmıştır. Günümüzde sıkça bahsedilen sürdürülebilir kalkınma kavramı son yıllarda çevre eğitimi başlığı adı altında daha çok karşımıza çıkmaya başlamıştır. Özellikle son yıllarda eğitim-öğretim faaliyetleri çerçevesinde eğitim kademelerinde ilgili derslerde sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı öğrenciye aktarılmaya çalışılmıştır (Tanrıverdi, 2009). Mevcut kaynakların en iyi şekilde değerlendirilmesi, doğal mirasın geleceğe taşınması ve çevre sorunlarını çözümleyici bir yaklaşımın benimsenmesi adına sürdürülebilir kalkınmayı eğitim-öğretim kademelerinde öğrenciye aşlamak zorunlu olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için sürdürülebilir kalkınma misyonu yüklenmiş ve dünyayı koruma vizyonuna sahip öğretmenler ve öğretmen adayları yetiştirmek önemli bir konu haline gelmiştir.

2.5. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

İnsanın, çevreye olan bakış açısı Sanayi Devrimi’nin yaşanmasına kadar daha çok çevreden yarar sağlama üzerine kurulmuştur. Sanayi Devrimi’nin yaşanmasıyla birlikte, doğal kaynakların aşırı tüketimi ve nüfusun hızla artması, çevrenin büyük problemlerle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda aydınlanma düşüncesinin de gelişmesiyle birlikte insanın çevreye olan bakış açısı yarar sağlamaktan çok, çevreyi koruma fikrine doğru geçiş göstermiştir.

Çevreye olan bakış açısının değişmesi ve çevreyi korumaya yönelik çalışmalar 2. Dünya Savaşı’nın yaşanmasından sonra daha çok artış göstermiş ve dünyada birçok çalışmanın yapılmasına zemin hazırlamıştır. 1962 yılında “Rachel Louise Carson” tarafından kaleme alınan “Silent Spring (Sessiz Bahar)” adlı eser sanayileşme ve teknolojik ilerlemelerle birlikte çevreye verilen zararı konu almış ve insanlığın gerekli tedbirleri almadığı takdirde geleceğin tehlikeye gireceğine değinmiştir. Bununla beraber 1970 yılında “Schumacher” tarafından yazılan “Küçük Güzeldir” adlı kitap da aşırı kaynak kullanımını ve çevre kirliliğini konu almıştır. Bu eserlerle birlikte dünyada çevre hareketleri ve sürdürülebilir bir dünya oluşturma

anlayışını savunan, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik çalışmaların temelleri atılmaya başlamıştır (Özcan, 2019).

Çevrenin korunmasına yönelik atılan adımlar ilk başlarda ulusal boyutta iken, çevresel sorunların giderek artması sonucunda 1970’li yıllara gelindiğinde uluslararası düzeye taşınmaya başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın bir boyutu olan çevrenin, karşılaştığı problemleri çözebilmek adına bütüncül bir bakış açısı gelişmeye başlamıştır. 1972 yılına gelindiğinde bir grup insanın oluşturduğu Roma Kulübü tarafından “The Limits to Growth (Büyümenin Sınırları)” adlı bir rapor yayımlanmıştır. Bu rapor çevre problemlerinin çözülemezse, gelecek için büyük tehlikeleri beraberinde getireceği anlayışıyla çevrenin korunması ve iyileştirilmesini savunmuştur (Barbosa, Drach & Corbella, 2014).

Büyümenin Sınırları adlı rapor bir grup bilim insanı, eğitimci, akademisyen, sosyolog, sanayici, ulusal ve uluslararası alanda çalışan kişiler tarafından Roma Kulübü isimli strateji geliştirme merkezi tarafından yayımlanmıştır. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’nden olan Meadows ve ekip arkadaşlarının ortaya koymuş olduğu bu çalışma, küresel ekonomik düzenin beş alt başlığı olan; nüfus, üretim, gıda güvenliği, yenilenebilir olmayan doğal kaynakların tüketimi ve çevre kirliliğinin birbirleriyle olan etkileşimini incelemiştir. Büyümenin Sınırları adlı raporla birlikte dünyada çevre sorunlarıyla mücadele hız kazanmaya başlamış ve beraberinde büyük tartışmalar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda dünyada büyük etki oluşturan bu rapor, aynı yıl Birleşmiş Milletler bünyesinde çevre konularının tartışıldığı konferansa da zemin hazırlamıştır (Turan, 2014).

(Aksu, 2011; Seydioğulları, 2013).

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

1972 yılında Stockholm Konferansına zemin hazırlamış olan Roma Kulübü, endüstrileşmenin etkisiyle nüfus artışının doğal kaynaklar üzerinde yapmış olduğu endişe verici etki ile küresel çevre kirliliğinin devam etmesi halinde önümüzdeki 100 yıl içerisinde büyümenin sınırlarına ulaşılacağını savunmuştur. Aynı zamanda bu kulüp hazırlamış olduğu Büyümenin Sınırları adlı raporla, sanayileşen toplumun önümüzdeki yıllarda ekolojik sınırların çoğunu aşacağını ve sınırlı kaynaklarla sınırsız bir büyümenin gerçekleşmeyeceğini belirtmiştir (Mebratu, 1998).

Çevreye verilen tahribatın üst boyutlara ulaşmasıyla birlikte 5-16 Haziran 1972 yılında İsviçre'nin Stockholm kentinde 113 ülkenin katılımıyla "Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı" daha çok bilinen adıyla "Stockholm Konferansı" düzenlenmiştir. Bu konferansla birlikte çevrenin korunması ile ilgili çevre problemlerine çözüm aranması üzerinde tartışılmış

ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı dünya gündemine gelmeye başlamıştır (Kuşat, 2013). Stockholm Konferansı, katılımcı tüm üye ülkeler tarafından çevre sorunlarının ulaştığı boyuta ve yol açacağı tehlikelere çözüm bulmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta çevrenin taşıma oranına, doğal kaynak kullanımında nesiller arası adalete, yenilenemeyen enerji kaynaklarının kullanımına ve sosyal kalkınma için çevrenin önemine dikkat çekilerek sürdürülebilir kalkınmanın temelleri atılmıştır. Aynı zamanda konferansın başlangıç tarihi olan 5 Haziran günü daha sonraki yıllarda “Dünya Çevre Günü” olarak karşılanmıştır (Engin, 2010).

Birleşmiş Miletler, 1972 Stockholm Konferansı ile birlikte çevre sorunlarını küresel boyutta ele alacak uluslararası bir organın kurulması gerektiğini öne sürmüş ve BM Genel Kurulunun 15 Aralık 1972 tarihinde almış olduğu kararla “Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)” kurulmuştur. Birleşmiş Miletler Çevre Programı’nın kurulmasıyla birlikte çevrenin korunması ve iyileştirilmesi konusunda küresel boyutta çevre eğitiminin verilmesi önem kazanmaya başlamıştır. Bunun sonucunda 1975 yılında Birleşmiş Miletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ile UNEP ortaklığında, Uluslararası Çevre Eğitim Programı (IEEP) kurulmuştur. Ardından yine UNESCO-UNEP iş birliği ile birlikte, 1977 yılında Uluslararası Çevre Eğitim Konferansı Tiflis’te toplanmış ve çevre eğitiminin gerekliliğini savunan Tiflis Bildirgesi yayımlanmıştır (Ünal ve Dımışkı, 1999).

Birleşmiş Miletler Çevre Programı (UNEP), çevre kirliliği ile mücadelede Akdeniz’in korunmasına öncelik vererek 1974 yılında kurduğu “Bölgesel Denizler Programı” kapsamında Akdeniz’in kirlilikten arınmasına önem vermiştir. Bu girişim, Akdeniz’e kıyısı olan 16 ülke ve Avrupa Birliğinin katılımıyla 1975 yılında Barcelona’da yapılan toplantı sonucunda hazırlanan “Akdeniz Eylem Planı (MAP)” tasarısı ile sonuçlanmıştır. Akdeniz Eylem Planı, sanayileşme ve şehirleşmenin yarattığı çevresel problemlerin Akdeniz bölgesinde giderilmesini ve sürdürülebilirliği gerçekleştirmeyi amaçlamıştır (Paker, 2012).

1983 yılına gelindiğinde çevre sorunlarına yönelik geliştirilen çalışmalar sonucunda, Norveç Başbakanı “Gro Harlem Brundtland” başkanlığında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) kurulmuştur. Bu komisyon, 1987 yılında “Ortak Geleceğimiz” adlı raporu yayımlamıştır. Ortak Geleceğimiz adlı rapor sonraki yıllarda daha çok raporu hazırlayan komisyonun başkanı olan Norveç eski Başbakanı Gro Harlem Brundtland’ın adına “Brundtland Raporu” olarak karşımıza çıkmıştır. Brundtland Raporu, sürdürülebilir kalkınma kavramının resmi olarak tanımlandığı ilk belge olmuştur. Bu raporla birlikte açlık ile yoksulluğun, çevre problemlerinin temeli olduğu öne sürülmüştür. Çevre sorunlarının çözülmesinde ise

uluslararası gelir eşitliğinin sağlanarak yoksulluğun giderilmesi ön plana çıkmıştır (Şahinöz, 2019).

Brundtland Raporu ile birlikte sürdürülebilir kalkınma politik bir hedef olarak tartışılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, bu raporla birlikte tüm dünyada ekonomik verimliliği artırma, ekolojik dengeyi koruma ve toplumsal refahı sağlama hedeflerine ulaşmayı amaçlayan bir yaklaşım haline gelmiştir. Aynı zamanda Brundtland Raporu ile birlikte sürdürülebilir kalkınma, büyümenin sınırlarını kontrol altına almayı, tüm dünyada dengeli bir kalkınma hareketi oluşturmayı ve gelecek nesiller için küresel eşitlik sağlamayı amaçlamıştır (Du Pisani, 2006).

1987 yılında yayımlanan Brundtland Raporu ile birlikte dünya gündemine oturan sürdürülebilir kalkınma, daha sonraki süreçte sıkça tartışılan ve uluslararası alanda çeşitli çalışmalara konu olan bir yaklaşım haline gelmiştir. 1992 yılına gelindiğinde ise Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde Birleşmiş Milletler bünyesinde "Rio Yeryüzü Zirvesi" gerçekleştirilmiş ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı hakkında iş birliği temelinde geliştirilme kararı alınmıştır. Bu zirvede ayrıca Stockholm Konferansı kararlarının yaşama geçirilmesi hedeflenmiş ve 21. yüzyılın olası muhtemel sorunlarıyla mücadele için "Gündem 21" adı altında küresel eylem planı hazırlanmıştır (Yıldırım ve Öner, 2003).

Rio Yeryüzü Zirvesi olarak da bilinen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED), 3 -14 Haziran 1992 yılında 178 ülkenin katılımıyla Rio de Janeiro şehrinde gerçekleştirilmiştir. Bu konferansla birlikte sürdürülebilir kalkınma kavramı tüm dünyanın gündemine oturmuş ve bir daha gündemden çıkmamak üzere çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Ayrıca Rio Zirvesinden bir yıl sonra, "Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu" kurularak çeşitli eylem planları hazırlanmıştır (Engin ve Akgöz, 2013). Rio Zirvesi'nde, sürdürülebilir kalkınma adına yapılacak olan eylem planlarının ve çalışmaların gerçekleştirilmesi adına uluslararası kuruluşların yanı sıra sivil toplum örgütlerinin, yerel yönetimlerin, özel şirket ile kurumların ve tüm insanların ortak faaliyet göstermesi gerektiği savunulmuştur. Ayrıca bu zirvede insanlığın temel gereksinimlerinin karşılanması, yaşam standartlarının iyileştirilmesi ile birlikte ekosistemlerin korunması gerektiği öne sürülmüştür (Tosun, 2009).

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın almış olduğu kararların bütünleştirilmesi adına, ilki 1976 yılında Kanada'nın Vancouver şehrinde yapılan kısa adı "Habitat" olan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı, 3-14 Haziran 1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilmiş ve "Habitat II Zirvesi" olarak tarihteki yerini almıştır. Habitat II

Zirvesi’nde, sanayileşme ve hızlı nüfus artışıyla birlikte sürdürülemez üretim – tüketim boyutuna, fakirliğe, yoksulluğa, çevresel bozulmaya, konut yetersizliğine ve alt yapı eksikliğine değinilmiştir. Bu zirve sonucunda herkes için yeterli konut ve hızlı kentleşmenin yaşandığı bir dünyada sürdürülebilir insan yerleşmelerinin gelişmesi konuları üzerinde müzakerelerde bulunulmuştur (Bozdoğan, 2010).

1992 yılında Rio Zirvesi’nde sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı adına alınan tarihi kararların üzerinden geçen beş yıl içerisinde, hangi düzeye ulaştığını ve uygulanabilirliğinin ne ölçüde olduğunu tespit etmek amacıyla 13-19 Mart 1997 yılında New York şehrinde “Rio +5 Zirvesi” gerçekleştirilmiştir. Bu zirve sonucunda, 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Zirvesi’nin bekleneni verememiş olduğu ve alınan kararların toplumun eylemlerine yansımadağı görülmüştür. Ayrıca Rio +5 Zirvesi sonucunda, üye tüm ülkelerin sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına yönelik gelecek yüzyılda karşılaşılabilecek olası sorunların çözümüne yönelik Ulusal Gündem 21’lerini oluşturmalarına yönelik görüş birliğine varılmıştır (Seydioğulları, 2013).

Küresel iklim değışikliğıyle mücadele açısından uluslararası alanda 21 Mart 1994 yılında yürürlüğe giren ve küresel ısınmaya yönelik ilk çevre sözleşmesi olan “Birleşmiş Milletler İklim Değışikliğı Çerçeve Sözleşmesi” ne yönelik konuları tartışmak amacıyla 11 Aralık 1997 yılında Japonya’nın Kyoto şehrinde “Kyoto Protokolü” imzalanmıştır. Kyoto Protokolü sonucunda üye ülkeler sürdürülebilir bir dünya düzeni oluşturmak amacıyla, sanayileşmiş ülkelerin küresel iklim değışikliğıyle mücadelede, sera gazı emisyonlarını azaltması gerektiğı görüşüne varmışlardır (Paul, 2008).

Kyoto Protokolünün ardından, 1990 yılından 2000 yılına kadar gerçekleştirilen sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına yönelik uluslararası alanda ve ulusal düzeyde yapılan tüm çalışmaların en üst noktası olarak “Binyıl Kalkınma Hedefleri” ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin 2015 yılına kadar yerine getirmesi planlanan Binyıl Kalkınma Hedefleri 2000 yılının Eylül ayında New York’ta yayımlanmıştır. Binyıl Kalkınma Hedefleri; çocuk ölümlerinin azaltılması, yoksulluk ve açlıkla mücadele, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, herkesin temel eğitim hakkından yararlanması, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, salgın hastalıklarla mücadele edilmesi, anne sağlığının korunması ve tüm hedefler için ortaklıklar gibi amaçlardan ve bu amaçlarla beraber 18 alt amaçtan oluşmuştur (Aksu, 2011).

Binyıl Kalkınma Hedeflerinin yayımlanmasından sonra, Rio Zirvesinin son on yıllık süre içerisinde bir değerlendirmesini yapmak amacıyla, 26 Ağustos – 4 Eylül 2002 yılında

Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde “Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi” gerçekleştirilmiştir. Johannesburg Zirvesi, Rio Zirvesinin on yıllık süre içerisinde almış olduğu kararların geçerliliğini ölçmesi ve onun bir devamı olması bakımından “Rio + 10 Zirvesi” olarak da bilinmiştir. Bu zirve sonucunda sürdürülebilir kalkınmanın bir boyutu olan toplumun, daha ön planda tutulması ve tüm toplumu kapsayacak çalışmalara öncelik verilmesi kararlaştırılmıştır (Ozmehmet, 2008).

2002 Johannesburg Zirvesinin ardından Avrupa Birliği (AB), doğal kaynakların bilinçli kullanılması, çevre kirliliğinin önlenmesi, canlı türlerinin devamının sağlanması gibi daha birçok hedefi gerçekleştirmek adına, daha önceki dönemlerin bir devamı olarak AB 6. Çerçeve Programı'nı hazırlamıştır. Bu programın 2001 yılında temelleri atılmış olup, 2010 yılına kadar sürdürülebilir kalkınma ve ekosistem başlığı altında, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomi, toplum ve çevre boyutlarını da göz önünde tutarak, çevrenin korunmasına yönelik hedefleri ve eylem planlarını kapsadığı görülmüştür (Toprak, 2006).

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına yönelik yürütülen Rio Zirvesinin üzerinden geçen 20 yılı değerlendirmek amacıyla 20 – 22 Haziran 2012 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde “Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi” gerçekleştirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma adına yapılan uluslararası hareketlerin en önemlilerinden birisi olan bu zirve “Rio +20 Zirvesi” olarak da tanımlanmıştır. Bu zirvenin sonucunda, o güne kadar tüm dünyada yaygın olarak kullanılmış olan sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin, günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi ve “yeşil büyüme” hedefine ulaşmak için uluslararası alanda ortak bir tanıma ulaşılması hedeflenmiştir. Ayrıca bu zirve “İstediğimiz Gelecek” adlı raporu ortaya çıkarmasıyla, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının temel belgesi olmuş ve 2015 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde hazırlanacak olan sürdürülebilir kalkınma hedeflerine de zemin hazırlamıştır (Alpaslan, 2015).

2.6. Sürdürülebilirliğin ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

Gelişen ve değişen dünya ile birlikte her geçen gün yeni istek ve ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. İnsanoğlunun, sanayileşme ve hızlı kentleşmeyle birlikte doğal kaynakları hızla tüketmesi ve ihtiyaçlarının giderek çeşitlenmesi gelecek bir yaşam için çalışmalar yapılmasına zemin hazırlamıştır. Son yüzyılda yaşanan bu değişimler sonucunda sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı sıkça gündeme gelen bir kavram olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma, çok yönlü ve dinamik bir kavram olarak ekonomi, toplum ve çevre boyutlarıyla birlikte ele alınmaya başlamıştır. Bu boyutların içeriğinin ve kapsamının geniş olması

sürdürülebilir kalkınmanın değerlendirilmesinde ve tanımlanmasında etkili bir noktada yer almıştır (Saraç ve Alptekin, 2017).

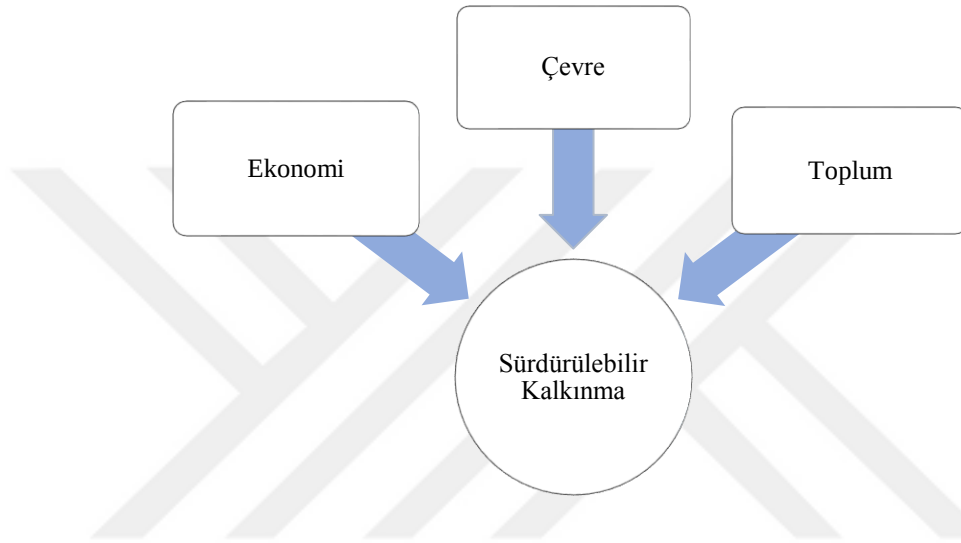
Sürdürülebilir kalkınma, var olan problemlerin çözülerek yaşam koşullarının iyileştirilmesini savunan ve merkezinde ekonominin yer aldığı bir kavram olmuştur. Ekonomi, toplum faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ve insan – çevre etkileşiminin ürünü olan bir yapı olarak tasnif edilmiştir. Ekonomi, toplum ve çevre boyutlarının karşılıklı etkileşimi ve birbirlerinin üzerinde olan baskıları, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesinde etkin rol oynamıştır. Ekonomik gelişimin ya da değişimin bireyi ve toplumu derinden etkilemesi, insanların yaşam koşullarının farklılık göstermesine ve çevre üzerinde çeşitli etkilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda ise sürdürülebilir kalkınma, bu boyutlar arasındaki ilişkinin ifade edilebilmesinde karşımıza çıkan bir yaklaşım olmuştur (Türer, 2010).

Yaşam kalitesinin yükseltilmeye çalışıldığı son yüzyılda yaşanan hızlı nüfus artışı ve artan kaynak kullanımı ile birlikte doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi, sera gazı emisyonlarının artarak küresel iklim değişikliği ile küresel ısınmanın yaşanmaya başlaması ve doğal kaynaklardan elde edilen enerji açığının çok geniş boyutlara ulaşmasıyla ekonomik, toplumsal ve çevresel önlemler de önem kazanmıştır. Küresel düzeyde büyüyen sorunlara bir çözüm olarak getirilen kalkınma hareketlerinin başında yer alan sürdürülebilir kalkınma ekonomi, toplum ve çevre boyutlarını derinlemesine inceleyerek bu boyutlarla birlikte çözümlenmeye başlamıştır (Oskay, 2014).

Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ağırlık kazanan kalkınma hareketlerinin başında ekonomik büyüme ve kalkınma gelmiştir. Devletlerin kalkınma yarışı içerisine girdiği dönemde çevreye verilen zararın üst boyutlara ulaşmasıyla birlikte, 1970'li yıllardan sonra ekonomik kalkınmanın yanında sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı da ortaya çıkmaya başlamış ve gelecek için daha yaşanabilir bir dünya oluşturma fikri önem kazanmıştır. Bu yüzden uluslararası alanda devletlerin ve sivil toplum örgütlerinin çalışmalarıyla ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlar sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı çerçevesinde ayrı ayrı incelenmeye başlamıştır (Ayan, Ünal ve Samut, 2017).

Sürdürülebilir kalkınma, insanın çevreyle etkileşiminin sorun teşkil etmeye başlamasıyla birlikte şekillenmiştir. Dünyada yaşayan her bireyin en iyi yaşam koşullarına sahip olması gerektiği fikrinden hareketle oluşturulan sürdürülebilir kalkınma; ekonomi, toplum ve çevre olmak üzere üç boyut çerçevesinde incelenmeye alınmıştır. Hardi ve Zdan (1997)'a göre sürdürülebilir kalkınma; ekonomi, toplum ve çevre boyutlarının oluşturduğu bloğun içerisinde incelenmeye ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Uzun yıllar boyunca bu üç

boyutun oluşturduğu blok içerisinde hangi boyutun diğer boyuttan daha işlevsel olduğu tartışılmış ve eleştiri konusu haline gelmiştir. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun 1987 yılında hazırladığı “Brundtland Raporu” ile birlikte sürdürülebilir kalkınma temelinde ekonomi, toplum ve çevre boyutlarının eşgüdümlü bir şekilde birbirlerinden bağımsız olarak işlediği görüşü yaygınlık kazanmıştır (Akgül, 2010).

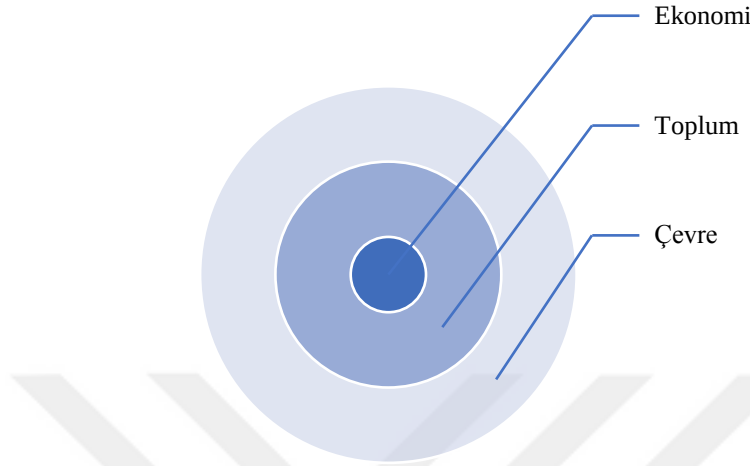
(Akgül, 2010).

Şekil 2. Birbirinden Bağımsız Eşgüdümlü Boyutlar

Birbirinden bağımsız ve eşgüdümlü bir yapı içerisinde değerlendirilen bu boyutların, 1987 yılında hazırlanan Brundtland Raporundan sonra sürdürülebilir kalkınma kavramının dünya gündeminde çalışma alanı haline gelmesiyle ve farklı bakış açılarının ortaya çıkmasıyla birlikte birbirlerine bağımlı şekilde incelenmeleri gerektiği öne sürülmüştür.

Bireylerin yaşam kalitesinde herhangi bir düşüklük yapmadan, mevcut ihtiyaçların en iyi şekilde karşılanması ve gelecek nesillere gerekli kaynak yatırımının yapılmasını öne süren bir kavram olarak yaygınlık kazanmaya başlayan sürdürülebilir kalkınma; üretim toplumu haline gelmeyi, toplumsal sorumlulukları yükseltmeyi ve çevresel yönetime sahip olmayı amaçlamıştır. Bundan dolayı sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde değerlendirilen ekonomi, toplum ve çevre boyutları birbirlerine bağımlı olarak ve birbirlerinin kapsayıcısı şeklinde ele alınmaya başlamıştır. Hart (1999)’a göre sürdürülebilir kalkınmanın doğmasına kaynaklık eden bu boyutlar kendi aralarında birbirlerini çevrelemiştir. Ekonomi boyutu, çemberin merkezinde

yer alırken çevre boyutu ise toplumu çevreleyen bir yapıyla çemberin en dışında en büyük kapsayıcı olarak yer almıştır (Seydioğulları, 2013).

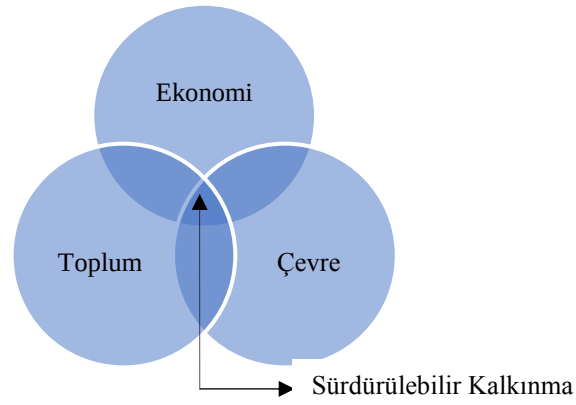

(Seydioğulları, 2013)

Şekil 3. Çevre Boyutu Kapsamında Sürdürülebilir Kalkınma

Şematik olarak yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi ekonomi ana merkezde olarak görünse bile aslında en alt kategoride, toplum boyutunun içerisinde yer almıştır. Çevre boyutu ise diğer boyutların üstünde ekonomi ve toplum boyutunun kendisine bağımlı olduğu bir yapıyla değerlendirilmiştir. Bunun için sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının çevre temelli ele alınması gerektiği ve çevrenin, ekonomi dâhil toplum üzerinde bir kapsayıcılığının olmasından dolayı çevreye yönelik farkındalığın artırılması görüşü yaygınlaşmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının günümüzde anlam bulmasında ve son halini almasında Rydin (2004)'in ortaya koyduğu model oldukça etkili olmuştur. Bu modelde sürdürülebilir kalkınma; ekonomi, toplum ve çevre boyutunun eşit ağırlığa sahip yapısıyla ve karşılıklı tamamlayıcılığıyla değerlendirilmeye alınmıştır. Günümüzde ulusal ve uluslararası alanda birçok eylemsel harekette en çok ilgi duyan bu model, sürdürülebilir kalkınmanın ancak ekonomi, toplum ve çevre boyutlarında alınacak olan önlemler ve yapılacak olan yatırımlarla anlam bulacağını ortaya çıkarmıştır (Akgül, 2010).

(Akgül, 2010)

Şekil 4. Sürdürülebilir Kalkınma Modeli

Üç sütun modeli diye adlandırılan bu model, sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutun kesişim noktasında yer aldığını göstermiştir. Aynı zamanda bu model, sürdürülebilir bir dünya düzeni oluşturmada sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi için ekonomi boyutunda; ekonomik kalkınmanın olması, toplum boyutunda; toplumsal eşitliğin sağlanması ve çevre boyutunda; ekosistem ile biyolojik zenginliğin korunması gerektiğini ortaya koymuştur.

Sürdürülebilir kalkınmanın son şeklini almasında ve anlamlandırılmasında yararlanılan üç sütun modeli, bugünün kaynaklarının en verimli şekilde kullanılarak daha güzel bir yaşam için geleceğe yönelik kaynakların devamlılığının sağlanması noktasında ekonomi, toplum ve çevre boyutlarının ortak değer yargıları çerçevesinde ve eş zamanlı bir şekilde hareket etmesini savunmuştur. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve dünyada yaşayan her insanın ortak haklara sahip olabilmesi için üç sütun modelinde yer alan bu boyutların aynı anda ele alınması ve birbirlerine bağımlı bir şekilde değerlendirilmesi önemli hale gelmiştir (Duran, 2018).

Ekonomi, toplum ve çevrenin oluşturduğu ve üç boyutlu bir bakış açısıyla ele alınan sürdürülebilir kalkınma, ekonomik açıdan; zengin ile fakir arasındaki ayrımın ortadan kaldırılarak küresel ekonomik büyümenin sağlanmasını, toplumsal açıdan; toplum ile birey arasındaki ilişkinin kuvvetlendirilerek eşitsizliklerin azaltılmasını, çevresel açıdan ise; enerji kaynaklarının dengeli kullanılmasını ve doğal kaynakların koruma altına alınmasını savunan bir eylem planı haline gelmiştir. Bundan dolayı dünyadaki farklı ülkelerde görülen mevcut problemlerin önüne geçilebilmesi adına sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunun eş zamanlı değerlendirilmesi gerektiği fikri önem kazanmıştır (Svetlacic, Primorac & Kozina, 2016).

2.6.1. Ekonomik (İktisadi) Sürdürülebilirlik

Doğrudan doğal kaynaklara bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik boyutta sürdürülebilirlik, ülkelerin çevresel ölçekte sınırları aşmaması ve ekosistem dengesini gözeterek ticari faaliyetlerini yürütmelerini amaç edinmiştir. Tamamen ekonomi merkezli bir görüş olarak gelişen ve doğrudan ülkeler arasında ticari rekabete odaklanan ekonomik boyutta sürdürülebilirlik; yoksulluk, açlık, işsizlik, eğitimsizlik, insan hakları ve eşitsizlik gibi toplumsal kaynaklı sorunları dolaylı olarak yansıtmıştır (Kioupi & Voulvoulis, 2019).

Ülkeler ile toplumlar arasında adil ve eşit düzeyde bir ekonomik büyümeyi temsil eden ekonomik boyutta sürdürülebilirlik, bir grubun zenginleşirken diğer grubun fakirleşmemesi gerektiği fikriyle sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını temsil eden bir kategori olmuştur. Özellikle 1970’li yıllardan sonra sürdürülebilir kalkınma hareketlerinin başlamasıyla birlikte uluslararası alanda alınan kararların ve hazırlanan etkinlik planlarının uygulanmasında gelişmiş ülkelerin daha fazla ön planda olduğu, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin ise daha çok geri planda kaldığı görülmüş, bunun sonucunda sürdürülebilir kalkınma hareketlerinin ekonomik boyutta ağırlık kazanarak, devletlerin kalkınma temelinde yararlı yatırımlar yapması teşvik edilmiştir. Bununla birlikte sürdürülebilir kalkınma ile ilgili atılan adımların dünyada daha çok Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, UNEP, OECD vb. kuruluşlar çerçevesinde gerçekleşmiş olması ekonomik boyutun önemini artırmıştır (Yalçınkaya, Durmaz ve Adiller, 2011).

Kalkınma hareketinin temelinde ekonomik yönden gelişme ve ilerlemenin olması, ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanmasında ülkelerin üretici ve tüketici dengesini gütmelerini, işletmeleri adil yatırım politikalarına yönlendirilmesini, bölgesel ekonomik yatırımlar yapan kuruluşları desteklemesini, uluslararası alım-satımda cari dengeye göre hareket etmesini ve vatandaşları arasında eşit gelir dağılımı sağlamasını zorunlu hale getirmiştir. Ekonomik boyutta sürdürülebilirlik aynı zamanda devletlerin yenilenemeyen enerji kaynaklarını kullanmasından ziyade, daha yaşanabilir bir dünya düzeni temelinde yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmasını teşvik etmiştir. Bunun yanı sıra devletlerin, sürdürülebilir kalkınma hedefleri içerisinde yer alan açlığın ve yoksulluğun yok edilmesi ile sorumlu üretici ve tüketici hedeflerine ulaşabilme hususunda ekonomik boyut ön plana çıkmıştır (Yavuz, 2010).

İçinde yaşanan yüzyılda artan nüfus artışı ve hızlı sanayileşme hareketleriyle birlikte bir yandan kaynaklar aşırı kullanıma uğrarken bir yandan da uluslararası pazarlama ve küresel market hareketleri hız kazanmıştır. Bunun yanında dünyanın bir bölümü ihtiyaç fazlası kaynağa sahipken, bir bölümü ise ihtiyacını karşılayacak kaynağa sahip olamamıştır. Dünyada tüm

insanlığın eşit kaynak kullanımına ve ortak küresel pazarlamaya dâhil olabilmesi adına ekonomik sürdürülebilirliğin anlaşılması ve bu boyutta gerekli çalışmaların yapılması önemli hale gelmiştir (Nkamnebe, 2011).

2.6.2. Toplumsal (Sosyal) Sürdürülebilirlik

Geçmişten günümüze dünyanın daha yaşanabilir olması adına yapılan ve özellikle 20. yüzyılda daha farklı boyutta hız kazanan kalkınma hareketlerinin temelinde, insan ve toplum ihtiyaçları yer almıştır. Bugünün doğal kaynaklarını tüketmeden gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da düşünerek hareket etmeyi savunan sürdürülebilir kalkınma anlayışının en önemli boyutu olan toplum, tüm insanlığın eşit haklardan ve kaynaklardan yararlanması görüşünü savunmuştur. Sürdürülebilir kalkınma, sosyal bir etkinlik planı olduğu için tüm toplumların kültürlerini ele almayı ve onların ihtiyaçlarına göre hareket etmeyi savunmuştur. Aynı zamanda insanlığın daha iyi yaşam koşullarına sahip olmasını ve refahını arttırmasını amaçlayan sürdürülebilir kalkınma; özgürlük, sosyal adalet, hak, hukuk vb. politik kavramlara odaklandığı için toplumsal boyutta sürdürülebilirlik, merkezi çalışma alanı haline gelmiştir (Sağdıç, 2013).

Dünyada bazı ülkeler hızlı teknolojik gelişimlerle beraber ekonomik gelişimini arttırırken, bazı ülkeler ise açlık ve yoksullukla karşı karşıya gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra farklı bir dünya düzenine doğru giden işleyiş kimi toplumların ihtiyaç fazlası kaynağa sahip olmasına, kimi toplumların ise ihtiyacını giderecek kaynağı dahi bulamamasına yol açmıştır. Bu işleyişe bir son vererek ve çevresel farkındalığı arttırarak, yoksullukla mücadele eden toplumların yiyecek, giyecek, barınma vb. ihtiyaçlarını giderebilmek adına sosyal boyutta sürdürülebilirlik önem kazanmıştır. Toplumsal veya sosyal boyutta sürdürülebilirlik, devletler arasında sosyal eşitliğin sağlanmasını, vatandaşların özlük haklarının koruma altına alınmasını, sosyal refahın yükseltilmesini, insanların sürdürülebilir bir bakış açısı kazanmasını ve adil bir kaynak dağıtımını hedeflemiştir (Basiago, 1999).

Bölgesel gelişimden ulusal gelişime doğru bir ülkenin bütün kademelerinde insanlar arasında iş birliğinin ve katılımın olması gerektiği anlayışını savunan sürdürülebilirliğin toplumsal boyutu; eğitim kalitesinin arttırılmasını, kültürel zenginliğin ve mirasın korunmasını, vatandaşlarının her birinin sağlığının kontrol altında olmasını, sosyal adalet anlayışına göre hareket edilmesini, gelir dağılımının eşit olmasını ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını ön planda tutmuştur. Aynı zamanda toplumsal sürdürülebilirlik, sosyal zenginliğin, eğitim kalitesinin, finansal iş güvencesinin ve sosyal değer yargılarının artarak uluslararası

platformlarda sürdürülebilir kalkınma temelinde alınacak kararların dünya genelinde uygulanması ve hayata geçirilmesi noktasında belirleyici bir konumda yer almıştır (Mucan, Kayabaşı ve Madran, 2016).

2.6.3. Çevresel (Ekolojik) Sürdürülebilirlik

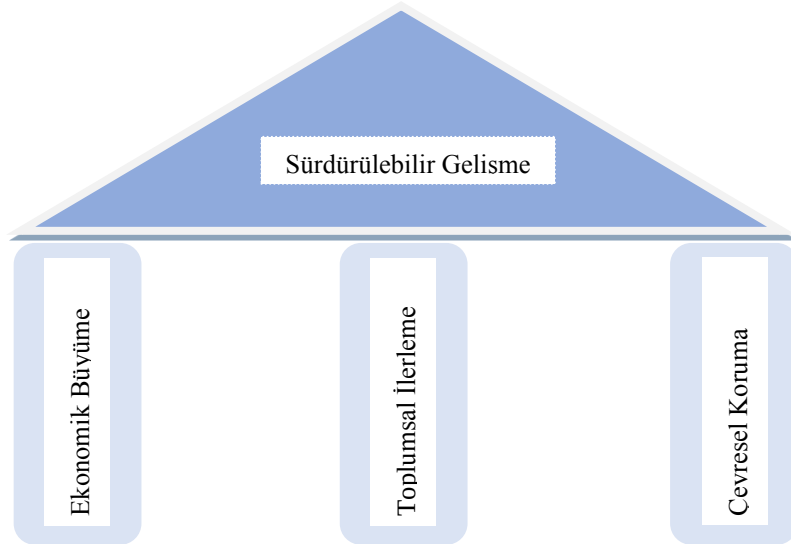
Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının da çıkış noktası olduğu, çevreye verilen zararın en aza indirilmesi ve doğal kaynak kullanımının azaltılması, çevresel boyutta sürdürülebilirlik anlayışının da temel çalışma prensibi olmuştur. Çevresel boyutta sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin refah düzeyinin korunmasını ve yaşam kalitesinin artarak sürdürülmesini sağlamak adına, doğal kaynakların kendini yenileme zamanı gözetilerek kullanılması gerektiğini, ekolojik dengenin korunması gerektiğini ve çevresel kirliliğin azaltılması gerektiğini savunmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, insanın yaşam alanının çevre olduğu düşünüldüğü zaman, ona verilecek herhangi bir zararın, tüm insanlığa ve geleceğe tehdit unsuru olarak görülmesiyle birlikte bu boyutta çalışmalar yapılmasını hızlandırmıştır (Ergün, Çobanoğlu, 2012). Sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturan ve özünü teşkil eden sürdürülebilirliğin, insanlar arasında sosyal refahın olabildiğince uzun, hatta belirsiz bir süre boyunca devamını sağlamayı temsil etmesi ve öncelikle sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutunu kapsamaması da bu boyuttaki çalışmaların önemini arttırmıştır (Kuhlman & Farrington, 2010).

Çevresel boyutta sürdürülebilirlik; doğal sistemlerin korunmasını, canlılara verilen zararın en aza indirilmesini, tarihi ve kültürel mirasların korunmasını, yenilenemeyen kaynak kullanımının azaltılmasını ve yenilenebilir kaynak kullanımının yaygınlaşmasını amaçlamıştır. Bunun yanı sıra sürdürülebilir kalkınmanın çevre boyutu, ekolojik ayak izinin en aza indirilmesi, biyoçeşitliliğin ve ekosistemlerin korunması, yaşam destek unsurlarının muhafaza edilmesi vb. birçok duruma odaklanmıştır. Aynı zamanda tüm dünyada gerçekleşen üretim faaliyetlerinin çevreden bağımsız olmadığı göz önüne alındığında, insan – doğa etkileşiminin bir ürünü olan doğal sermayenin korunması ve ekonomik yatırımlarla canlılığın sağlanması gerektiği, çevresel boyutta sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının kapsamını oluşturmuştur (Gürlük, 2010).

Özellikle 1972 yılında gerçekleştirilen “Stockholm Konferansı” ile birlikte çevreye karşı farkındalığın gelişmesi ve çevrenin korunmasına yönelik çalışmalara hız verilmesi 1990’lı yıllardan sonra sürdürülebilir kalkınma hareketinin çevresel boyutta değerlendirilmesine hız kazandırmıştır. 2000’li yıllardan sonra dünyadaki enerji ihtiyacının karşılanması ve çevreye

yönelik duyarlılığın artması adına, mevcut atıkların geri dönüştürülmesi ve enerji ihtiyacında kullanılması ön plana çıkmaya başlamıştır. Bundan dolayı çevresel boyutta sürdürülebilirlik, kişi başına düşen atık miktarının ekolojik alanlara dağılımının en aza indirilmesi, bir başka bakış açısıyla ekolojik ayak izinin minimum düzeyde tutulması adına, atık yönetimini iyi değerlendirilip bu doğrultuda planlama yapılmasına ve geri dönüşüm faaliyetlerine hız kazandırılarak, enerji ihtiyacının atıklardan karşılanması yolunda yapılacak olan çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiğine odaklanmıştır (Ergülen ve Büyükkökçü, 2008).

Sürdürülebilir kalkınma boyutlarının, eş zamanlı ve birbirlerine bağlı bir bakış açısıyla değerlendirildiği zaman, her boyutun bir diğerinin kapsayıcısı ve tamamlayıcısı olduğu görülmüştür. Uluslararası alanda son zamanlarda sürdürülebilir kalkınma hareketinin hız kazanması çeşitli kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin, bölgesel derneklerin, işletmelerin ve şirketlerin sürdürülebilirliğin üç boyutuna odaklanmasına yol açmış ve her boyutun amaçlarını yerine getirmek adına çalışmalar yapılmasına zemin hazırlanmıştır. Ulusal düzeyde devletlerin desteğiyle ekonomik boyutta; şirketlerin istihdamı sağlayarak üretimi arttırması ve girdi maliyetini azaltması, toplumsal boyutta; sosyal eşitliğin sağlanması ve bireysel refahın artırılmaya çalışılması, çevresel boyutta ise; doğal kaynak kullanımının azaltılarak mevcut atıkların geri dönüşüme kazandırılması sonucunda sürdürülebilir gelişmenin olacağı düşünülmüştür (Sarıkaya ve Kara, 2007).

(Adams, 2006; 2, Akt. Yaralı ve Didin, 2018:854)

Şekil 5. Sürdürülebilir Gelişmenin Üç Sütunu

Şekil 5'te sürdürülebilir kalkınma boyutlarının birbirlerine bağımlı bir şekilde ekonomik büyüme, toplumsal ilerleme ve çevresel koruma hedeflerine ulaşarak sürdürülebilir gelişmeyi sağladığı görülmüştür.

Sürdürülebilir gelişmenin üç sütun modelinde de görüldüğü gibi dünyanın daha yaşanabilir olmasını ve gelecek kuşaklara kaynak aktarımının sağlanmasını amaçlayan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının sürdürülebilir bir gelişmeyle gerçekleşeceği düşünüldüğünde, ekonomik boyutta; ülkeler arasında dengeli ekonomik büyümenin olması ve doğal kaynakların bilinçli kullanılması, toplumsal boyutta; tüm insanlığın sosyal adalet anlayışıyla bireysel refahını yükselterek bir ilerlemenin gerçekleşmesi, çevresel boyutta ise; verilecek olan çevre eğitimleriyle birlikte ekosistemlerin ve biyolojik çeşitliliğin güvence altına alınarak çevresel korumanın sağlanması, sürdürülebilir gelişmenin önünü açarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesine zemin hazırlamıştır (Özdemir, 2007).

2.7. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

İnsanoğlu, içinde yaşadığımız zamanın özellikle son 100 yıllık bölümünde endüstrileşme hareketleri ile birlikte, kaynakları aşırı bir şekilde tüketme yoluna gitmiş ve ihtiyaç fazlası üretim rekabeti içerisine girmiştir. İhtiyaçtan fazla üretim rekabeti, beraberinde ülkeler arası eşitsizliklerin ortaya çıkmasına ve insanlar arasında sosyal adaletin sağlanamamasına da neden olmuştur. 1960'lı yıllara gelindiği ise, aşırı nüfus artışıyla birlikte çevreye verilen tahribat üst boyutlara ulaşmıştır. Bunun sonucunda; açlık, yoksulluk, savaş, göç, terör, küresel ısınma, iklim değişikliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, biyoçeşitliliğin azalması, içilebilir su kaynaklarının kirlenmesi ve canlı yaşamının olumsuz etkilenmesi gibi daha birçok problem meydana gelmiştir. Bu problemlere çözüm olarak getirilen sürdürülebilir kalkınma hareketi, insanoğlunun gelecekteki neslinin devamı adına, uluslararası alanda atılan adımlarla hazırlanması planlanan hedeflere zemin hazırlamıştır (Eryılmaz, 2011).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK), uluslararası alanda yapılan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına yönelik zirvelerinin ardından, 2000 yılının Eylül ayında New York'ta yapılan toplantının sonrasında dünyada yoksulluk, açlık, çocuk ölümleri, salgın hastalık, çevresel kirlilik vb. sorunlara çözüm getirebilmek adına, 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi beklenen ve 8 ana hedefi kapsayan “Binyıl Kalkınma Hedeflerini (BKH)” yayımlamıştır. Binyıl Kalkınma Hedefleri, oluşturulmak istenen dünya düzenine katkı sağlamak amacıyla geliştirildiği için Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SKH) ilk ayağını oluşturmuştur (Özal, 2019).

1972 Stockholm Konferansı ile başlayan ve 1987 yılında Brundtland Raporu ile resmiyet kazanan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı adına yapılan çalışmaların amacı, dünyanın içerisinde bulunduğu çevre sorunlarıyla mücadele edebilmek ve daha yaşanabilir bir

dünya düzeni oluşturarak, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının bugünden kısıtlanmasının önüne geçilmesini sağlamak olmuştur. Bunun için doğal kaynakların bilinçli kullanılması, yoksullukla mücadele edilmesi, ülkeler arası eşit düzeyde ekonomik büyümenin sağlanması, çevre kirliliğinin önüne geçilmesi, eğitim ve sağlık alanında kalitenin artırılması, sosyal refahın en üst düzeye çıkarılması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi, temiz suya erişimin sağlanması, canlı türlerinin korunması vb. hedeflerin gerçekleştirilmesi adına dünyada önemli zirveler ve konferanslar düzenlenmiştir. 2000 yılına gelindiğinde ise bu hedefler, Binyıl Kalkınma Hedefleri başlığı altında eylem planı haline gelmiştir. Fakat bu hedeflerin tüm dünyada tam anlamıyla gerçekleştirilememesi üzerine Birleşmiş Milletler, 2015 yılında yeni hedefleri Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri başlığı altında ortaya çıkarmıştır (Peşkircioğlu, 2016).

Uluslararası alanda devletlerin, iş dünyasının ve sivil toplum örgütlerinin desteğiyle ortaya atılan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Milenyum Kalkınma Hedeflerinin (MKH) ya da diğer bir adıyla Binyıl Kalkınma Hedeflerinin 2015 yılında resmi olarak sona ermesinin doğrudan bir sonucu olarak aynı yıl içerisinde dünya literatürüne girmek üzere planlanmıştır. 2012 yılında Rio +20 Zirvesi ile birlikte dünya gündemine yerleşen bu hedefler, zirveye katılan hükümetlerin çalışmalarıyla, Binyıl Kalkınma Hedeflerinin istenilen sonuca ulaşamaması üzerine hükümetler arası bir sürecin sonunda 2015 yılı sonrası kalkınma gündemine entegre edilmiştir (Kanie, Abe, Iguchi, Yang, Kabiri, Kitamura, Mangagi, Miyazawa, Olsen, Tasaki, Yamamoto, Yoshida & Hayakawa, 2014).

(UNDP, 2020)

Şekil 6. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Binyıl Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilme süresinin dolmasının ardından, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu dünyada önde gelen devletlerin 25 - 27 Eylül 2015 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde, 2030 yılına kadar dünyada var olan başta yoksulluk ve açlık olmak üzere iklim değişikliği, küresel ısınma, çevresel kirlilik, ülkeler arası ekonomik eşitsizlik, savaş, göç, terör, salgın hastalık, cinsiyet eşitsizliği gibi daha birçok soruna çözüm getirebilmek amacıyla uluslararası alanda yayımlanmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Birleşmiş Milletler himayesinde 193 üye ülkenin imzası ile 17 ana hedef ve 169 alt hedeften oluşmuştur. Bu hedeflerin kabul edilmesinden itibaren 2030 yılına kadar olan süre farklı çevreler tarafından “Sürdürülebilir Kalkınma Çağı” olarak da adlandırılmaya başlamıştır (UNDP, 2020).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, içinde yaşanan evreni koruyarak, insanlığın barış ve refah içerisinde devamını sağlamak amacıyla geliştirilen bir etkinlik planı olmuştur. Aynı zamanda bu yeni küresel gündem hareketi, 2030 yılına kadar dünyadaki herkes için insan hakları ile sosyal adalet ilkesini ön plana çıkaran bir düşünceyle birlikte, ülkelerin kalkınma planlarının ve sürdürülebilir gelişme stratejilerinin şekillenmesini öngörmüştür.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin ortaya çıkmasında, 2012 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde gerçekleştirilen Rio +20 zirvesinin büyük etkisi olmuştur. Rio de Janeiro'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinin sonucunda yayımlanan “İstedığımız Gelecek” adlı rapor sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin oluşturulmasının önünü açmış ve tüm insanlığın bu hedeflerden yararlanması gerektiğini ortaya koymuştur. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin gerçekleşmesinde, uluslararası büyük kuruluşların yanı sıra sivil toplum örgütlerinin, özel sektör kuruluşlarının, bölgesel derneklerin ve bireysel katılımın öneminin çok büyük olduğu tüm dünyaya duyurulmuştur. Ayrıca bu hedefler, gezegenimizi korumak adına tüm ülkelerin acil durum önlemleri alması gerektiğini de savunmuştur (Rieckmann, 2017).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, içeriği bakımından Binyıl Kalkınma Hedeflerinin devamı ve kapsayıcısı olarak nitelendirilmiştir. 2000 – 2015 yılları arasını kapsayan Binyıl Kalkınma Hedefleri, sadece ifade de kaldığı ve eylemsel hareketlerin somutlaştırılmadığı için, geçerliliğini kaybetmiş ve bunun yerine daha geniş kapsamlı ve evrendeki tüm insanlığı kapsayıcı 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri ortaya atılmıştır. Ayrıca 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri, sadece gelişmekte olan ülkeler için değil gelişmemiş ülkeler içinde kalkınma temelinde bir çıkış noktası haline gelmiştir (Özünel, 2017).

2.8. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal Bilimlerle İlişkisi

Evrende insanoğlunun varoluşundan itibaren gelişme, yaşamın her alanında çok yönlü ve çok çeşitli bir şekilde karşımıza çıkmıştır. İnsan gerek görünüş itibariyle gerekse görünmeyen yönleriyle sürekli gelişmeye açık bir varlık olmuştur. İnsanın, sosyal bir varlık olması onun sürekli yeniliği ve değişimi aramasını doğurmuştur. Süreç içerisinde toplumsal, kültürel, ahlaki ve dini gelişmeler insanları etkileyerek onların birlikteliğinden oluşan toplumları farklı yönlerden değiştirmiş ve çeşitlendirmiştir. İnsanın ve toplumun gelişimi süregelen zaman içinde hep bilim sayesinde olmuştur. Bilim sayesinde toplumlar karşılaştığı problemlere çözüm yolları bulmuş ve yenilikçi fikirlere sahip olarak yaşamlarını şekillendirmişlerdir (Akdoğan, 2009). Bilim gelişmesi ve dönemin şartlarına göre kendini gösteren teknoloji, insanlık tarihi boyunca insanların yaşamlarını en iyi şekilde sürdürmelerine, beslenme-barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamalarına ve ekonomik bakımdan kalkınmalarına yardımcı olmuştur. Bunun yanı sıra yaşam koşullarını iyileştirmesi ve geliştirmesine bağlı olarak bilim, tarih boyunca insanın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir (Doğan, 2013).

Belli bir coğrafyada ve zamanda yaşayan her toplum, iç ve dış faktörlerden etkilenerek farklı zamanlarda sosyal değişime uğramıştır. Sosyal değişim, bilim ve teknoloji ile gerçekleşerek toplumların kalkınmasına ve devamlılığını sağlamasına katkı sağlamasıyla birlikte yaşamın her alanına da yayılmıştır (Ata, 2008). Hemen her yerde ve kaçınılmaz bir fenomen olarak gerçekleşen sosyal değişim, toplumdaki sosyal sorunlara çözüm bulmak amacıyla bilimin ürettiği yeni yöntemlerle gelişimi aralayan bir uygulama sürecinin sonunda gerçekleşerek hayatın her anında kendisini hissettirmiştir. Bilimin geçen her zaman içinde tutarlı ve sistemli bir şekilde ilerlemesi, toplumun tüm kesiminde sosyal değişimin yaşanmasını da zorunlu hale getirmiştir. Toplumlara şekillendiren sosyal değişim, bilimin geliştiği her anda ortaya çıkarak bilimin bir sonucu haline gelmiş ve yeni gelişmelere zemin hazırlamıştır (Jackson & Akujobi, 2017).

Yüzyıllar boyunca her toplum farklı zaman dilimlerinde kendine has değişimler yaşamıştır. Her toplumda meydana gelen değişimler, insan eliyle gerçekleşmiş ve dönemin gerektirdiği şartlara göre farklı boyutlar kazanmıştır. İlk insandan günümüze yaşam koşullarındaki değişimler avcı-toplayıcı toplumdan tarım toplumuna, tarım toplumundan sanayi toplumuna ve sanayi toplumundan bilgi çağı toplumuna göre sıralanmıştır. Yaşanan bu değişimler bilim sayesinde ve teknolojik gelişmelerle açıklanarak toplumsal yapının işleyişini yansıtmıştır (Apalı, 2016).

Dünya, Sanayi Devrimi'ne kadar tarım toplumunun ağırlıkta olduğu bir yapıya sahip olmuştur. Bu yapı içerisinde toplumlar kullandığı araç-gereçlerde meydana gelen küçük değişimlerle sosyal değişim yaşamış ve bu değişimi bir sonraki nesillere aktarmıştır. Sanayi Devrimi'nin yaşanmasının sonucunda teknolojinin de hızla artmasıyla ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapı çok hızlı bir değişim yaşayarak toplumlar arasında sosyal farklılıklar ortaya çıkmış ve insanlar arasında rekabet artmıştır. 20. yy' da sanayileşmenin etkisini çok daha fazla hissettirmesiyle toplumlar arasında bilginin önemi kendisini daha çok hissettirmiş ve çeşitli alanlarda deneye ve gözleme dayalı bilim önem kazanmıştır (Özdemir, 2011).

Sanayileşmenin etkisi sonucu meydana gelen sanayi toplumlarının yaşam biçimleri sosyal ve ekonomik yapıda değişimleri beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte insanların çevreye verdiği zarar artmış ve çevre sorunlarına karşı çözümler üretilmeye başlanarak mevcut kaynakların yarına aktarılmasının gerekliliği konusunda bilgiye ve bilime olan önem hız kazanmış ve bilim kavramı çeşitli yönlerden açıklanmaya çalışılmıştır (Yılmaz, 2018). Özellikle son yıllarda sosyal alanda yapılan çalışmalar ve sosyal bağlamda meydana gelen değişimler bilimi daha çalkantılı hale getirmiştir. Bilimin almış olduğu yeni durum, geçmişin basit kesinliklerinden uzaklaşarak mevcut problemlere yaratıcı çözümler getiren çağdaş bir yapı haline gelmiştir (Ravetz, 1999).

Yaşanılan çağda değişen yaşam koşulları ve gelişen teknoloji ile birlikte bilimin doğasına olan önem artmıştır. Çeşitli alanlarda meydana gelen değişimler bilimsel ve teknolojik gelişmelerle açıklanırken birçok eğitim kademesinde bilimin öğrenilmesi ve daha sonraki kuşaklara aktarılması üzerinde durulmaya başlanılmıştır. Ayrıca gelişimin anahtarı olan bilim üzerine yoğunluk artmış ve bilim gündelik hayatta kendisini daha fazla göstermiştir (Çınar ve Köksal, 2013). En genel kanun ya da ilke arayışı şeklinde tanımlanarak karşımıza çıkan bilim, yaşamın her noktasında ihtiyaç duyulan bir sistem haline gelmiştir (Shapin, 2006).

İnsanın evrene attığı ilk adımdan günümüze geçirmiş olduğu yaşam serüveni içerisinde bilim kavramı hep önemli olmuş, insanın merak güdüsüyle evreni tanınması ve kendisine belli bir yaşam gayesi bulması bilim sayesinde olmuştur. Gündelik hayattan, sosyal hayata bilim insanlar arasında anahtar rolü üstlenmiş ve çeşitli konularda insanların yol göstericisi olmuştur. Yaşanılan çağda bilim, her alanda karşımıza çıkmış ve kişisel ortamlardan akademik camiaya kadar kendini göstererek çalışma ve tartışma konusu olmuştur (Köroğlu ve Köroğlu, 2016). İnsanın karşısına çıkan sorunlarla baş etmesinde onun düşünce yeteneğini ve becerisini geliştirmesinde bilim her zaman önemli bir rol üstlenmiştir. İnsan araştırmayı seven bir varlık olarak bilinmeyenleri çözmeye yönelik çalışmalarında bilimi rehber almış bunu da yaşamının

her alanına indirgemıştır (Arlı ve Nazik, 2004). Kuşkusuz yaşamın her alanında ihtiyaç duyulan ve yararlanılan bilim, tamamen mekânsal objelerde ve zamansal olarak tarihin tümünde bir bütün halinde yer almamış olsa da insan yaşamında gerekli olan her zamanda kendisini göstermiştir (De Ruggiero, 1931).

İnsan yaratılışı gereği sürekli bir arayış içerisinde olmuştur. Evreni çeşitli yönlerden inceleyerek gerçek veya doğrunun ne olduğu insanlar tarafından sürekli sorgulanmıştır. Buradan hareketle bilim; içinde yaşanan evreni çeşitli yönlerden tanıma ve mutlak doğruya ulaşmada bir araç olarak tasvir edilmiştir. Bilim, esasında insanı ve onun birlikteliğinden oluşan toplumu araştırma konusu yapan ve deneme-yanılma yöntemini kullanarak aklın sistematiğini temele alan bir bilgi yumağı şeklinde tanımlanmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010). Objektif bir bakış açısıyla bilim, evrende var olan şeylerin birbirleriyle ilişkileri sonucunda ortaya çıkan verilerin birikimi ve bu verilerin gerekli durumlarda ihtiyacı giderecek şekilde uygulanması olarak ifade edilmiştir (Hammett, 1941).

İnsanoğlunun geçmişten günümüze değişen yaşam şartlarının vermiş olduğu beceriyle sistemli olarak biriktirdiği bilgiler bütünü bilim olarak ifade edilmiştir. Aynı zamanda çeşitli yönlerden geçerliliği ölçülmüş ve amaca hizmet etmede insanoğluna yardımcı olan bilim, neden-sonuç ilişkisi içerisinde bir ürün olarak adlandırılmıştır (Karasar, 2005). Evrende var olan mevcut düzeni anlama, yorumlama ve açıklama noktasında olasılıklara dayanarak ortaya çıkarılan ve organize olan yapı bilim olarak nitelendirilmiştir. Zaman içinde bilim, değişkenler arasında belirli yöntemlerle bağlantılar kuran ve organize bir şekilde farklı alanlarda kendisini gösteren bir yapıyla çeşitli disiplinleri bünyesinde barındıran bir işleyişe sahip olmuştur (Kaya ve Gelbal, 2009).

Süregelen zaman içerisinde insanlar karşılaşılan zorluklara ve problemlere nasıl ki gündelik bilgilerle cevap aramışlarsa, evrende yer alan gizemi, karşılaştıkları yeni objeyi ve değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklarken de bilime ihtiyaç duymuşlardır. Bilim, her ne kadar aydınlanma çağıyla birlikte önemini arttırmışsa da onun gerçek ünü, içinde yaşadığımız zaman diliminde ortaya çıkmıştır. Yaşadığımız çağda hemen her alanda kendisinden söz ettiren bilim, özellikle sosyal bilimler, sağlık bilimleri, sayısal bilimler, spor bilimleri, uzay bilimleri vb. başlıklarla ele alınmıştır (Köroğlu ve Köroğlu, 2016). Bilimin, son yüzyılda almış olduğu rolle birlikte toplumun gerçeğini araştırma konusu yapan sosyal bilimler en önemli bilim başlığı haline gelmiştir. Sosyal bilimler; insanı temele alması ve onun üretmiş olduğu olguyu sistemli bir süreç izleyerek kanıtlaması bakımından çeşitli disiplinler bütünü şeklinde tanımlanmıştır. Kişinin diğer kişilerle olan etkileşimi sonrasında ortaya çıkan ve birbirinden farklı disiplinlere

ayrılarak toplumsal gerçeklere somut deliller sunan sosyal bilimler, insanın çevresiyle olan etkileşimini inceleme konusu yapmıştır (Sönmez, 2005).

Geçmiş dönemlerden günümüze her insan diğer insanlardan ferdi özellikleri bakımından çeşitli şekillerde ayrılmıştır. Ancak her insan bir toplumun üyesi olduğu için, kendi toplumunun gerektirdiği düşünce ve davranış kalıplarına uygun olarak hareket etmiştir. İnsanlar bu noktada kendilerine rehber olan bilimi temele alıp, bağlı bulunduğu toplumunun norm ve yasalarına uygun toplumsallaşma sürecine girmiştir. Bu süreç içerisinde insanın içinde bulunduğu topluma uygun rolleri sistemli bir şekilde benimsemesi bilimin bir dalı olan sosyal bilimlerin araştırma konusu haline gelmiştir (Çoştu, 2009).

İnsanın diğer insanlarla, toplumla, devletle veya diğer kurumlarla olan iletişimini ayrıntılı olarak inceleyen sosyal bilimler, diğer bilimlerden farklı olarak insanı gözlemlemeye dayalı olan ve belirli kuramsal yöntemlerle sistematik bilgiler birikimi şeklinde tarif edilmiştir. Sosyal bilimler daha çok bilginin mutlaklığı, genelliği ve objektifliği üzerine yoğunlaşan bir bilim alanı olmuştur (Kabapınar, 2014). Bu bilim alanı çok geniş bir yelpazeye sahip yapısıyla kendi kapsamı içerisinde sosyoloji, psikoloji, antropoloji, tarih, coğrafya, hukuk, ekonomi, siyaset bilimi, eğitim bilimleri vb. disiplinleri barındırmıştır. Bu disiplinlerden her biri insan yararına çalışan ve insan yaşamında varoluş olgusu üzerine incelemeler yapan bir yapıya sahip olmuştur. Üretmiş olduğu geniş bilgi ağı sayesinde sosyal bilimler, insana hizmet ederek insanlık mirasının yarına sürdürülebilmesi için yapılan çalışmalarda zaman içinde daha fazla ihtiyaç duyulan bir dayanak noktası haline gelmiştir (Tay, 2013).

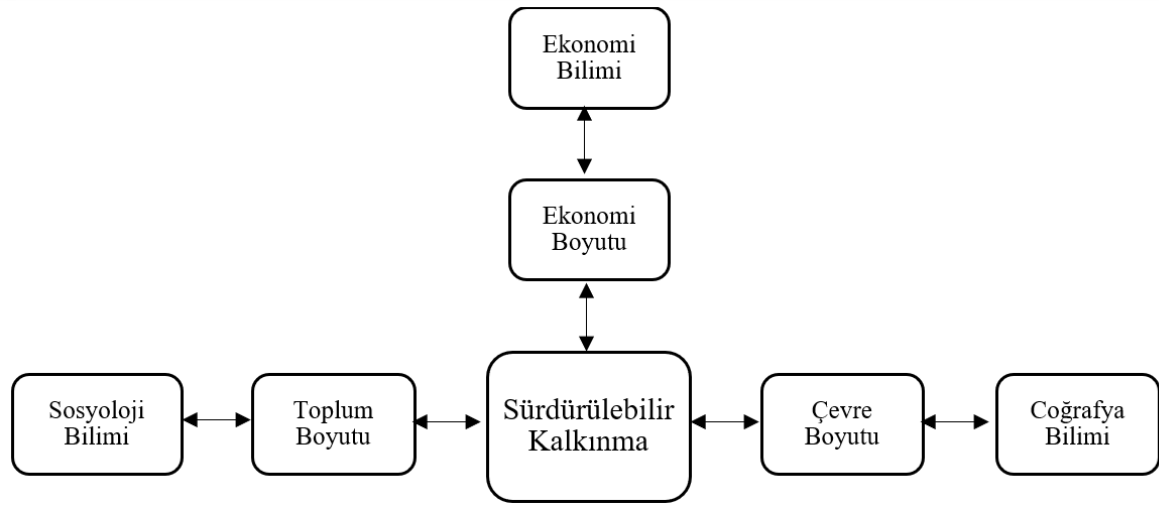
İnsan ve toplum bilimi olarak nitelendirilen sosyal bilimler, yaşam içinde bilgiyi çeşitli yollardan geliştirerek iyi bir insan ve toplum düzeni yaratma amacıyla olmuştur. Özellikle ilk ortaya çıktığı zamanlarda daha çok doğa bilimlerinden yararlanan ve sonrasında toplum sorunlarına yönelerek insanı temele alan sosyal bilimler, insan gruplarının çeşitli yönlerden analizini yaparak mevcut düzende var olan sorunlara çözümler üretip insan mutluluğunu arttırmayı temel prensibi haline getirmiştir. (Bilgili, 2008). Bunu temele alarak içinde barındırdığı çeşitli disiplinlerle sistematik bilgiler üreten sosyal bilimler, insan davranışlarını çeşitli yönlerden analiz edip önemli boyutlara değinen ve sorunlara çözüm odaklı yaklaşım sunan bir anlayışla insanlığın yarınına hizmet etmek için geliştirilen çalışmalarda yararlanılan bir başlık olmuştur (Tanrıöğen, 2005).

Yaşanılan son yüzyılda bilimin gelişmesiyle birlikte bir yandan çeşitli gelişmeler yaşanırken bir yandan da farklı sorunlar ortaya çıkmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çevreye verilen zararın artmasıyla birlikte insanlar birçok tehditle karşılaşmış ve

insanlığın geleceği için sosyal sürdürülebilirlik kavramı önem kazanmıştır. Sosyal sürdürülebilirlik; ekonomi, toplum ve çevrenin karşılıklı etkileşimini savunan bir kavram olmasıyla birlikte sosyal bilimlerin içerisinde yer alan başta sosyoloji, ekonomi ve coğrafya disiplinlerinin çalışma alanına girmiştir (Vallance, Perkins & Dixon, 2011). Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı içerisinde yer alıp önemli bir başlık olan sosyal sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için, önemli olan insan davranışlarının analizini yapan ve araştıran sosyal bilim disiplinlerinin üretmiş olduğu bilgiler, insanlığın yarını için büyük bir gereklilik haline gelmiştir.

Dünyada son yıllarda değişen yaşam şartları ve gelişen bilimsel faaliyetlerle birlikte insan yaşamında bazı problemler ortaya çıkmıştır. Bu problemlerden birisi olan çevre sorunları, yakın dönemde sosyal ve toplumsal bir olgu haline gelmiştir. İnsanın doğayla ve doğanın insanla ilişkisini inceleyen doğa bilimleri bu çevre sorunlarını çözmekte sınırlı kalmıştır. İnsanın-insanla, insanın-toplumla veya insanın-doğayla ilişkisini araştırma konusu yapan sosyal bilimler, bir bütün halinde çevre sorunlarına çözüm üretecek ve insan kaynaklarını gelecek kuşaklara aktarma anlayışını hedefleyen sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına hizmet edecek düzenli bilgiler üretme hedefinde olmuştur (Mutlu, 2009).

Genel yapısı ve içerisinde barındırdığı konu bütünlüğü açısından kesin doğrulardan uzak olan sosyal bilimler, zamansal veya mekânsal olarak çeşitli bakış açılarına ve yorumlara açık şekliyle göreceli olarak öznel değerlendirmelerle her geçen gün daha fazla gündeme gelen bir bilim alanı haline gelmiştir (Kabapınar, 2005). Bu yapısıyla sosyal bilimler mevcut zamanda yaşanan sorunlara karşı çözüm üretme ve insanlığın geleceğini düzenleme hedefiyle 21. yüzyılda ortaya çıkan çevredeki kaynakların bilinçsizce tüketilmesine karşılık, daha yaşanabilir bir dünya için içerisinde bulunan disiplinlerle sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme, sürdürülebilir kalkınma boyutlarıyla karşılıklı etkileşim içerisinde olma ve sürdürülebilir yarınların oluşmasına hizmet etme hususunda yeni yöntemler ve araştırma alanları ile çözüm yolları sunmuştur. Aynı zamanda önemli bir konu olarak sosyal bilimler; sürdürülebilir kalkınma boyutlarını yansıtan disiplinleri ile sürdürülebilir kalkınmanın, toplumun geleceğini şekillendirme ve temiz bir dünya ile sürdürülebilir yarınlar oluşturma ilkelerinin yardımcısı ve uygulayıcısı olmuştur.

Şekil 7. *Sürdürülebilir Kalkınma Boyutlarının Sosyal Bilimlerle İlişkisi*

Şekil 7’de görüldüğü gibi sosyal bilim disiplinlerinden olan ekonomi, sosyoloji ve coğrafya bilimi sürdürülebilir kalkınma boyutlarını temsil ederek ve bu boyutlarla karşılıklı ilişki içerisinde olarak sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının gerçekleşmesi ve uygulanması noktasında sosyal bilimlerin önemini yansıtmıştır. Ekonomik boyutta gerçekleştirilmesi planlanan hedeflerin ekonomi bilimi alanında yapılacak olan çalışmalarla, toplumsal boyutta gerçekleştirilmesi planlanan hedeflerin sosyoloji bilimi alanında yapılacak olan çalışmalarla, çevresel boyutta gerçekleştirilmesi planlanan hedeflerin ise coğrafya bilimi alanında yapılacak olan çalışmalarla mümkün olacağı ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının sosyal bilimler çerçevesinde ele alınması gerektiği anlaşılmıştır.

Dünya’da son dönemlerde çevreye ve doğal kaynaklara verilen tahribat sonucunda ortaya çıkan, doğanın ve mevcut kaynakların yarına en iyi şekilde ulaşabilmesi amacıyla geliştirilen sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, içerisinde kendisine hizmet edecek başta coğrafya, sosyoloji, ekonomi vb. disiplinleri barındırmıştır. Sosyal bilimlerle yakın ilişki içerisinde olmasından dolayı sürdürülebilir kalkınmanın genelde bahsi geçen üç boyutu; ekonomi, toplum ve çevre boyutları amaçları gereği sosyal bilimlerin disiplinleri ile alt boyut oluşturmuştur. Sosyal bilimlerin içerisinde yer alan özellikle coğrafya disiplini; ekonomi, toplum ve çevre kapsamında insanın doğayla olan ilişkisi üzerinde incelemelerde bulunduğu için sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının disiplinler arası bir anlayışla sosyal bilimlerle ilişkisini en iyi şekilde açıklayan alanlardan birisi olmuştur (Alkış, 2007).

İçinde yaşadığımız evrende meydana gelen hızlı değişimlerle birlikte bugünün dünyasını yarına taşıma amacıyla devletler tarafından uluslararası alanda ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı ekonomi, toplum ve çevre boyutlarının birbirleriyle karşılıklı

etkileşim içerisinde olmalarından ve her birinin farklı bir sosyal bilim disiplini temsil etmelerinden dolayı çok yönlülük göstermiştir. Ekonomik alanda yaşanan gelişmelerin toplumu etkilemesi ve bu gelişmelerden etkilenen toplumunda çevreyi şekillendirmesi, sosyal bilimlerde yer alan ekonomi, sosyoloji ve coğrafya bilimlerinin yeni yöntem arayışı içinde olmalarını ve mevcut sorunlara çözüm üretmelerini de beraberinde getirmiştir (Saraç ve Alptekin, 2017).

2.9. Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim İlişkisi

İnsanların birlikte yaşama ve dayanışma içinde olma güdüsü çok eski tarihlerden beri devam eden bir eylem olmuştur. İnsanlar bulundukları coğrafyayı çok iyi gözlemlemiş ve doğadan karşılıklı faydalanma yoluna giderek içinde bulundukları zamanı şekillendirmişlerdir. İnsanoğlu başlangıcı Sanayi Devrimi olmakla birlikte diğer insanlarla karşılıklı rekabet ve arayış içine girmiş, sonucunda en büyük zararı çevre görmüştür. Endüstrileşmeyle birlikte doğal kaynaklar hızla azalmış beraberinde kentleşme, açlık, çevre kirliliği, nüfus artışı, betonlaşma, terör ve doğal bitki örtüsünün yok edilmesi gibi daha birçok olumsuzluk evreni yaşanamaz hale getirmeye başlamıştır.

20. yüzyılın ortalarında özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bu gidişe bir son vermek ve insanın dünyada varoluşunu en iyi şekilde devam ettirebilmek adına problem çözme becerisi gelişmiş, yaratıcı ve yenilikçi düşünebilen, içinde bulunduğu zamanda dünyayı etkileyen tehlikelerin farkında olan, doğanın canlılığı için çalışan bireylerin yetişmesinde eğitim programlarına oldukça büyük işler düşmeye başlamıştır. Bu noktada insanlığın devamının sağlanması ve yaşanabilir yarınlara var olabilmeleri için 1970 ve 1980'li yıllardan sonra gündeme gelmeye başlayan sürdürülebilir kalkınma temelinde eğitim reformlarının yapılması önem kazanmaya başlamıştır (Bulut ve Çakmak, 2018). Birleşmiş Milletler, 2005-2014 yılları arasını kapsayacak yaklaşık on yıllık süreçte çevresel adaletin gelişmesi, toplumsal refahın artması ve ekonomi temelinde enerji kaynaklarının adil kullanılması noktasında “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim” adlı raporu ilan etmiştir. Bu rapor bireylerin, sürdürülebilir kalkınma hakkında bilinçlenmesini ve ekonomi, toplum ve çevre bileşenleri arasındaki ilişkiyi görmelerini hedeflemiştir (Mamur ve Köksal, 2016).

Birleşmiş Milletler, dünyada var olan çeşitli sorunların giderilebilmesi için sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 2030 yılına kadar gerçekleşmesi gerektiğini ve toplumun bu konuda bilinçlenmesini savunmuştur. Toplumun bilinçlenmesinin temelinde bireylere verilecek eğitimin ne kadar etkili olduğu da tartışılmaya başlanmıştır. Eğitim, bilginin çeşitli yollardan edinilmesiyle kazanılan bir süreç olması bakımından gelecekte gerçekleşmesi

beklenen eylemler için eğitimle kazandırılması düşünülen tutum ve beceriler günümüzün ana gündem maddesi olmuştur (Dannenbergh & Grapentin, 2016). Sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir araç olarak düşünölmeye başlanılan eğitim, bireylerin sürdürülebilir kalkınma sürecine katkıda bulunmasında, yaratıcı ve çözüm odaklı düşünebilmede, üst düzey yeterliliklerin eyleme geçirilebilmesinde ve bireysel yetkinliklerin geliştirilmesine katkıda bulunmada odak noktası haline gelmeye başlamıştır (Hoffmann & Siegf, 2018).

Eğitim, hali hazırda bireyin çevresiyle ve akranlarıyla olan etkileşimleri sonucunda yine kendisinde istendik bir davranış değışikliği meydana getirme süreci olarak tanımlanmıştır (Sönmez, 1986). Birleşmiş milletler 2015 yılında sürdürülebilir kalkınmanın 17 hedefini benimsemesiyle birlikte dördüncü hedef olan “kaliteli eğitim” anlayışından da yola çıkarak sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için eğitim olmazsa olmaz bir unsur haline gelmiştir. Nitelikli bir eğitim sonucunda sürdürülebilir bir geleceğin sağlanması hususunda sürdürülebilir kalkınma eğitimi, bilinçli bireyler yetiştirmede oldukça önemli olmuştur (Mohanty & Dash, 2018). Ayrıca sosyal bir dönüşüm süreci sonunda gündeme gelen sürdürülebilir kalkınma eğitimi, girişimci, katılımcı, değer odaklı, uygulanabilir, çözümleyici, bütüncül, bölgesel ve ulusal olması bakımından bireylere bu eğitimin kazandırılması gereklilik kazanmıştır (Ada, 2020).

Sürdürülebilir kalkınma, günümüz dünyasında sıkça konuşulan ve devletlerin çeşitli çalışmalarla gündemine aldığı bir kavram olması bakımından bu kavramın benimsenmesi ve değerinin anlaşılabilmesi için öğrenilip öğretilmesi oldukça önemlidir. Bireylerin ve toplumların sürdürülebilir kalkınma hedeflerini benimseyip, çevre bilincine sahip olabilmeleri ve kaynakların tüketimi hakkında bilinçli karar alabilmeleri için sürdürülebilir kalkınma eğitimi gereklidir. Ayrıca bu eğitim, geri dönüşüm bilinci kazanarak mevcut atıkların en iyi şekilde değerlendirilmesi ve enerji ihtiyacının bir bölümünün bu atıklardan karşılanabilmesi noktasında da önemli bir husus olmuştur (Sağdıç ve Şahin, 2015). İnsan ile çevre arasında rasyonalist ve pozitivist bakış açısı geliştirmesi ve yaşanan sorunlara çözüm odaklı bakabilmeyi öğretmesinin yanı sıra disiplinler arası bir yaklaşımla toplum temelinde hem vatandaşlık hem de çevre eğitimini içermesi bakımından da sürdürülebilir kalkınma eğitimi gerekli görölmeye başlanmıştır (Norden & Avery, 2021).

Geleceğin yaşanabilir olması ve bugünün mevcut kaynaklarını bilinçli kullanarak yarının gereksinimlerini karşılamak için ortaya atılan sürdürülebilir kalkınma sürecine destek olmanın en önemli yollarından birisi bireylerin eğitimidir. Bireylerin eğitimi sonucunda bilgi, algı ve değerler kalkınma temelinde gelişecektir ve farkındalık bilinci yükselecektir. Bu hususta

bireylere ulaşmanın en doğru yolu öğretmenlerdir. Gelecekte daha yaşanabilir bir dünya yaratma ve sürdürülebilir kalkınma noktasında öğretmenlerin veya öğretmen adaylarının bilgi, algı ve değerler bakımından en iyi şekilde donatılmaları önem arz etmektedir (Demirbaş, 2015).

Bilinçli bireylerin yetişebilmesi ve çözüm odaklı anlayışı savunabilmesi için sürdürülebilirliği tüm dünyada eşit olarak savunacak öğretmenler ile eğitimcilerin yetişmesinin gerekliliği, tüm dünyada göz önüne alınarak eğitim ve öğretim kademelerinde çevre bilincini kazanmış, eleştirel düşünebilen ve yenilikçi yaklaşımlar sunan bireyler yetiştirecek programlar oluşturulmaya başlanmıştır. Sürdürülebilirliğin anahtarı olan aydınlanma ve gelişimin eğitim sonucunda gerçekleşmesi ve eğitimin kalitesinin kalkınma ile ölçülebilir olması yeterli donanım sahibi eğitimcilerin gerekliliğini yadsınamaz hale getirmiştir (Hopkins & McKeown, 2014).

Gelişimin ve değişimin yaşanabilmesi için gerekli olan tek şeyin nitelikli eğitimciler tarafından verilen kaliteli eğitim olduğu göz önüne alındığında, bir sürdürülebilir kalkınma hedefi bağlamında verilen eğitimin her yönünün karşılaştırmalı olarak eğitimi verilecek olan diğer bir hedefi olumlu yönde geliştireceği ve güçlendireceği için sürdürülebilir kalkınma eğitiminin yaşam tarzı haline gelmesi zorunlu hale gelmiştir (Ramdoo & Rumjaun, 2017). Dünya vatandaşı yetiştirme konusunda bugünün var olan bilgi birikimini gelecek nesillere aktarma noktasında ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları ele alarak verilecek sürdürülebilir kalkınma eğitiminin dünyada küreselleşme, homojenleşme ve ideolojik gücün oluşmasında büyük katkılarının olacağı beklenmiştir (Svalfors, 2017).

Günlük hayatta her zaman karşımıza çıkan konulardan olan sürdürülebilir kalkınma ve ekonomi, öğrencilere öğretilmesi gereken konuların başında yer almaktadır. Öğrencilere güncel olayların öğretilmesindeki amaç yaşanan çağın gereksinimlerinin farkında olmaktır. Sürdürülebilir kalkınma ve ekonomi eğitimi alan ve bunun bilincinde olan öğrenci bugünden geleceğe yapılan yatırımların en önemlisi olacaktır (Dinç ve Acun, 2017). Uluslararası alanda yapılan çeşitli toplantılarda öğrencilerin günümüz şartlarında analiz yapabilme, sorunları yorumlayabilme ve çözüm önerileri geliştirebilme noktasında sürdürülebilir kalkınma eğitiminin önemli olduğu üzerinde durulmuştur. Sürdürülebilir kalkınma eğitiminde farkındalık, bireysel sorumluluk ve davranış değişikliği gibi basamaklar oldukça etkili ve önemlidir (Çobanoğlu ve Türer, 2015).

Günümüzde insanoğlunun yaşadığı evren üzerinde giderek artan ve ciddi boyutlara ulaşan yıkıcı etkisi toplumda açlık, yoksulluk, küresel ısınma, salgın hastalık, ormanların yok olması vb. birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmiştir. Toplumu derinden etkileyen bu

olumsuzlukların ortadan kaldırılması, daha temiz ve yaşanabilir bir dünya düzeni yaratarak gelecek kuşakların refah içinde yaşatılması adına ortaya çıkarılan sürdürülebilir kalkınma Birleşmiş Milletler tarafından yürütülen çeşitli eğitimsel faaliyetlerle desteklenmiştir. Bireylerin ortak bilinçlenmesi adına yürütülen sürdürülebilir kalkınma eğitiminin ilk başlangıç noktası 1992 yılında Brezilya’da düzenlenen “Rio de Janeiro” konferansı olmuştur. Çevre ve Kalkınma Konferansı olarak bilinen bu konferansta eğitimin her kademesinde sürdürülebilir bir dünya ve çevre bilinci eğitiminin verilmesi kararlaştırılmıştır (Ateş, 2019).

Şimdiki ve gelecekteki koşulların en iyi şekilde değerlendirilip alternatif yatırımların yapılması ile ilgili olan sürdürülebilir kalkınma, her neslin iyi yaşamak için ihtiyaç duyduğu kaynakları eşit ve adil bir şekilde kullanabilmesi adına her bireyin eğitime başladığı ilk kademedен son kademeye kadar çevreyi doğru kullanabilme yeteneğiyle donatılmasını istemiştir. Gelişim yeteneğinden taviz vermeden günümüz neslinin ihtiyaçlarının karşılanması ve diğer nesillere kendi ihtiyaçlarını karşılayacakları bir ortam hazırlanması fikrini güden sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi yolunda son yıllarda gerekli eğitim ortamının hazırlanması yoluna gidilmeye başlanmıştır (Sims & Falkenberg, 2013). Yapılan çalışmalar göstermiştir ki sürdürülebilirliğin itici gücü eğitim olmuştur. İlk başlarda çevre eğitimi başlığı adı altında bireylere bilgi, beceri, tutum ve değer kazandırmak amacıyla verilen eğitimler daha sonra sürdürülebilirliğin hedefleri bakış açısı altında ele alınmıştır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi yolunda eğitime verilen önem ise özellikle 2005 yılında Birleşmiş Milletler tarafından öne sürülen on yıllık bir süreçte artmıştır (Woo, Mokhtar, Komoo & Azman, 2012).

Bireylere verilecek olan ve onlarda kazandırılması beklenen davranışları kapsayan sürdürülebilir kalkınma eğitiminin kaliteli verilebilmesi için iki önemli başlık öne çıkmıştır. Bunlardan ilki bireylere verilen eğitimle birlikte onların bilişsel gelişimini ve çevre duyarlılığını en üst seviyeye çıkarmak olmuştur. İkincisi ise eğitimin değerleri ve tutumları bireylere kazandırma noktasında; sorumlu, eleştirel, yaratıcı ve üretken vatandaşlar yetiştirilmesi olarak ifade edilmiştir (Laurie, Nonoyama-Tarumi, Mckeown & Hopkins, 2016).

Sorumluluklarının farkında olan ve çevre duyarlılığı gelişmiş bireylerin yetişmesi amacıyla 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm Konferansından bugüne çevre eğitimleri çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından verilmiştir. Bireylerin karar verme sürecini etkileyen bu eğitimler değişik yollarla verilmiş olmasına rağmen dünyadaki aşırı kaynak kullanımı ve ekolojik dengenin bozulmasının önüne geçilememesi sadece çevre boyutuna odaklanılmaktan çıkarak ekonomi ve toplum boyutlarına da odaklanması gerektiğini göstermiştir. Önüne

geçilemeyen bu küresel problemlerin çözülmesinde kamuoyu ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının etkisiyle ekonomi, toplum ve çevreyi bütüncül bakış açısıyla ele alan ve sorunlara çözüm önerileri getiren sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının öğrenilmesi gerekliliği tüm dünyada gündeme oturmuştur. Bu yüzden çevre sorunlarının tam anlamıyla tanınması ve ekolojik ayak izinin en aza indirilmesi noktasında eğitim en önemli araç haline gelmiş ve sürdürülebilirlik kavramı ile özdeşleşmiştir (Teksöz, 2013).

Ülkelerin hızla tüketim toplumu haline gelmeye başlamaları beraberinde üretimde faydalanılan toprakların atık depolama alanları haline dönüşmesine yol açmaya başlamıştır. Bu da dünyanın sürdürülebilir bir yaşam haline dönüşebilmesinde önemli olan ekolojik ayak izini en aza indirebilme noktasında önemli bir sorun haline gelmiştir. Üretim alışkanlığımızdan çok tüketim alışkanlığımızın artmaya başlamasıyla dünya atık depolama merkezi halini almış ve ekolojik alanların bu atıkları geri dönüşüme kazandırma yolunda zarara uğramasına neden olmuştur. Bu sebeple dünya üzerinde bıraktığımız tahribatın sayısal olarak ölçülüp ifade edilmesinde bizlere kaynak olan ekolojik ayak izinin sürdürülebilir kalkınmanın bir göstergesi olarak eğitim programlarında ve kademelerinde öğretilmesi gerektiği gün yüzüne çıkmıştır (Keleş ve Aydoğdu, 2010).

Eğitim-öğretim kademelerinin daha başından itibaren çocuklara doğal sistemlerin nasıl işlediği, mevcut kaynakların neler olduğu ve insanların doğal sistem içerisindeki akışı nasıl etkilediğini öğrenebilmeleri açısından “çevre okuryazarlığı” başlığı altında çeşitli dersler verilmiştir. Bu sayede gelecekte bireylerin çevreye karşı daha duyarlı olmaları yolundaki ilk adım atılmıştır (Teksöz, Şahin ve Ertepinar, 2010). Çevre okuryazarlığı ve çevre eğitimi ile ilgili derslerin eğitim kademelerinin daha ilk aşamalarında verilmesinin sebebi bireylerin daha sağlıklı ve güvenli bir çevre düzeni içerisinde yaşamalarını sağlamak olmuştur. Çevrede hayat bulan, çevreyi çeşitli amaçları uğruna kullanan ve çevreyi yeniden şekillendirecek olan insan olduğu için her insanın çevreye karşı sorumlulukları artmıştır. Her bireyin sağlıklı bir çevrede yaşaması en temel haklarından birisi olduğu için bunun gerçekleşmesi ancak verilecek olan kaliteli bir eğitimle mümkün olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma temelinde de yer alan çevre eğitimi, bilinçli tüketiciler yetiştirmeyi, kendilerinden sonra gelecek olan kuşağa sorumluluk hissetmeyi ve doğru kaynak kullanımını amaçlamıştır (Kaya, Çobanoğlu ve Artvinli, 2011).

İnsanlığın yaşamının garanti altına alınabilmesi için yapılan çevre eğitimi çalışmaları yalnız taşı, toprağı ve ormanı korumak değil aynı zamanda içinde hayat bulduğumuz atmosferi ve ekosistemi de koruyup iyileştirmeyi de kapsamıştır. Uluslararası alanda dünya vatandaşlarını çevre eğitimi ve sürdürülebilir yaşam hakkında yapılan çalışmalar verilecek olan kaliteli bir

eğitimin daha çok ortaöğretim kademesinde verimli olacağını göstermiştir (Ünal ve Dımışkı, 1999). Sürdürülebilir bir çevre düzeni ve çevreyi olumsuz etkileyen problemlerle başa çıkma noktasında bireylere ve öğrencilere verilecek olan en önemli etkenin çevre eğitimi olduğu göz önüne alındığında akademisyenler, eğitimciler, medya organları, devlet çalışanları ile birçok kişi ve kurum çevre eğitiminin kalitesini arttırabilmek adına birden fazla çalışma yürütmeye başlamıştır (Aydın ve Ünaldı, 2013).

Ülkemizde de bu kapsamda Millî Eğitim Bakanlığı ile Orman ve Şehircilik bakanlığının desteği ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin gayretiyle yürütülen çevre eğitime yönelik çalışmaların bireylere kazandırılmasında ortaöğretim kademesinde okutulan sosyal bilgiler dersi ve diğer çevre eğitimi konularını kapsayan derslere büyük görevler düşmüştür.

Önceleri çevreye yönelik geliştirilen bakış açısının tek boyutlu olması sorunlara çözüm odaklı yaklaşımların da sadece çevre eğitimi başlığı altında sınırlı kalmasına yol açmıştır. Teknolojinin hızla gelişip artan enerji ihtiyacıyla birlikte toplumun sürekli tüketen bir mekanizma haline gelmesi insanlığın rekabet içerisinde hızlı sanayileşme sonucu yaşamaya başladığı birçok küresel sorun, çevre boyutunun yanı sıra ekonomi ve toplum boyutlarının da devreye girerek ekonomik sürdürülebilirliğin ve toplumsal adaletin sağlanmasına yönelik yapılacak olan çalışmaların da zeminini hazırlamıştır (Özdemir, 2007). Özünde toplumsal adaletin gerçekleşmesi bugünün insanlarını ilgilendiren bir konu olması bakımından bir insanın diğer bir insana olan sorumluluklarının farkında olmasıyla bu kavram gelişmiş olacağı için en büyük yatırımın eğitim olduğu anlaşılmıştır. Eğitim, sürdürülebilir bir çevre ve yaşam için bugünün kuşaklarına adalet gelecek kuşaklara ise özgürlük aşılayarak daha yaşanabilir yarınlara hizmet etmesi açısından sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının paydaşı olmuştur (Özlü, 2011).

Hayat boyu öğrenmenin ilk temelini eğitim daha sonraki kısmını bireyin kendisini geliştirmesi oluşturduğu için yaşanan problemlere eleştirel ve yaratıcı çözümler getirmek aranan bir yeterlilik olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi de hayat boyu kazanılması ve bireylerde bulunması gerekli yeterlilikler çerçevesinde yer almaya başlamıştır. Temelini çevre eğitimi oluşturan sürdürülebilir kalkınma eğitimi, çevre eğitiminin yanı sıra ekonomi ve toplum boyutlarını kapsayacak yönde eğitimleri de bünyesine almasından dolayı 1992 yılında düzenlenen ve Gündem 21 kararlarının da alındığı Rio de Janeiro konferansından sonra resmi olarak daha çok ifade edilir hale gelmiş 2000’li yıllardan sonra kullanımı artmıştır (Akpınar, 2011).

Aslında çevreyi koruyup daha yaşanabilir kılarak bir sonraki kuşaklara temiz bir dünya bırakma fikrini güden sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin içerisinde sadece çevre farkındalığını kazandırmaya yönelik verilecek olan çevresel eğitimler değil aynı zamanda dünyayı derinden etkileyen açlık, yoksulluk, iklim değişikliği, kuraklık, sanayileşme, aşırı kentleşme, salgın hastalık, savaş, terör vb. daha birçok problemle başa çıkmaya yönelik eğitimler de yer almıştır. Karmaşık olan ve bir anda çözülemeyecek bu problemlerin giderilmesinde özellikle 2000’li yıllardan sonra Birleşmiş Milletler, sürdürülebilir kalkınmanın eğitimle birlikte ele alınıp yine onunla birlikte değerlendirilerek hareket edilmesi gerektiğini savunmuştur (Mamur, 2017).

Bugün karmaşık olan çözülmesi zaman alıcı onlarca problemle karşı karşıya kaldığımız noktada bizleri aydınlatacak ve yeni umutlarla hayata sarılmamıza yardımcı olacak girişimlerin başında gelen sürdürülebilir kalkınma, sadece bir girişim olarak değil aynı zamanda bir hayat felsefesi olarak insanlık adına önem kazanmış ve bu yaklaşımın insanlığa eğitimsel faaliyetlerle aktarılması amaç olmuştur. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma paradigmasına inanmış ve bu temelde çalışmalar yürütecek yeni bireyler yetiştirmede öğretmenlere, akademisyenlere, sivil toplum örgütlerine ve uluslararası kuruluşlara oldukça büyük görevler düşmüştür (Yapıcı, 2003). Tüm bunların yanı sıra sürdürülebilirlik anlayışına doğru toplumsal dönüşümün yaşandığı bu çağda, çevresel bozulmaların doğuracağı olumsuz etkilerin önlenmesi ve öğrencilerin ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutta belli disiplinler çerçevesinde bilimsel okuryazarlığa sahip olması bir gereklilik haline gelmiştir (Trott & Weinberg, 2020).

Günümüzde sürdürülebilir kalkınma eğitimi devletlerin eğitim kurumlarında ve sivil toplum örgütlerinin çalışmalarıyla verilmektedir. Bu eğitimin verilmesinde öncelikle sosyal bilgiler öğretmenleri ile fen ve teknoloji öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma kapsamına giren konuların verilebileceği dersler olan sosyal bilgiler ve fen ve teknoloji derslerinde geleceğin teminatı olan öğrencileri yetiştiren öğretmenler ve öğretmen adayları sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunda önemli görev ve sorumluluklar üstlenmiştir.

2.10. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sürdürülebilir Kalkınma

İçinde yaşanan 21. yüzyılın ilk başlarından itibaren dünyayı derinden etkileyen devletler yeni bir dünya düzeni arayışı içerisine girmişlerdir. Bu arayış daha çok bugünün kaynaklarını en iyi şekilde kullanarak, yarına aktarabilirliğini sağlayacak sürdürülebilir kalkınma kavramı temelinde olmuştur. Özellikle çevreye verilen zararın 2. Dünya Savaşı’ndan

sonra artmasıyla birlikte, çevreyi ve geleceği koruma bilinci daha çok artarak sürdürülebilirlik temelinde eğitimlere ağırlık verilmiştir. İlk başlarda daha çok ekonomi ve çevre temelinde gündeme gelen sürdürülebilir kalkınma eğitimi, günümüzde toplum boyutuna da odaklanarak eğitim kademelerinde yer almaya başlamıştır. Bu noktada yaşanabilir bir dünya düzeni ve bilinçli dünya vatandaşı yetiştirmek için sürdürülebilir kalkınma boyutlarını da içeriğinde temsil eden sosyal bilgiler öğretiminde bu konunun yer alması önemli hale gelmiştir (Öztürk, 2017).

Uluslararası alanda daha yaşanabilir bir dünya düzeni oluşturma çerçevesinde düzenlenen birçok zirve ve toplantılar sonucunda alınan kararlar sürdürülebilirlik teması altında gerçekleştirilecek eğitimlerin arttırılması yönünde olmuştur. Birleşmiş Milletler bu doğrultuda 2002 yılında Güney Afrika'da gerçekleştirilen Johannesburg Zirvesinin ardından sürdürülebilir kalkınmaya yönelik eğitim için planlamalar yapmaya başlamış ve bundan sonraki dönemde çevre farkındalığına yönelik uluslararası her toplantıda bu eğitimler değerlendirmeye alınmıştır. Dünya gündemine gelen sürdürülebilirlik eğitimlerinin ülkemizde de eğitim kademelerinde verilebilecek olan derslerin başında gelen sosyal bilgilerin içerisinde ele alınması ivme kazanmıştır (Alıcı, 2018). Sürdürülebilir kalkınmanın amacı ve önemi temelinde, sürdürülebilirlik sorunlarının önüne geçebilmek amacıyla verilecek olan sürdürülebilirlik eğitiminin disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması, bu eğitimin disiplinler arası bir anlayışı benimseyen bir bilim dalı ile gerçekleştirilmesini gerekli kılmıştır. Bu açıdan bakıldığında, tüm dünyada ve ülkemizde sürdürülebilirlik eğitimi gerçekleştirebilmek açısından disiplinler arası bir anlayışı benimseyen en güzel örneğin sosyal bilgiler dersi olduğu görülmüştür (Gulikers & Oonk, 2019).

Türk Milli Eğitim Sistemi'nde yer alan sosyal bilgiler ile fen ve teknoloji derslerinin öğretim programlarına bakıldığında zaman ortak bir hedef olarak çevreyi tanıyan, çevre duyarlılığı gelişmiş, çevreye yönelik bilinç ve farkındalık kazanmış doğal kaynaklarını koruyan ve gelecek nesillere devamlılığını sağlamak için çalışan vatandaşlar yetiştirmek yer almaktadır. Ülkemizin eğitim sisteminde çevre eğitimi ile ilgili bir ders olmadığı için daha çok fen ve teknoloji dersinde verilen çevre bilincine yönelik eğitimin yetersiz kaldığı görülmüş ve ilköğretim kademesinde yer alan, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin öğretim programlarında da çevre eğitime ve sürdürülebilir bir kaynak kullanımına daha çok ağırlık verilmeye başlanmıştır (Öztürk ve Öztürk, 2016).

Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan ortak müzakereler sonucunda dünya çocuklarına yönelik sürdürülebilir bir toplum doğrultusunda, ulusal eğitimin sürdürülebilirliğinden daha

çok çevreye yönelik bilgi, beceri ve tutum kazandıracak, UNESCO tarafından da belirtildiği gibi geleceğin dünyasını bugünden hazırlayacak nesiller yetiştirmek amacıyla uluslararası alanda sürdürülebilir kalkınma eğitiminin verilmesi önem kazanmıştır (Lotz-Sisitka, 2010). Türk eğitim sisteminde de bu doğrultuda çevreye ve doğal kaynaklara duyarlılığı yüksek, toplumun refahı için çalışan, iyi insan iyi vatandaş anlayışına sahip bireyler yetiştirme hedefinde olan sosyal bilgiler öğretiminin sürdürülebilir kalkınmaya hizmet edecek bir ders olduğu daha anlaşılır hale gelmiştir.

Eğitim-öğretim anlayışında meydana gelen değişimlerle birlikte 2005 yılında birçok öğretim programında olduğu gibi sosyal bilgiler dersi öğretim programında da değişikliğe gidilmiştir. Bu değişiklikte birlikte yapılandırmacı anlayış benimsenmiş ve öğrenci merkezli bir anlayış öne çıkmaya başlamıştır. Ezbercilikten uzak, öğrencileri hayatın içerisinde bilgi ve beceri sahibi bir birey olarak yetiştirmeyi amaçlayan bu anlayış sayesinde toplumsal sorunların çözümünde öğrencinin yaratıcı bakış açısı geliştirmesinin önü açılmıştır. Tam da bu noktada mevcut problemleri yenilikçi ve yaratıcı bakış açısıyla çözmeyi amaçlayan sürdürülebilir kalkınma anlayışının öğrencilere kazandırılmasında sosyal bilgilerin ağırlığı artmıştır (Aydoğan, 2010).

Her ülkenin mevcut düzen içerisinde var olma ve rekabet ortamından üstün çıkma gayesinden dolayı gelişmişlik düzeyleri farklılık göstermiştir. Bazı ülkelerin üretimden çok tüketim çılgınlığı içerisinde olması ve bencilce bir politika izlemelerinden dolayı olmasını istediğimiz geleceğin yakın bir zaman diliminde gerçekleşmeyeceğini bizlere hissettirmiştir. Dünyada yaşayan ve nefes alan her bireyin aynı haklardan yararlanmaları ancak ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin adil bir şekilde eşitlenmesiyle gerçekleşmiş olacaktır. Buda bizlere hedefleri içerisinde yer alan eşitsizliklerin azaltılması, barış, adalet ve güçlü kurumlar ile amaçlar için ortaklıklar vb. hedeflerin gerçekleşmesinin sürdürülebilir kalkınma temelinde sürdürülebilirlik yönünde verilecek olan eğitimlerle mümkün olacağını kanıtlamıştır (Bozkurt ve Bıçkılı, 2014).

Yaşanılan son çeyrek asırda istenilen bir dünya düzeni oluşturma noktasında alınan önlemler bize göstermiştir ki sürdürülebilirliğin ve çevre bilincinin yaşam boyu bireylere kazandırılmasının gerekli bir farkındalık olduğu anlaşılmıştır. Yaşam boyu çevre duyarlılığını kazandırma noktasında bireylerin daima sağlam temellerle eğitim alması ve sorumluluk bilinci kazanması gerekli olmuştur. Temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşayabilmenin temel koşulu bireyler arasında gelişecek olan çevre duyarlılığının özellikle coğrafya disiplini gibi kapsamı

geniş dersler çerçevesinde verilecek olan eğitimlerle gerçekleşeceği kanıtlanmıştır (Demirbaş, 2011).

İstendik yönde davranış değişikliği meydana getirme olarak nitelendirilen eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde çevre duyarlılığı ve sürdürülebilir kalkınma farkındalığının kazandırılması yönünde çeşitli derslere ihtiyaç duyulmuştur. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının çok boyutlu olması ve hedeflerinin geniş alanları temsil etmesi bakımından başta ekonomi, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset, vatandaşlık bilgisi vb. derslerin amaçları içerisinde sürdürülebilirlik hedeflerinin yer alması önem kazanmıştır. Tüm bu derslerin yanı sıra disiplinler arası bir yaklaşıma sahip ve diğer disiplinleri bünyesinde barındırabilen eleştirel bir bakış açısına sahip olan sosyal bilgiler dersinin sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını temsil edebilecek diğer derslerin başında yer alan bir özelliği son yıllarda öne çıkmaya başlamıştır (Kaya ve Tomal, 2011).

Çevre eğitimi gibi sürdürülebilir kalkınma eğitimi de dünyanın içerisinde bulunduğu zamana göre değişkenlik gösteren ve disiplinler arası iş birliği anlayışına dayanarak geçiş reklamı güden bir yapıya sahip olmuştur. Sürdürülebilir bir yaşam anlayışını savunan ülkelerin başta ekonomi, coğrafya ve sosyal bilgiler dersleri gibi çeşitli derslerinde ele aldığı doğal kaynakları koruma bilinci ve geleceği garanti altına alma fikri küresel boyutta eğitimsel ittifak arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Bu yüzden her ülkenin sürdürülebilirliği yansıtan ders içeriklerinde öğrencilere üst bilişsel düşünebilme yeteneği kazandırmak ilke haline gelmiştir (Kahn, 2008).

İnsanoğlu geçmişten günümüze doğal miras içerisinde dünyaya gelmiştir. İçinde bulunduğu ortamda var olan doğal mirası anlayıp bu mirasın bir sonraki kuşaklara taşınabilmesinde aracı rolünü üstlenmiştir. Sürdürülebilir bir yaşamın var olmasının içerisinde doğal mirasın korunup bir sonraki kuşaklara devamının sağlanması da yer almıştır. Bu da hiç şüphe yok eğitim ve öğretim faaliyeti ile gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletlere üye ülkelerde doğal mirasın korunması ve yaşatılması adına birçok çalışma ve konferanslar yürütmüştür. Ülkemizde de doğal mirasın korunmasına yönelik yapılacak olan çalışmalarda ve verilecek olan eğitimlerde coğrafya ve sosyal bilgiler derslerine büyük görevler düşmüştür (Gülersoy, 2013). 1972 yılında çevreye yönelik farkındalıkların artmaya başlamasıyla ve uluslararası çevre konferansı girişimlerinin yapılmasıyla birlikte UNESCO doğal mirası: “Estetikten olağanüstü evrensel değere sahip oluşumlar” olarak tanımlamıştır. Nesli tükenme tehlikesi yaşayan hayvanlar, bitkiler ve ormanlar ile daha birçok zenginlik doğal miras olarak koruma altına alınmıştır. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının gündeme gelmesiyle birlikte doğal mirasın

koruyuculuğu da bu yaklaşım çerçevesinde olmuştur (Kelman, 2007). Ülkemizde de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının eğitimlerle gerçekleştirilebilmesi için üniversitelerin sosyal bilgiler öğretmenliği ile fen ve teknoloji öğretmenliği bölümlerine büyük işler düşmüş ve öğrencilere toplumsal sorunlara eleştirel bakış açısı getirerek yaratıcı çözüm önerileri sunma becerisi kazandıracak ilköğretim sosyal bilgiler dersine olan önem gittikçe artmaya başlamıştır (Ateş, 2018).

Sosyal bilgiler, öğrenciye; yakın çevresinde yaşanan olaylardan bilgi sahibi olmayı, içinde bulunduğu grubun veya toplumun ihtiyaçlarını karşılamayı, sosyal katılım becerisini kullanarak toplumda meydana gelen problemlere yaratıcı çözüm önerileri geliştirmeyi kazandırma hedefinde olmuştur. Tüm insanlığı etkileyen konulardan birisi olan sürdürülebilir kalkınma eğitimi temelinde gerçekleştirilen çevre sorunlarıyla mücadele ve öğrenciye çevre bilinci kazandırma noktasında da sosyal bilgiler öğretimi kilit rolü üstlenmiştir (Karatekin, Kuş ve Merey, 2014).

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi; insanlığın ortak sorunlarıyla mücadelede, çevreye yönelik verilen olumsuz etkinin en aza indirilmesinde ve mevcut kaynakların gelecek nesillere kullanılabilir bir şekilde aktarılmasında, toplumda her bireyin üstlenebileceği görev ve sorumlulukları öğretmek amacıyla son yıllarda uluslararası alanda sıkça gündeme gelmiş ve ülkelerin eğitim politikalarına da yansımıştır. Türk Milli Eğitim Sistemi'nde de sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutları temelinde ve Birleşmiş Milletler bünyesinde düzenlenen 17 hedefin öğrenciye aktarılması konusunda, görev ve sorumluluk bilinci gelişmiş insanlığın ortak sorunlarına çözüm önerileri getiren bireyler yetiştirme hedefinde olan sosyal bilgiler öğretiminin önemi yadsınamaz bir gerçek olmuştur (Kaya, 2013).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 7. sınıf 7. öğrenme alanı 4. kazanım olan "Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir." kazanımı yer almıştır (MEB, 2018). Bu kazanımda değinildiği gibi öğrenciye sorumluluk bilinci aşılama ve insanlığı etkileyen sorunlarla mücadele etmede duyarlılık kazandırma noktasında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin öğretiminde sosyal bilgiler en önemli derslerden birisi haline gelmiştir. Sosyal bilgiler dersinin özel amaçlarında da yer aldığı gibi ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konularda duyarlılık gösteren ve toplumsal sorunlara çözüm önerileri getirerek, evrensel değerleri koruma bilincine sahip öğrenciler yetiştirme hedefinde olan sosyal bilgiler, dünyayı ilgilendiren ortak sorunlarla mücadele ve geleceği bugünden koruma altına alma konusunda ortaya atılan sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin öğrenciye aşılmasında da önde gelen derslerden birisi olmuştur.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Sürdürülebilir Kalkınma ile İlişkisi

Öğrenme Alanları	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Birey ve Toplum	-	-	-	-
Kültür ve Miras	-	-	-	-
İnsan, Yerler ve Çevreler	4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular. 5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	-	7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir. 4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.	6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.	-
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. 4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler. 4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.	5.5.3. Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder. 5.5.4. Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder. 5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir. 5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.	6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder. 6.5.3. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.	7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.
Etkin Vatandaşlık	-	5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.	6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.	-
Küresel Bağlantılar	-	5.7.1. Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır.	-	7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

(MEB, 2018)

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ilgili tablo 1’deki kazanımlar tablosu gözden geçirildiği zaman, sürdürülebilir kalkınma konusunun öğretiminde en önemli derslerden olan fen ve teknoloji dersi kazanımları içerisinde sürdürülebilir kalkınma kavramına doğrudan hizmet edecek bir kazanım yer alırken, sosyal bilgiler dersi kazanımları içerisinde sürdürülebilir kalkınma kavramına doğrudan hizmet edecek bir kazanımın olmadığı ancak dolaylı olarak bu kavrama hizmet edecek kazanımların yer aldığı görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersi 7. sınıf “Küresel Bağlantılar” ünitesi adı altında kazandırılması gereken 4. kazanım olan “Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir” kazanımının sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını diğer kazanımlara göre daha çok kapsadığını ifade etmek doğru olur. Ayrıca “Birey ve Toplum ile Kültür ve Miras” öğrenme alanları içerisinde verilen kazanımların sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını yansıtmadığını bunların yerine daha çok “İnsanlar Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarının sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını yansıttığını söylemek mümkündür.

Buradan hareketle çalışmamızın hemen her kesiminde değindiğimiz sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının ülkesine ve dünyaya duyarlı, sorumluluk bilinci yüksek, topluma ve insanlığa hizmet edecek iyi insan iyi vatandaş yetiştirme hedefinde olan, ulusal değerlere saygılı bireyler yetiştirme ve geleceği daha yaşanabilir standartlara getirme güdüsü ve amacında olan sosyal bilgiler dersi çatısının altında sürdürülebilir kalkınma konusu yer edinmeli ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına ilişkin kazanımlara Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda doğrudan yer verilmelidir.

Tüm bu değerlendirmelerin yanı sıra ülkeye iyi insan iyi vatandaş yetiştirecek olan sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü adaylarının lisans programlarında, sosyal bilgiler öğretiminin özel amaçlarında da belirtildiği gibi tüm dünyayı ilgilendiren problemlere çözüm önerileri getirebilmede ve toplumsal sorunlarla başa çıkabilmede katılım becerisinin önemine inanarak hareket edebilen, yaratıcı ve yenilikçi fikirler öne sürebilen yeni nesiller yetiştirecek olan öğretmen adaylarına yönelik sürdürülebilir kalkınma yaklaşımlarını kapsayan derslerin de yer alması oldukça önem kazanmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde yöntem başlığı altında araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler öğretmenliği son sınıf öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma hakkındaki düşüncelerinin neler olduğunu, araştırmacı tarafından verilen sürdürülebilir kalkınma eğitimi öncesi ve sonrasındaki yaklaşımlarının nasıl şekillendiğini ve sürdürülebilir kalkınma farkındalık ve inanç düzeylerinin belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırmada, nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının temel amacı, problemin çözümünde nicel ve nitel yöntemleri birlikte kullanarak daha iyi açıklamalar getirebilmektir (Creswell, 2012). Araştırmacıya bir probleme yaklaşırken birden fazla bakış açısı sunan karma yöntem (Mix Metod), nicel ve nitel yaklaşımlarının tek başına yaptığından daha fazla delil ortaya koymayı hedeflemektedir (Creswell & Plano Clark, 2007). Bu araştırmada karma yöntem desenlerinden “Açıklayıcı Desen” kullanılmıştır. Araştırmada ilk olarak nicel veriler toplanıp çözümlenmiş; ikinci aşamasında ise, nicel araştırma sürecinde elde edilen verileri desteklemek için nitel veriler toplanıp çözümlenmiştir (Cresswell, 2012).

Araştırmanın nicel boyutunda ön test- son test kontrol grupsuz deneysel araştırma deseni kullanılmıştır. Bu desende deneysel işlemin etkisi tek bir grup üzerinde yapılan çalışmayla test ediliyor olup deneklerin bağımlı değişkene ilişkin ölçümleri uygulama öncesinde ön test, sonrasında son test olarak aynı denekler ve aynı ölçme araçları kullanılarak elde edilir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010). Araştırmanın nitel yönteminde ise nicel verileri açıklayıcı olması açısından temel nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Temel nitel araştırmada araştırmacı, insanların deneyimlere ne anlam kattıkları, dünyalarını nasıl inşa ettiklerini ve yaşamlarını nasıl yorumladıkları ile ilgilenmektedir (Merriam, 2018).

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda öğrenim gören 35'i kadın 24'ü erkek toplamda 59 kişiden oluşan son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmuştur. Son sınıfa devam eden 82 öğretmen adayından ön test ve son teste katılmış ve uygulama sürecine eksiksiz devam etmiş 59 öğrenci çalışma grubu olarak kabul edilmiştir.

Araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde kolay ulaşılabilirlik açısından uygun örneklem kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi “ulaşılabilir olması, erişiminin kolay olması, araştırmaya nitelik, hız ve pratiklik kazandırması” nedeni ile tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Ayrıca çalışma grubunun belirlenmesinde, öncelikle gönüllülük ilkesi gözetilerek, eğitim-öğretim döneminde öğretmen adaylarının araştırmacı tarafından verilecek olan Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi'ne sürekli devam etmelerinin gerekliliği dikkate alınmıştır. Çalışmaya dâhil edilen 59 öğretmen adayına ait cinsiyet, genel akademik not ortalaması (GANO), anne ve baba eğitim düzeyi, gelir düzeyi, yaşanan yerleşim yeri değişkenlerine göre belirlenmiş betimsel istatistikleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Betimleyici İstatistik Sonuçları

	Grup	N	%
Cinsiyet	Kadın	35	59.3
	Erkek	24	40.7
GANO	0-2.99	18	30.5
	3.00-3.49	31	52.5
	3.50-4.00	10	16.9
Anne Eğitim Düzeyi	Okuryazar Değil	8	13.6
	İlköğretim	31	52.5
	Ortaöğretim	16	27.1
	Lisans	4	6.8
Baba Eğitim Düzeyi	Okuryazar Değil	2	3.4
	İlköğretim	27	45.8
	Ortaöğretim	24	40.7
	Lisans	5	8.5
	Lisansüstü	1	1.7
Gelir Düzeyi	1600 TL ve altı	9	15.3
	1600 TL-3000 TL	32	54.2
	3001 TL-6000 TL	14	23.7
	6001 TL ve üzeri	4	6.8
Yaşanılan Yerleşim Yeri	Köy	18	30.5
	Şehir	17	28.8
	Büyükşehir	24	40.7

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırma kapsamında, veri toplamak amacıyla çalışmaya dahil edilen sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik Türer (2010) tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği” (Bknz. Ek. 4) ile Sağdıç (2013) tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik İnançlar Ölçeği” (Bknz. Ek. 5) geliştiricisi oldukları araştırmacıların izni alınarak uygulanmış ve araştırmacı tarafından verilen Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi sonrasında öğretmen adaylarının eğitime yönelik görüşlerini belirlemek için araştırmacı tarafından hazırlanan “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Görüşme Formu” (Bknz. Ek. 6) kullanılmıştır. Veri toplama araçları ile ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE öncesi ve SKE sonrasında sürdürülebilir kalkınma farkındalığını belirlemek amacıyla, Türer (2010) tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, sosyal boyutta 6 madde, ekonomik boyutta 8 madde ve çevresel boyutta 7 madde olmak üzere toplam 21 madde ve 3 faktörden oluşmaktadır. 5’li likert tipinde olan ölçekte maddeler “Kesinlikle Katılmıyorum (1)”, “Katılmıyorum (2)”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ile “Kesinlikle Katılıyorum” arasında derecelendirilmiştir. Ölçeği geliştiren araştırmacı Türer (2010), ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısını; sosyal boyut-0.658, ekonomik boyut-0.725, çevresel boyut-0.722 ve ölçeğin genelinde ise 0.856 olarak bulmuştur. Bu araştırmada ise, ölçeğin güvenirliği Cronbach α iç tutarlılık katsayısı ile hesaplanarak Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı; sosyal boyut-0.721, ekonomik boyut-0.711, çevresel boyut-0.789 ve ölçeğin genelinde ise 0.850 olarak bulunmuştur.

3.3.2. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik İnançlar Ölçeği

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE öncesi ve SKE sonrasında sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerini belirlemek amacıyla, Sağdıç (2013) tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik İnançlar Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, “sürdürülebilir kalkınma eğitimi uygulamalarına yönelik inançlar (UYİ)” başlığı altında 21 madde, “sürdürülebilir kalkınma eğitiminde sınırlılıklara yönelik inançlar (SYİ)” başlığı altında 7 madde ve “ilköğretimde sürdürülebilir kalkınma eğitiminin etkinliğine yönelik inançlar (EYİ)” başlığı altında 4 madde olmak üzere toplam 32 madde ve 3 faktörden

oluşmaktadır. 5’li likert tipinde olan ölçekte maddeler “Tamamen Katılmıyorum (1)”, “Katılmıyorum (2)”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ile “Tamamen Katılıyorum” arasında derecelendirilmiştir. Ölçeği geliştiren araştırmacı Sağdıç (2013), ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısını; UYİ-0.970, SYİ-0.870, EYİ-0.790 ve ölçeğin genelinde ise 0.940 olarak bulmuştur. Bu araştırmada ise, ölçeğin güvenirliği Cronbach α iç tutarlılık katsayısı ile hesaplanarak Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı; UYİ-0.941, SYİ-0.808, EYİ-0.856 ve ölçeğin genelinde ise 0.785 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Görüşme Formu

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE sonrasında sürdürülebilir kalkınma konusu hakkında neler öğrendiklerini, SKE hakkında ne düşündüklerini ve nicel verilerini desteklemek amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan “Sürdürülebilir Kalkınma Görüşme Formu” kullanılmıştır. Görüşme formu, ilgili alan yazından yararlanılarak ve sosyal bilgiler alan uzmanında uzman beş öğretim üyesinin görüşü alınarak hazırlanmıştır. Bu form, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE sonrasında eğitimle ilgili ne düşündüklerini, bu eğitimin ne işlerine yarayacağını, eğitimi kimlere tavsiye edeceklerini, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı neden bilmesi gerektiğini, sürdürülebilir kalkınmanın ne olduğunu, sürdürülebilir kalkınmanın neye benzediğini, eğitim öncesi ve eğitim sonrasında ne düşündüklerini/hissettiklerini/bildiklerini belirlemeyi amaçlayan soruları kapsamaktadır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanması sürecinin başında, araştırmacı tarafından araştırmanın nicel verilerini toplamak amacıyla kullanılan ölçeklerin izinleri ve öğretmen adaylarına yönelik verilecek olan eğitim ile ilgili gerekli uygulama izinleri alınmıştır. Verilerin toplanma süreci ilk olarak, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalında öğrenim gören son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarını ve inançlarını belirleyebilmek amacıyla Türer (2010) tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği” ile Sağdıç (2013) tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimine Yönelik İnançlar Ölçeği” nin öğretmen adaylarına uygulanması ile başlamıştır.

Ölçeklerin uygulanmasının ardından araştırmacı, çalışma grubu olarak belirlenmiş olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders saatlerine ve uygun oldukları zamanlara göre gerekli

uygulama takvimini oluşturmuştur. Araştırmacı yapmış olduğu planlamaya göre, yaklaşık 15 haftalık bir süreci kapsayacak şekilde sosyal bilgiler ğretmen adaylarına yönelik “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” ile gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra eğitim süreci başlamıştır. Sosyal bilgiler ğretmen adaylarına yönelik, araştırmacı tarafından hazırlanan “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” nin verilmesinin ardından, ğretmen adaylarına veri toplama sürecinin başında uygulanan ölçekler tekrar uygulanmış ve ğretmen adaylarının ölçeklere vermiş olduğu cevaplarla ön-test ve son-test puanları elde edilmiştir. Ayrıca, eğitim sonrasında sosyal bilgiler ğretmen adaylarına yönelik araştırmacı tarafından hazırlanan “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Görüşme Formu” uygulanmış ve hem eğitim öncesi hem de eğitim sonrasına ait veriler elde edilmiştir.

Araştırmada, sosyal bilgiler ğretmen adaylarına yönelik verilen “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” tamamı araştırmacının kendisi tarafından alan yazının ayrıntılı incelenmesi ve sosyal bilgiler programı incelenerek, sosyal bilgiler alan uzmanları ve sürdürülebilir kalkınma konusunda araştırmaları olan akademisyenlerin görüşleri alınarak hazırlanmıştır. Araştırmacı tüm uygulama sürecini de tamamen kendisi bizzat yrtmştir. Uygulamalar sosyal bilgiler ğretmen adaylarının ders programlarına uygun olarak her hafta aynı gün ve saatte (hafta içi ders programında ardışık iki ders arasındaki 2 saatlik boşluk uygulama için kullanılmıştır) haftada 2 saat olmak üzere 30 ders saati olarak yrtlmştir. Uygulamalar fakülte içerisinde uygulama için belirlenen saatlerde boş olan, sosyal bilgiler bölümünün kullandığı bir derslikte yrtlmştir. Bu derslik, çalışma grubu sayısına uygun büyüklükte olup uygulamalar, derslikteki projeksiyon aracılığı ile araştırmacının kendi bilgisayarını ile yrtlmştir. Uygulamalardaki drama oturumları (7. hafta ve 14. hafta) ise fakültenin drama salonunda gerçekleştirilmiştir. Uygulama saatleri ilk ders saatinde bilgilendirme ikinci ders saati paylaşım ve tartışma olarak planlanmıştır. Bilgilendirme aşamasında araştırmacı kendi hazırladığı sunumlardan faydalanmıştır. Paylaşım, tartışma aşamasında ise tüm katılımcıların sorularını sorabildiği fikir alışverişi yapabildikleri ortamlar yaratılmasına zen gösterilmiştir.

Araştırmacı, “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi” süresi içerisinde 1. Hafta ğretmen adaylarına yönelik “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme leği” ile “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimine Yönelik İnançlar leği” nin uygulanması ve SKE hakkında haftalık planlama üzerine genel bilgilerin verilmesi ile uygulama sürecine başlamıştır. 2. Hafta, sürdürülebilirlik, kalkınma ve sürdürülebilir kalkınmanın ne olduğuna dair Powerpoint sunusu gerçekleştirmiştir (Bknz. Ek. 8). 3. Hafta, sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişimi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili uluslararası platformlarda atılan adımlar hakkında

Powerpoint sunusu gerçekleştirmiştir. 4. Hafta, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutu üzerine Powerpoint sunusu gerçekleştirmiştir. 5. Hafta, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin neler olduğu hakkında ve sürdürülebilir kalkınma temelinde örnek belediye projelerini içeren Powerpoint sunusu gerçekleştirmiştir (Bknz. Ek. 8). 6. Hafta, öğretmen adayları arasından gönüllüleri seçerek 4'er kişilik 2 grup oluşturmuş ve bu gruplara münazara tekniği ile ilgili detaylı bilgi verdikten sonra sınıf ortasında iki grup arasında “sürdürülebilir kalkınmada birey mi devlet mi daha çok yetkindir?” ile “sürdürülebilir kalkınma çevre temelli mi yoksa toplum temelli mi?” başlıkları üzerinde etkinlik gerçekleştirmiştir. 7. Hafta, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik konuları üzerine drama oturumu hazırlamış ve fakültenin drama sınıfında bu oturumu gerçekleştirmiştir (Bknz. Ek. 8).

Araştırmacı 8. Hafta, öğretmen adayları arasından 5 gönüllü seçmiştir ve bu gönüllülere “sürdürülebilir kalkınmada geri dönüşüm”, “sürdürülebilir kalkınmada enerji kaynakları” ve “sürdürülebilir kalkınmada insan, çevre ve ekonomi” başlıklı hazırlamış olduğu notları dağıtmıştır. Daha sonra açık oturum tekniğinin kurallarına uygun olarak kendi başkanlığında sınıf içerisinde her gönüllünün görüşünü belirtmesiyle etkinliği gerçekleştirmiştir. 9. Hafta, yine öğretmen adayları arasından 6 gönüllü seçmiş ve her bir adaya 6 farklı renkte şapkalar dağıtmıştır. Daha sonra altı şapkalı düşünme tekniği ile ilgili bilgileri öğretmen adaylarına vermesinin ardından “sürdürülebilir kalkınma projelerinin devlet ve birey temelinde gerçekleştirilmesi ve gerekliliği” başlıklı altı şapkalı düşünme tekniğini gerçekleştirmiştir. 10. Hafta, öğretmen adaylarını 5'er kişilik gruplara ayırmış ve her bir gruba “Sosyal Bilgiler Öğretim Programını” dağıtmıştır. Öğretmen adaylarından her sınıf düzeyinde ve her öğrenme alanı kapsamında sürdürülebilir kalkınma ile ilişkilendirilebilecek kazanımları bulmalarını ve daha sonra her gruptan bir sözcünün sınıf ortasına gelerek bulmuş oldukları kazanımları sınıfın ortasında sunmasıyla ilgili etkinlik gerçekleştirmiştir. 11. Hafta, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerini içeren kısa film ve video izletme etkinliğini gerçekleştirmiştir (Bknz. Ek. 8).

Araştırmacı 12. Hafta, fakülte içerisinde sürdürülebilir kalkınma alanında yetkinliğe sahip bir akademisyeni sınıfa davet etmiş ve akademisyenin sınıfta öğretmen adaylarına yönelik soru-cevap yöntemiyle sürdürülebilir kalkınma hakkında sohbet ortamında söyleşi gerçekleştirmesini sağlamıştır. 13. Hafta, öğretmen adaylarını 4'erli gruplara ayırmış ve her bir gruba “afiş, karikatür, şiir ve hikâye” isimlerini vermiştir. Daha sonra öğretmen adaylarına istasyon tekniği hakkında bilgilendirmeler yapmış ve ardından sürdürülebilir kalkınma temalı istasyon etkinliği gerçekleştirmiştir. 14. Hafta, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirlik

konuları üzerine drama oturumu hazırlamış ve fakültenin drama sınıfında bu oturumu gerçekleştirmiştir (Bknz. Ek. 8). 15. Hafta, ilk hafta öğretmen adaylarına yönelik uygulamış olduğu “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği” ile “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik İnançlar Ölçeği” ni tekrar uygulamış ve öğretmen adaylarının eğitim hakkında görüşlerini almak amacıyla “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Görüşme Formunu” uygulamıştır. Hem eğitim öncesi hem de eğitim sonrasına ait ön-test ve son-test verilerini elde ederek uygulama sürecini tamamlamıştır.

Uygulama sürecine yönelik olarak uygulama sürecini gösteren haftalık oturumlar Şekil 8’de gösterilmektedir.

1. Hafta 23.09.2019	•Ön Testler ve Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Hakkında Genel Bilgi
2. Hafta 30.09.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Powerpoint 1. Sunum (Sürdürülebilirlik, Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma Nedir?)
3. Hafta 07.10.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Powerpoint 2. Sunum (Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi)
4. Hafta 14.10.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Powerpoint 3. Sunum (Sürdürülebilir Kalkınma Boyutları)
5. Hafta 21.10.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Powerpoint 4. Sunum (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri)
6. Hafta 28.10.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Sınıf İçi Etkinlik (Münazara Tekniği)
7. Hafta 04.11.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Drama Atölyesi 1
8. Hafta 11.11.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Sınıf İçi Etkinlik (Açık Oturum Tekniği)
9. Hafta 18.11.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Sınıf İçi Etkinlik (Altı Şapkalı Düşünme Tekniği)
10. Hafta 25.11.2019	•Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Sürdürülebilir Kalkınma İle İlişkilendirilebilecek Kazanım İnceleme
11. Hafta 02.12.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Kısa Film ve Video İzletme
12. Hafta 09.12.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Fakülte İçerisinden Getirilen Bir Akademisyenin Uzman Konuşması
13. Hafta 16.12.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Sınıf İçi Etkinlik (İstasyon Tekniği) ve Üniversite İçerisinde Bir Sürdürülebilir Kalkınma Projesi Hazırlatma
14. Hafta 23.12.2019	•Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili Drama Atölyesi 2
15. Hafta 30.12.2019	•Son Testler ve Eğitim Hakkında Görüş Alma

Şekil 8. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Uygulama Süreci Haftalık Oturumları

3.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizine başlamadan önce tek yönlü uç değer taraması yapılmış, kesme noktası olarak ± 3 belirlenerek (Raykov & Marcoulides, 2008), bu kesme noktasının dışında kalan 24 değer analiz dışı bırakılarak analizler yapılmıştır. Araştırma kapsamında verilerin analizi sürecinde hangi istatistiksel tekniklerin kullanılacağına karar vermek amacıyla normallik testi yapılmıştır. Kolmogorov – Smirnov testi sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca verilerin normalliği her bir grup için çarpıklık-basıklık katsayıları ile kontrol edilmiştir. Çarpıklık-basıklık katsayıları için ∓ 1 aralığı kesme noktası olarak kabul edilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermesi sebebi ile parametrik yöntemlerle (bağımlı gruplar t-testi) analizler gerçekleştirilmiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi sonrasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Görüşme Formu” nun uygulanması sonucu elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analize göre, araştırma sonunda elde edilen veriler, daha önceden hazırlanan temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde amaç, araştırma sonunda elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya aktarmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın alt problemleri doğrultusunda ölçme araçlarından elde edilen bulgular tablolar eşliğinde sunulmuştur.

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri Alt Boyutlarına Ait Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarına ait ön test ve son-testleri arasındaki farklılık bağımlı gruplar için t-testi ile analiz edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. *Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları*

Sürdürülebilir Kalkınma Puanları	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Sosyal	Ön-test	59	25.13	2.93	58	0.300	0.765
	Son-test	59	24.99	3.59			
Ekonomik	Ön-test	59	28.18	2.42	58	-2.903	0.005*
	Son-test	59	29.30	3.14			
Çevre	Ön-test	59	28.61	3.61	58	-3.330	0.002*
	Son-test	59	29.64	3.94			

*p<0.05

Elde edilen sonuçlara göre çalışmaya dâhil edilen öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının sosyal boyutta anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($t_{(58)} = 0.300$, $p=0.765$). Bununla birlikte ekonomik boyutta sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ($\bar{X}=28.18$) ve son-test puanlarının ($\bar{X}=29.30$) anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir ($t_{(58)} = -2.903$, $p=0.005$). Öğretmen adaylarının son-test puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde çevre boyutunda da sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ($\bar{X}=28.61$) ve son-test puanlarının ($\bar{X}=29.64$) anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir ($t_{(58)} = -3.330$, $p=0.002$). Öğretmen adaylarının son-test puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Cinsiyetlere Göre Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyetlere göre ön test ve son-testleri arasındaki farklılık bağımlı gruplar için t-testi ile analiz edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. *Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeylerinin Cinsiyetlere Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları*

Cinsiyet	Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Puanları	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Erkek	Sosyal	Ön-test	24	25.83	3.26	23	1.682	0.106
		Son-test	24	24.67	3.92			
	Ekonomik	Ön-test	24	28.70	2.61	23	-1.113	0.277
		Son-test	24	29.45	3.38			
	Çevre	Ön-test	24	28.70	3.81	23	-2.189	0.039*
		Son-test	24	29.75	4.06			
Kadın	Sosyal	Ön-test	35	24.65	2.63	34	-0.917	0.366
		Son-test	35	25.21	3.39			
	Ekonomik	Ön-test	35	27.82	2.25	34	-2.881	0.007*
		Son-test	35	29.33	3.01			
	Çevre	Ön-test	35	28.54	3.52	34	-2.478	0.018*
		Son-test	35	29.57	3.92			

*p<0.05

Elde edilen sonuçlara göre çalışmaya dâhil edilen erkek öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının sosyal ($t_{(23)}=1.682$, $p=0.106$) ve ekonomik boyutta ($t_{(23)}=-1.113$, $p=0.277$) anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Çevre boyutunda ise sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ($\bar{X}=28.70$) ve son-test puanlarının ($\bar{X}=29.75$) anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir ($t_{(23)}=-2.189$, $p=0.039$). Öğretmen adaylarının son-test puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çalışmaya dâhil edilen kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının sosyal boyutta anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($t_{(34)}=-0.917$, $p=0.366$). Ekonomik boyutta kadın öğretmen adaylarının ön-test ($\bar{X}=27.82$) ve son-test puanlarının ($\bar{X}=29.33$) anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir ($t_{(34)}=-2.881$, $p=0.007$). Öğretmen adaylarının son-test puanlarında artış gözlenmiştir. Çevre boyunda da yine aynı şekilde ön-test ($\bar{X}=28.54$) ve son-test puanlarının ($\bar{X}=29.57$) anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir ($t_{(34)}=-2.478$, $p=0.018$). Öğretmen adaylarının son-test puanlarında yine artış gözlenmiştir.

4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların GANO'ya Göre Ön-Test ve Son Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarından aldıkları puanların GANO'ya göre ön test ve son-testleri arasındaki farklılık bağımlı gruplar için t-testi ile analiz edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. *Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeylerinin GANO'ya Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları*

GANO	Sürdürülebilir Kalkınma Puanları	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
0-2.99	Sosyal	Ön-test	18	24.44	2.79	17	1.606	0.127
		Son-test	18	22.90	3.28			
	Ekonomik	Ön-test	18	27.66	1.87	17	-1.230	0.235
		Son-test	18	28.66	2.97			
	Çevre	Ön-test	18	26.94	3.17	17	-3.465	0.003*
		Son-test	18	28.66	4.17			
3.00-3.49	Sosyal	Ön-test	31	25.10	3.03	30	-0.482	0.633
		Son-test	31	25.37	3.52			
	Ekonomik	Ön-test	31	28.19	2.3	30	-1.953	0.060
		Son-test	31	29.35	3.19			
	Çevre	Ön-test	31	28.87	3.74	30	-1.337	0.191
		Son-test	31	29.48	3.98			
3.50-4.00	Sosyal	Ön-test	10	26.50	2.67	9	-1.029	0.330
		Son-test	10	27.60	2.22			
	Ekonomik	Ön-test	10	29.10	1.72	9	-1.870	0.094
		Son-test	10	31.00	2.94			
	Çevre	Ön-test	10	30.80	2.9	9	-1.557	0.154
		Son-test	10	31.90	2.64			

*p<0.05

Sonuçlar değerlendirildiğinde çalışmaya dâhil edilen öğretmen adaylarından not ortalaması 0-2.99 arasında olanların sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının sosyal ($t_{(17)} = 1.606$, $p=0.127$) ve ekonomik boyutta ($t_{(17)} = -1.230$, $p=0.235$) anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Çevre boyutunda ise sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ($\bar{X}=26.94$) ve son-test puanlarının ($\bar{X}=28.66$) anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir ($t_{(17)}=-3.465$, $p=0.003$). Öğretmen adaylarının son-test puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğretmen adaylarından not ortalaması 3.00-3.49 arasında olanların sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının sosyal boyutta ($t_{(30)} = -0.482$, $p=0.633$), ekonomik boyutta ($t_{(30)} = -1.953$, $p=0.060$) ve çevre boyutunda ($t_{(30)} = -1.337$, $p=0.191$) anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Not ortalaması 3.50-4.00 arasında olan öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının sosyal boyutta ($t_{(9)} = -1.029$, $p=0.330$), ekonomik boyutta ($t_{(9)} = -1.870$, $p=0.094$) ve çevre boyutunda ($t_{(9)} = -1.557$, $p=0.154$) anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Yaşanılan Yerleşim Yerlerine Göre Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarından aldıkları puanların yaşanılan yerleşim yerlerine göre ön test ve son-testleri arasındaki farklılık bağımlı gruplar için t-testi ile analiz edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeylerinin Yaşanılan Yerleşim Yerlerine Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları

Yaşanılan Yerleşim Yeri	Sürdürülebilir Kalkınma Puanları	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Köy	Sosyal	Ön-test	18	25.66	2.74	17	1.246	0.230
		Son-test	18	24.41	4.08			
	Ekonomik	Ön-test	18	27.83	2.61	17	-1.030	0.318
		Son-test	18	28.88	3.67			
	Çevre	Ön-test	18	27.33	3.80	17	0.652	0.523
		Son-test	18	27.66	3.78			
Şehir	Sosyal	Ön-test	17	23.94	2.60	18	-0.705	0.491
		Son-test	17	24.48	2.54			
	Ekonomik	Ön-test	17	27.88	2.17	18	-1.230	0.236
		Son-test	17	28.58	2.82			
	Çevre	Ön-test	17	28.41	3.20	18	-1.219	0.241
		Son-test	17	29.17	3.28			
Büyükşehir	Sosyal	Ön-test	24	25.58	3.16	23	-0.317	0.745
		Son-test	24	25.79	3.83			

Ekonomik	Ön-test	24	28.66	2.46	23	-3.009	0.006*
	Son-test	24	30.33	2.77			
Çevre	Ön-test	24	29.70	3.54	23	-3.476	0.001*
	Son-test	24	31.45	3.81			

*p<0.05

Tablo 6'daki sonuçlar değerlendirildiğinde yaşadıkları yer köy olan öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının sosyal boyutta ($t_{(17)} = 1.246$, $p=0.230$), ekonomik boyutta ($t_{(17)} = -1.030$, $p=0.318$) ve çevre boyutunda ($t_{(17)} = 0.652$, $p=0.523$) anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Yaşadıkları yer şehir olan öğretmen adaylarının da sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının sosyal boyutta ($t_{(18)} = -0.705$, $p=0.491$), ekonomik boyutta ($t_{(18)} = -1.230$, $p=0.236$) ve çevre boyutunda ($t_{(18)} = -1.219$, $p=0.241$) anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Yaşadıkları yer büyükşehir olan öğretmen adaylarının ise sosyal boyutta ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir ($t_{(23)} = -0.317$, $p=0.745$). Ekonomik boyutta ise öğretmen adaylarının ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t_{(23)} = -3.009$, $p=0.006$). Öğretmen adaylarının son-test puanları ($\bar{X}=30.33$) ön-test puanlarından ($\bar{X}=28.66$) yüksektir. Çevre boyutunda da öğretmen adaylarının ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t_{(23)} = -3.476$, $p=0.001$). Öğretmen adaylarının son-test puanları ($\bar{X}=31.45$) ön-test puanlarından ($\bar{X}=29.70$) yüksektir.

4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeyleri Alt Boyutlarına Ait Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeyleri alt boyutlarına ait ön test ve son-testleri arasındaki farklılık bağımlı gruplar için t-testi ile analiz edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeyleri Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Puanları	Ön-test	58	114.04	8.38	57	-0.268	0.789
	Son-test	58	114.39	7.20			

*p<0.05

Elde edilen sonuçlara göre çalışmaya dâhil edilen öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($t_{(57)} = -0.268$, $p=0.789$).

4.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Cinsiyetlere Göre Ön-Test ve Son Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeyleri alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyetlere göre ön test ve son-testleri arasındaki farklılık bağımlı gruplar için t-testi ile analiz edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. *Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeylerinin Cinsiyetlere Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları*

Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Puanları	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Erkek	Ön-test	23	113.14	7.92	22	-0.171	0.866
	Son-test	23	113.52	6.73			
Kadın	Ön-test	35	114.63	8.73	34	-0.203	0.840
	Son-test	35	114.97	7.53			

* $p < 0.05$

Elde edilen sonuçlara göre çalışmaya dâhil edilen erkek öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($t_{(22)} = -0.171$, $p=0.866$).

Çalışmaya dâhil edilen kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının da anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($t_{(34)} = -0.203$, $p=0.840$).

4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların GANO’ya Göre Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeyleri alt boyutlarından aldıkları puanların GANO’ya göre ön test ve son-testleri arasındaki farklılık bağımlı gruplar için t-testi ile analiz edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. *Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeylerinin GANO'ya Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları*

Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Puanları	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
0-2.99	Ön-test	17	115.83	8.45	16	1.838	0.085
	Son-test	17	115.70	8.60			
3.00-3.49	Ön-test	30	113.60	8.54	29	-1.139	0.264
	Son-test	30	115.73	6.86			
3.50-4.00	Ön-test	11	112.47	8.10	10	-0.867	0.406
	Son-test	11	114.90	4.78			

*p<0.05

Sonuçlar değerlendirildiğinde çalışmaya dâhil edilen öğretmen adaylarından not ortalaması 0-2.99 olanların sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir ($t_{(16)} = 1.838$, $p=0.085$).

Öğretmen adaylarından not ortalaması 3.00-3.49 arasında olanların sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının da anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($t_{(29)} = -1.139$, $p=0.264$).

Not ortalaması 3.50-4.00 arasında olanlar öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının da aynı şekilde anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($t_{(10)} = -0.867$, $p=0.406$).

4.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeyleri Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Yaşanılan Yerleşim Yerlerine Göre Ön-Test ve Son-Testleri Arasındaki Farklılıklara İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeyleri alt boyutlarından aldıkları puanların yaşanılan yerleşim yerlerine göre ön test ve son-testleri arasındaki farklılık bağımlı gruplar için t-testi ile analiz edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. *Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Düzeylerinin Yaşanılan Yerleşim Yerlerine Göre Bağımlı Gruplar İçin T-Testi Sonuçları*

Sürdürülebilir Kalkınma İnanç Puanları	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Köy	Ön-test	18	117.24	7.67	17	1.460	0.163
	Son-test	18	114.14	7.71			
Şehir	Ön-test	15	113.73	4.62	16	0.082	0.936
	Son-test	15	113.53	7.34			
Büyükşehir	Ön-test	25	111.92	10.01	24	-1.438	0.151
	Son-test	25	115.10	6.96			

*p<0.05

Elde edilen sonuçlara göre yaşadıkları yer köy olan öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının anlamlı şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir ($t_{(17)} = 1.460$, $p=0.163$).

Yaşadıkları yer şehir olan öğretmen adaylarının da sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının yine anlamlı şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir ($t_{(16)} = 0.082$, $p=0.936$).

Yaşadıkları yer büyükşehir olan öğretmen adaylarının ise yine ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir ($t_{(24)} = -1.438$, $p=0.151$).

4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Hakkındaki Düşünceleri

Düşünceler	f
Etkili Bir Seminerdi.	30
Sürdürülebilirlik Kavramını Öğretti.	13
Bilinç Kazandırdı.	12
Bilgilerimi Pekiştirdi.	3
Farkındalık Kazandırdı.	3
Herkese Verilmesi Gereken Bir Seminer.	3
Farklı Bakış Açıları Kazandırdı.	3
İhtiyaç Duyulan Bir Seminerdi.	3
Mesleki Gelişimimi Sağladı.	2
Akademik Eksiklerimi Kapattı.	2
Sosyal Bilgiler İçin Önemli Olduğunu Öğretti.	2
Güncel Bilgiler Kazandırdı.	2
Vatandaşlık Bilinci Kazandırdı.	2
Kişisel Gelişimime Katkı Sağladı.	2
Problem Çözme Becerisi Kazandırdı.	1

Tablo 11’de yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi hakkındaki düşüncelerine bakıldığında, öğretmen adaylarının SKE’nin öğretici (13)

ve etkili bir eğitim (30) olduğunu ve kendilerine sürdürülebilirlik bilincini kazandırdığını (12) ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Adayların SKE hakkındaki düşünceleri genel olarak incelendiğinde, mesleki açıdan; akademik bilgi birikimi sağladığı (2), gelişimini sağladığı (2), var olan bilgilerini pekiştirdiği (3), kişisel açıdan ise; gelişimini sağladığı (2), farkındalık kazandırdığı (3), olaylara çok yönlü bakabilmeyi sağladığı (3) ve problem çözme becerisini kazandırdığını ifade ettikleri görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, adayların sürdürülebilir kalkınma eğitimi ile ilgili düşüncelerinin olumlu yönde olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE ile ilgili verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Hayatımızın ve dünyamızın devamlılığı için önemli bir seminerdi.” (ÖA, 26).

“Sürdürülebilir kalkınma konusu her bireyin bilmesi, öğrenmesi gereken bir konudur. Bu konuda seminer bazında bilinçlendiğimi düşünüyorum.” (ÖA, 5).

“Sürdürülebilir kalkınma kavramı kulaktan dolma bilgilerden oluşuyordu. Ama şimdi sürdürülebilir kalkınma kavramı deyince konuşacak konuları artık bulabiliyoruz.” (ÖA, 6).

“Bana çok katkısı olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir sosyal bilgiler öğretmen adayı olarak sürdürülebilir kalkınmayı bilmeden mezun olsaydım gerçekten büyük bir kayıp yaşardım.” (ÖA, 13).

“Gerçekleştirilmiş olan bu seminer sayesinde öncelikle sürdürülebilir kalkınmanın ne olduğunu, hedeflerini, gelecekte dünyayı nasıl etkileyeceğini, etkilerini, iyi bir yaşam ve gelecek için sürdürülebilir kalkınmanın önemi gibi şeyler öğrendik. Özellikle sosyal bilgiler öğretimi için çok önemli katkılarının olduğunu söylemek mümkündür.” (ÖA, 58).

4.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitiminin Faydaları Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Tablo 12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitiminin Faydaları Hakkındaki Düşünceleri

Düşünceler	f
Meslek Hayatımda Fayda Sağlar.	24
Gelecek İçin Daha Duyarlı Olmamızı Sağlar.	9
Gündelik Hayatta Kullanılabilir.	8
Bilinçli Birey Olmayı Sağlar.	7

Çevre Duyarlılığı Kazandırır.	7
Farkındalık Kazandırır.	5
Sosyal Bilgiler Dersi İçin Uygulanabilir Bir Konu.	3
Çözüm Önerileri Geliştirmeyi Sağlar.	3
Sorumluluk Kazandırmayı Sağlar.	2
Yaşam Standartlarını Arttırmayı Sağlar.	1
Birliktelik Duygusu Kazandırır.	1
Ekonomi Bilinci Sağlar.	1
Tasarruflu Olmamı Sağlar.	1

Tablo 12’de yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma eğitiminin faydaları hakkındaki düşünceleri incelendiğinde, öğretmen adaylarının SKE’nin faydaları ile ilgili olarak: meslek hayatına fayda sağlayacağı (24), sürdürülebilirlik açısından gelecek için duyarlılığını arttıracığı (9) ve eğitim sonucunda öğrendiği teorik bilgileri günlük yaşantısına uyarlayabileceği (8) gibi benzer ifadelerle yer verdikleri söylenebilir. Adayların ifadeleri genel olarak değerlendirildiğinde ise adayların sürdürülebilir kalkınmaya yönelik verilen eğitimin hem mesleki hem de kişisel yaşantıları bakımından çeşitli faydalar sağladığı şeklinde görüş belirttiklerini söylemek mümkündür.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE’nin faydaları ile ilgili verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Farkındalık yaratarak ileriki hayatımda her türlü özveride bulunmamı sağlayacaktır.” (ÖA, 50).

“Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak en önemlisi bir vatandaş olarak üzerime düşen görevleri görmemi sağladı.” (ÖA, 31).

“Yararları çok fazla. Örnek verecek olursak güncel sorunlara karşı bilgi sahibi olabiliyoruz.” (ÖA, 9).

“Meslek hayatımda dersimle yakından ilişki kurarak öğrencileri bilinçlendireceğim, günlük yaşamımda enerji kaynaklarını kullanırken ve geri dönüşüme daha fazla önem vermem açısından bilinçlendim.” (ÖA, 27).

“Bir öğretmen adayı olarak gerek gündemi takip etmek, arkadaşlarımla konuşurken bilgi sahibi olma, sorulan sorulara yanıt verebilme açısından günlük yaşamımda çok işime yarayacak.” (ÖA, 16).

4.11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Kimlere Önerilebileceğine İlişkin Bulgular

Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Kimlere Önerilebileceğine Yönelik Görüşleri

Görüşler	f
Öğrencilere	19
Toplumdaki Herkese	19
Öğretmenlere	18
Öğretmen Adaylarına	11
Akademisyenlere	5
Çevremdeki İnsanlara	4
Özel ve Kamu Kuruluşlarına	3
Ülke Yöneticilerine	2
Yöneticilere	2
Bilimle Uğraşan Mesleklerle	1
Sürdürülebilir Kalkınma Konusunda Eksikliği Olanlara	1

Tablo 13'te yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi'nin kimlere önerilebileceğine yönelik görüşleri incelendiğinde, adayların toplumun bir üyesi olarak bireye sürdürülebilirlik bilincinin küçük yaşta kazandırılmasının önemli olduğu görüşünden yola çıkarak öğrenciye (19), toplumdaki tüm bireylere (19) bu eğitimi önerdiğini ve bu bilinci topluma kazandıracak olan öğretmen ve öğretmen adaylarına, bilim alanında ise akademisyenlere bu eğitimi önerdikleri görülmektedir. Ayrıca devletin kurumları içerisinde görev alan yöneticiler ile özel kamu ve kuruluşlarında görev alan idarecilere de önerdiklerini ifade etmek mümkündür.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE'ni kimlere önerilebileceğine ilişkin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Öğretmenlere. Çünkü öğretmenler toplumun büyük bir kesimine hitap eder.” (ÖA, 57).

“Başta bütün öğretmenlerin alması gerektiğini düşünerek, öğretim kademesinin her alanında kişilerin almasını tavsiye ederdim.” (ÖA, 11).

“İlk başta ülkenin yönetenleri. Onlarda ilkokul da yapılmasını istedikten sonra birinci sınıftan yavaş yavaş yayılır ve yaygınlaşır.” (ÖA, 22).

“Kesinlikle tüm eğitim görevlilerinin bu semineri almaları gerektiğini düşünüyorum. Çünkü yetiştirdikleri, ilgilendikleri kişi insandır. Ve seminerin sonucunda insanlık adına çok önemli bilgiler barındırıyor.” (ÖA, 24).

“Bence toplumu bilinçlendirecek biz öğretmen adayları ve şu an görevde olan öğretmenler başta olmak üzere tüm herkese verilmesini tavsiye ederim.” (ÖA, 16).

“Bu semineri herkes almalı çünkü dünya evimiz ve evimiz yanıyor. Böyle giderse de kül olacak. Herkes elini taşın altına koymalı.” (ÖA, 28).

4.12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınmayı Neden Bilip/Bilmemesi Durumuna İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretmenin sürdürülebilir kalkınmayı bilip/bilmeme durumuna yönelik olarak adayların çoğunun sürdürülebilir kalkınma konusunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin bilmesi gerektiğine yönelik (55) görüş belirttiklerini, bazılarının (4) ise herhangi bir görüş belirtmediklerini söylemek mümkündür. Sosyal bilgiler öğretmenleri “sürdürülebilir kalkınmayı bilmelidir” e yönelik görüş belirten adayların ifadeleri şu şekildedir:

Tablo 14. *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınmayı Neden Bilmesi Gerektiğine İlişkin Görüşleri*

Görüşler	f
Sosyal Bilgiler Kapsamında Olduğu İçin	14
Sosyal Bilgiler Hayatı Yansıttığı İçin	13
İyi İnsan İyi Vatandaş Yetiştirebilmek İçin	12
Multidisipliner Olduğu İçin	9
Öğrencilerini Bilinçlendirmek İçin	3
Toplumun Bilinçlendirilmesi İçin	3
Güncel Olay Olduğu İçin	2
Öğretmeni Bilinçlendirmek İçin	1
Fayda Sağladığı İçin	1
Yaşanılabilir Gelecek Oluşturduğu İçin	1

Tablo 14 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmeni sürdürülebilir kalkınmayı “bilmelidir” görüşüne temel neden olarak: Sosyal Bilgiler Programı kapsamında yer alan bir konu olduğu için (14), sosyal bilgiler alanı toplumu ve toplum içerisinde meydana gelen olay

ve durumları ele aldığı için (13) ve sosyal bilgilerin temel amacı olan bilinçli ve sorumlu vatandaş (iyi insan iyi vatandaş) yetiştirilebilmesi için (12) sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusunu bilmelerinin önemli olduğuna yönelik görüş belirttiklerini söylemek mümkündür. Genel olarak değerlendirildiğinde ise, adayların sürdürülebilir kalkınmayı “neden bilmelidir” e yönelik görüşlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamı ve amaçları çerçevesinde ifade edildiği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı neden bilmesine gerektiğine ilişkin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Fen bilimleri konusu gibi görünse de sosyal hayat, çevre, ekonomi gibi konularla ilgili olduğu için sosyal bilgiler öğretmenleri de almalıdır.” (ÖA, 2).

“Sosyal bilgiler öğretmenin asıl amacı iyi bir vatandaş yetiştirmek olduğu için ve dünyamız için gerekli bilgilere sahip olması gerektiği için.” (ÖA, 42).

“Bilmelidir çünkü sosyal bilgiler dersinin içerisinde de sürdürülebilir kalkınma bulunmaktadır. Ayrıntılı bir şekilde ele alınmasa da bir Sosyal Bilgiler öğretmenin bu konuda bilgilendirilmesi gerekir.” (ÖA, 58).

“Tabi ki de bilmelidir. Sosyal bilgiler hayatın içinden bir öğretim planıdır. Sürdürülebilir kalkınma ise hayat şartlarımızı daha iyi kılacaktır.” (ÖA, 53).

“Bilmelidir. Çünkü faydalı vatandaş ve iyi insan yetiştirme amacının sosyal bilgiler dersi ve sürdürülebilir kalkınma eğitiminin ortak amacı olduğunu düşünüyorum.” (ÖA, 40).

4.13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Tablo 15. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Hakkındaki Düşünceleri

Düşünceler	f
Yaşamın Devamlılığının Sağlanması	14
Doğal Kaynakların Gelecek Nesillere Aktarımının Sağlanması	13
Doğal Kaynakları Etkili ve Verimli Kullanması	11
Geleceği İyileştirmek İçin Oluşturulan Hedefler Bütünü	9
Yaşamın Her Alanında Karşımıza Çıkan Bir Kavram	8
Geleceğimizi Planlama	4

Doğal Kaynakları Zarar Vermeden Kullanması	2
Çevresine Zarar Vermemesi	2
Elimizdeki fırsatları değerlendirmek	2
Kalkınma ve Gelişmeyi Amaçlayan Her Konu	2
Doğal ve Beşerî Kaynaklar Üzerine Yapılan Çalışmalar	1
Çevre ile İlgili Öğrenme Alanı	1
Bir Kaynağın Kullandıkça Bitmemesi	1
Geri dönüşümün kendisidir.	1

Tablo 15’te yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki düşünceleri incelendiğinde, adayların sürdürülebilir kalkınma kavramını; insanlığın devamının sağlanması (14), var olan kaynakların gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması (13) ve mevcut kaynakların etkili ve verimli bir şekilde kullanılması (11) gibi benzer ifadelerle açıkladıkları görülmektedir. Ayrıca adayların, bireyin içinde yaşadığı çevreye zarar vermeden elindeki fırsatları değerlendirmesi, yaşamının her alanını planlı olarak yürütmesi ve geleceğini daha yaşanabilir kılabilmek için çeşitli hedefler koyması gerektiğinden yola çıkarak sürdürülebilir kalkınma kavramını açıkladıklarını ve bu kavrama anlam yüklediklerini söylemek mümkündür. Genel olarak değerlendirildiğinde ise adayların sürdürülebilir kalkınma kavramını Dünya’da insanlığın refah içerisinde yüzyıllar boyu devam edebilmesi için ortaya atılan hedefler toplamı olarak nitelendirildiği söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki düşüncelerine ilişkin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“İnsanların doğal kaynakları, ekosistemi, çevreyi etkili bir biçimde gereğinden fazla kullanmadan ve çevresine zarar vermeden kullanmasına ve bunu hayat felsefesi haline getirmesine denir.” (ÖA, 1).

“Bugünümüzü düşünerek geleceğimizi planlamadır. Ekonomi, toplum ve çevre katmanlarından oluşan önemli bir süreçtir.” (ÖA, 23).

“İnsanların doğa ile etkileşimi ile doğal kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılarak gelecek nesillere aktarılmasının sağlanmasıdır.” (ÖA, 24).

“Dünyanın ekonomik, çevre, eğitim, coğrafya alanlarını içeren temiz bir dünya bırakabilmek için yenilenebilir kaynakların kullanılması, temiz bir dünya, yaşanılabilir bir hayat.” (ÖA, 32).

“İçinde yaşadığımız bu dünyayı daha yaşanılır hale getirmek, kaynakları yeterli ve verimli kullanarak topluma ve çevreye hak ettiği değeri vermek amacıyla toplam 17 hedeften oluşan bir kalkınma planı.” (ÖA, 13).

“Sürdürülebilir kalkınma çevre, toplum, ekonomik olmak üzere üç boyutlu olarak ele alınan ve bunların etkileşimleri ile dünyamızı daha yaşanılabilir hale getirmeyi hedefleyen bir gereklilik olarak açıklardım.” (ÖA,33).

4.14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Hakkındaki Metaforlarına İlişkin Bulgular

Tablo 16. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Hakkındaki Metaforları

Metaforlar	f
Güneş	8
Ağaç	7
Su	3
Fidan	2
Döngü	2
Dünya	2
Ağaç Kökü	2
Geri Dönüşüm	2
Yelken, Toprak, Anka Kuşu, Hazine, Hayat, Renk, Çiçek, Sosyal Bilgiler Bölümü, Oksijen, Kuş, Kumbara, Bilimsel Yol, İnsan, Çay, Halka, Kum Saati, Değirmen, Kalem, Nefes, Bisiklet, Tekrar, Zaman Makinesi, Kalp, Buğday, Motor, Hayal, Ay, Şemsiye, Rüzgâr Tribünü, Çocuk, Ev, Damıtma, Atık Su Arıtma Tesisi, Yağmur, Nesil	1

Tablo 16’da yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki metaforları incelendiğinde öğretmen adaylarının çoğunun güneş (8), ağaç (7) ve su (3) gibi olumlu metaforlar geliştirdikleri görülmektedir. Güneş metaforu geliştiren öğretmen adaylarının güneşin nasıl dünyayı aydınlatıp ısıttığı gibi sürdürülebilir kalkınmanın da insanlığı aydınlatıp ısıtacağını, ağaç metaforu geliştiren öğretmen adaylarının ise ağaç dallarının sürdürülebilir kalkınma hedeflerine benzediğini ve ana gövde etrafında birleştiğini vurguladıklarını söylemek mümkündür. Genel olarak değerlendirildiğinde ise adayların sürdürülebilir kalkınma kavramını içselleştirdikleri ve sahip olunması gereken bir kavram olduğunu düşündüklerini belirtmek mümkündür.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki metaforlarına ilişkin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Sürdürülebilir kalkınma Anka kuşuna benzer. Çünkü küllerinden tekrar doğmayı bekleyen bir kuş misalidir.” (ÖA, 43).

“Sürdürülebilir kalkınma ölmekte olan bir çiçeğe su vermeye benzer. Çünkü dünyamız yok olmaya başlamışken onu kurtarmayı amaçlar.” (ÖA, 25).

“Sürülebilir kalkınma kumbaraya benzer. Çünkü geleceğe yapılan bir yatırımdır.” (ÖA, 28).

“Sürdürülebilir kalkınma bir ağaca benzer. Çünkü ağaç varsa temiz hava var, yaşam alanı var, toprak var, temiz su var. Hayvanlar ve tüm canlılar var.” (ÖA, 12).

“Sürdürülebilir kalkınma damıtmaya benzer. Çünkü sürdürülebilir kalkınmanın hayata geçirilememesi ileride her şeyin birbirine karışmasına neden olur.” (ÖA, 48).

“Sürdürülebilir kalkınma güneşe benzer. Çünkü güneş soğumaya başlarsa dünyada herkes tehlikeye girer.” (ÖA, 10).

4.15. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Öncesi Düşündükleri/Hissettikleri/Bildiklerine İlişkin Bulgular

Tablo 17. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Öncesi Düşündükleri/Hissettikleri/Bildikleri

Önce	Ben...	f
Düşünüyordum.	Önemli Olmadığını	16
	Bilinçsiz Olduğumu	8
	Sıkıcı Olacağını	5
	Sadece Ekonomi ile İlgili	5
	Ne Olduğunu Bilmediğimi	4
	Konunun Dar Kapsamlı Olduğunu	3
	Bireysel Olarak Katkı Sağlayamayacağımı	3
	Herkesin Bildiğini	2
	Geleceğimiz İçin Çaba Gösterilmediğini	1
	Gündeme Yeni Geldiğini	1
	Konu ile İlgili Çalışmalar Yapan Kuruluşların Olmadığını	1
	Devletlerin Bu Konuda Çalışmadıklarını	1
	Fen ve Teknoloji Dersinin Konusu Olduğunu	1
Hissediyordum.	Sıkıcı	13
	Karamsar	9
	Önemli Olmadığını	6
	Bilgisiz	4
	Sorumsuzluk	3
	Fayda Sağlayacağını	3
	Düşünceli	2

	İyi	2
	Önemli ve Faydalı Olduğunu	2
	Çaresiz	2
	Fayda Sağlamayacağını	2
	Teorik Bilgileri Kapsadığını	1
	Bilinçli Tüketici Olduğumu	1
	Heyecanlı	1
Bilmiyordum.	Konuyu	38
	Devletlerin Bu Konuda Çalıştıklarını	6
	Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini	4
	Eğitim Programlarında Kullanıldığını	3
	Konunun Etkili Olacağını	2
	Ekonomi Alanı Dışında	2
	Örgütlenme Olduğunu	1
	İyi Bireyler Yetiştirileceğini	1
	Yaşanılır Dünyanın Son Aşamasında Olduğunu	1
	Toplumu İlgilendirdiğini	1
	Akademik Çalışmaları	1
	Çevre ile İlişisini	1

Tablo 17’de yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi öncesi “düşündükleri/hissettikleri/bildiklerine” yönelik bulgular incelendiğinde öğretmen adayları SKE öncesinde sürdürülebilir kalkınmanın önemsiz olduğunu (16) ve konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını (8) ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma konusunda sıkıcı (13) ve karamsar (9) hissettiklerini; sürdürülebilir kalkınma konusunda bilgi sahibi olmadıklarını (38) ve devletlerin bu konu hakkında yürüttükleri çalışmalar konusunda herhangi bir fikirlerinin olmadığını (6) söylemek mümkündür. Genel olarak araştırmanın bulguları yorumlandığında ise, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma konusunda ön yargılı oldukları ve yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları ifade edilebilir. Benzer olarak adayların ön yargılı ve yeterli bilgi sahibi olmadıklarından dolayı sürdürülebilir kalkınma konusuna karşı olumsuz hisler barındırdıkları yorumunda bulunmak mümkündür.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi öncesinde düşündükleri/hissettikleri/bildiklerine ilişkin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Ben ekonomi ile ilgili bir alan olduğunu ve sadece ekonomi konularının yer aldığını düşünüyordum.” (ÖA, 4).

“İnsanların tek başlarına doğa için bir şeyler yapmalarının yeterli olmadığını düşünüyorum.” (ÖA, 57).

“Ben kalkınma ifadesinin yalnız finansal bir kalkınmadan ibaret olduğunu düşünüyordum.” (ÖA, 40).

“Sürdürülebilir kalkınmanın ne anlama geldiğini, amaçlarının ve faydalarının ne olduğunu bilmiyordum. Sadece sanayi kuruluşları, termik santraller gibi yerlerde kullanıldığını düşünüyordum.” (ÖA, 22).

“Ben karamsar hissedip acaba dünyanın son zamanlarında başka gezegenlere gitme yolu bulunabilir mi duygusunu hissediyordum.” (ÖA, 17).

“Ben kendimi çaresiz hissediyordum.” (ÖA, 14).

“Ben sürdürülebilir kalkınma hakkında öğreneceklerimin faydalı olacağını hissediyordum.” (ÖA, 11).

“Ben sürdürülebilir kalkınmanın başka boyutları olduğunu bilmiyordum.” (ÖA, 29).

“Sürdürülebilir kalkınmanın dünya üzerinde yaptığı etkileri ve farkındalıkları bilmiyordum.” (ÖA, 50).

“Ben artık yaşanabilir bir dünya için son aşamada olduğumuzu bilmiyordum.” (ÖA, 5).

4.16. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Sonrası Düşündükleri/Hissettikleri/Bildiklerine İlişkin Bulgular

Tablo 18. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Sonrası Düşündükleri/Hissettikleri/Bildikleri

Sonra	Ben...	f
Düşünüyorum.	Konuya Hâkim Olduğumu	12
	Hayatın İçinde Olduğumu	9
	Önemli Olduğumu	9
	SKE'nin Gerekli Olduğumu	7
	Toplum İçin Gerekli Olduğumu	6
	Bireysel Olarak Katkı Sağlanabileceğini	5
	Devletlerin Konu ile İlgili Çalıştıklarını	3
	Öğretmenlerin Bilmesi Gerektiğini	4
	Gelecek İçin Gerekli Olduğumu	2
	Sorumluluklarımın Olduğumu	2
	Eğitim Programlarında Yer Alması Gerektiğini	2
	Öğrenmemiz Gereken Çok Şeyin Olduğumu	2
	Sorunların SKE ile Çözülebileceğini	1
	Bilgili	14
Hissediyorum.	Mutlu	10
	Sorumlu	10
	Önemli	7
	Olumlu	6
	Umutlu	5
	Karamsar	3
	Şanslı	1
	Heyecanlı	1

Biliyorum.	Konuyu	30
	Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini	11
	Konunun Önemli Olduğunu	9
	Öğretmenliğimde Konuyu Uygulayabileceğimi	5
	Devletlerin Konuya Önem Verdiklerini	5
	Sosyal Bilgileri İlgilendirdiğini	2
	Geleceğimiz İçin Önemli Olduğunu	2
	Konunun Kapsamlı Olduğunu	2
	Amaçları Olan Bir Örgütlenme Olduğunu	1
	Umudun Olduğunu	1
	Sorumlulukları	1

Tablo 18’de yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi sonrası “düşündükleri/hissettikleri/bildiklerine” yönelik bulgular incelendiğinde ise Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi öncesinden farklı olarak öğretmen adaylarının konuya hâkim olduğunu (12) sürdürülebilir kalkınma kavramının toplumsal yaşamın içerisinde olduğunu (9) ve konunun önemli olduğunu (9) ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi sonrasında bilgili (14), mutlu (10) ve sorumlu (10) hissettiklerini; sürdürülebilir kalkınma konusunda bilgi sahibi olduklarını (30) ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri hakkında bilinçlendiklerini (11) söylemek mümkündür. Aynı zamanda adayların Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi sonrasında olumlu hislere sahip oldukları ve konu hakkında kendilerini umutlu hissettikleri söylenebilir. Genel olarak araştırmanın bulguları yorumlandığında ise, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma konusunda ön yargılı ve yeterli düzeyde bilgi sahibi olmama durumları farklılaşarak konuya hâkim olduklarını ve konunun önemini kavradıklarını ifade etmek mümkündür.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi sonrasında düşündükleri/hissettikleri/bildiklerine ilişkin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Ama şimdi insanın çevreye ne kadar çok zarar verdiğini biliyorum ve bunu durdurmanın yolunun sürdürülebilir kalkınma olacağını düşünüyorum.” (ÖA, 26).

“Ama şimdi kalkınma ifadesinin yalnız finansal bir kalkınmadan ibaret olmadığını toplumun değerlerini, doğanın uyumunu, insanın sağlığını kalkındırmayı da içerdiğini düşünüyorum.” (ÖA, 40).

“Ama şimdi bilmediğimiz birçok şeyin olduğunun farkına vardım. Öğrencilerime iyi bir yaşam için bu konu üzerinde bilgiler vermeyi, toplumun farkındalığını arttırabileceğimi düşünüyorum.” (ÖA, 51).

“Ama şimdi sürdürülebilir kalkınmanın tüm yaşamımız ve bizden sonra gerekliliği, bu eşsiz doğanın bize sunulan nimetleri tüketimini değil daha da yenilenmek gerektiğini böylece çok mutlu olacağımızı hissediyorum.” (ÖA, 44).

“Ama şimdi kendimi sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunda daha donanımlı ve hazırlıklı hissediyorum.” (ÖA, 19).

“Ama şimdi sürdürülebilir kalkınma farkındalığı kazanmış bir vatandaş ve aynı zamanda bir öğretmen olarak bu fikriyatı yapma sorumluluğu hissediyorum.” (ÖA, 15).

“Ama şimdi çoğu şeyi bilip mesleğime katkı sağlayacağı için çok mutlu hissediyorum.” (ÖA, 59).

“Ama şimdi sosyal bilgiler ile iç içe olduğunu biliyorum.” (ÖA, 53).

“Ama şimdi bir kişi bile bu konuda bilinçlenirse olumlu bir dünya için umudun var olduğunu biliyorum.” (ÖA, 5).

“Ama şimdi 17 temel ilke ve sürdürülebilir kalkınma hakkında birçok bilgiye sahip olduğumu biliyorum.” (ÖA, 30).

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yüzyıllar boyunca doğayla iç içe yaşamış ve kendi neslinin devamı için doğadan elde ettiği kaynakları kendi el gücüyle işlemiş olan insanoğlu, dünyada her an bir hayat mücadelesi vermiş ve hiçbir zaman doğadan bağımsız olarak düşünülmemiştir. Yaklaşık 200 yıl önce, el gücünün yerini makine gücüne bırakması, hammaddenin işlenmesinin kolaylaşarak üretimin üst boyutlara ulaşmaya başlaması ve insanlık nüfusunun bu hızlı üretim anlayışıyla birlikte daha fazla çoğalmaya başlaması, dünyada Sanayi Devrimi olarak nitelendirilmiştir.

Sanayi Devrimi sonrası dünyada büyük değişiklikler yaşanmış ve ülkeler arası rekabet artarak dünya nüfusu hızlı bir şekilde artışa geçmiştir. Dünya nüfusunun bu hızlı artışı ile birlikte insanın doğaya olan bağımlılığı, onun doğayı daha fazla sömürerek doğadan elde ettiği kaynakları ihtiyaç fazlası oranda işlemesine doğru evrilmiştir. Bu evrim sonucunda dünya üzerinde birçok eşitsizlik ortaya çıkmış ve insanlığı derinden etkileyen büyük savaşlar yaşanmıştır. Özellikle, Sanayi Devrimi'nin sonucu olarak artan hammadde ihtiyacıyla beraber iki büyük dünya savaşı yaşanmış ve dünya yeni arayışlar içerisine girmeye başlamıştır.

2. Dünya Savaşı ile beraber, dünyada hem yeni arayışların hız kazanması hem de doğal nüfus artışının hızla artması, kapasitenin üzerinde büyük kentlerin oluşması, çarpık kentleşmelerin altyapıyı olumsuz etkilemesi, önemli sağlık sorunlarının ortaya çıkması, terör ve göç gibi olayların yaşanması, çevre kirliliği, küresel ısınma, iklim değişikliği, ekosistem dengesinin bozulması, biyoçeşitliliğin azalması gibi sorunlar baş göstermeye başlamış ve ülkeler arası endüstrileşme rekabetinin artması, bazı ülkelerin gereğinden fazla gelişmesine, bazılarının ise açlık ve yoksullukla mücadele ederek gerilemesine neden olmuştur.

Dünya üzerinde yaşanan değişimler ve tüm bu olumsuzluklarla birlikte, gezegenimizin insanlığı taşıma kapasitesi zorlanmaya başlamış ve devletler arası çözüm önerileri aranmaya başlamıştır. Artan çevre sorunları, doğal kaynakların hızla azalması, gezegenimizin üzerindeki baskıcı gücün artması ve ülkeler arasında gelişmişlik boyutlarının farklılaşması dünya genelinde çözüm önerileri aranmasına hız kazandırmıştır. Tüm insanlığı derinden etkileyen bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve dünyanın devamlılığının korunarak bir sonraki nesillerin doğal kaynaklara ve temiz bir çevreye adil bir şekilde erişiminin sağlanması adına

uluslararası alanda adımlar atılmıştır. Atılan bu adımlardan bazıları, insanlığı korumaktan çok uzak olsa da bir dizi gelecek nesilleri güvence altına almak adına çalışmalar yapılmıştır.

1987 yılına gelindiğinde Brundtland Raporu veya “Ortak Geleceğimiz” adlı raporla birlikte ekonomik, toplumsal ve çevresel alanlarda iyileştirmeler yapılması gerektiği, doğal kaynakların korunması gerektiği ve gelecek nesillerin gereksinimlerinin bugünden karşılanması gerektiği gibi daha birçok amaçla dünya literatürüne “sürdürülebilir kalkınma” kavramı girmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutuyla dünyada eşitsizliklerin azaltılması, eğitim olanaklarının iyileştirilmesi, açlık ve yoksullukla mücadele edilmesi, terör ve göç gibi insanlığın gelişiminin önündeki engellerin ortadan kaldırılması, çevre kirliliğinin azaltılması, doğal kaynakların korunması, iklim değişikliğinin önlenmesi vb. daha birçok hedefle karşımıza çıkmış ve bireylerin bu kavramı içselleştirebilmesi amacıyla Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi (SKE), önem kazanmıştır. Tüm bu yaklaşımlarla birlikte SKE, 2000’li yılların başından itibaren ortaya atılan Binyıl Kalkınma Hedefleri ve sonrasında Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin bireylere kazandırılması, Birleşmiş Milletler tarafından 2005-2014 yılları arasındaki sürenin “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim On Yılı” ilan edilmesinin öneminin anlaşılması ve uluslararası alanda gezegenimizin korunması amacıyla gerçekleştirilen bir dizi toplantılarda çıkan kararların insanlığa aktarılmasını sağlamak açısından gerekli görülmeye başlanmıştır.

Bu araştırma, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarını ve inanç düzeylerini tespit etmek ve sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki düşüncelerinin neler olduğunu öğrenmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarına araştırmacı tarafından sürdürülebilir kalkınma temelinde eğitim verilerek SKE öncesi ve SKE sonrasında sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları ile inanç düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiş ve öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma konusuna ilişkin SKE sonrasındaki bilgileri ve yaklaşımları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu bölümde, gerçekleştirilen araştırmanın bulgularından yola çıkarak elde edilen sonuçlar genel hatlarıyla özetlenmiş, sonuçlar ilgili alan yazındaki çalışmalarla tartışılmış ve sonuçlar nazarında önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuçlar ve Tartışma

Bu araştırmada, sosyal bilgiler ğretmen adaylarının araştırmacı tarafından yürütülen Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi ile birlikte eğitim öncesi ve eğitim sonrası sürdürülebilir kalkınma farkındalık ve inanç düzeyleri ile sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki düşündükleri ve bildiklerine yönelik görüşleri elde edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonunda elde edilen genel sonuçlar, nicel analiz verilerinden elde edilen sonuçlar ve nitel analiz verilerinden elde edilen sonuçlar olmak üzere iki ayrı başlık altında toplanmıştır. Ayrıca araştırmadan elde edilen sonuçlar, ilgili alan yazın taranarak araştırmaya eş değer olabilecek çalışmaların sonuçlarıyla tartışılarak sebep-sonuç ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır.

5.1.1. Nicel Analiz Verilerine İlişkin Sonuçlar

Sosyal bilgiler ğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri, sürdürülebilir kalkınmanın alt boyutları çerçevesinde değerlendirildiğinde elde edilen sonuçlar neticesinde, ğretmen adaylarının ön-test ve son-test puanlarının sonucunda sosyal boyutta anlamlı bir farkındalıklarının olmadığı, ekonomik ve evre boyutlarında ise anlamlı farklılıkların görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler ğretmen adaylarının SKE sonrasında, sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin daha çok sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik ve evre boyutunda arttığını söylemek mümkündür. Ayrıca ğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma konusunda aldıkları eğitimin, onlar üzerinde olumlu farkındalık oluşturduğu görülmüştür.

Alan yazındaki ilgili çalışmalara baktığımızda, Türer (2010)'ın fen bilgisi ve sosyal bilgiler ğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesine yönelik yapmış olduğu çalışmada, sosyal bilgiler ğretmen adaylarının fen bilgisi ğretmen adaylarına kıyasla sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu vurgulanmıştır. Bu sonuç, araştırmanın nicel bulgularındaki sosyal bilgiler ğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin alt boyutlarından elde edilen ön-test ve son-test puanları arasındaki anlamlı değişkenliği destekler niteliktedir. Demirbaş (2015)'ın ğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri ile ilgili yapmış olduğu çalışma sonucunda ise, ğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri arasında anlamlı farklılaşmanın olduğu ve ğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarından en yüksek puan ortalamalarının çevresel boyut olduğu, onu sırasıyla sosyal ve ekonomik boyutun izlediği tespit edilmiştir.

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE sonrasında sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarından ekonomik ve çevre boyutunda ön-test ve son-test puanları arasındaki anlamlı değişikliği destekler nitelikte, Pamuk (2019)'un okul öncesi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının incelenmesi üzerine yapmış olduğu çalışmasında, okul öncesi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma bilgisi arttıkça onların sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının da aynı doğrultuda yükseldiği sonucu olmuştur. Ayrıca Selvi, Selvi, Güven Yıldırım ve Köklükaya (2018)'nın yapmış oldukları çalışmalarının sonucunda, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmış ve bunun sebebinin öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin yeterli bilgi sahibi olmadıkları ve planlı bir öğrenme ortamına sahip olmamalarının olduğu tespit edilmiştir.

Dal (2020)'ın yapmış olduğu çalışmasında, fen bilimleri öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının daha çok sürdürülebilir kalkınma boyutlarından çevre boyutu üzerinde yoğunlaştığı ve bunu sırasıyla ekonomik ve sosyal alt boyutlarının takip ettiğı ortaya çıkmıştır. Bu sonucun, araştırmanın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının son-test puanları neticesinde sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin alt boyutlarından çevre ve ekonomik boyutunda arttığına benzer teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca Tunç (2015), fen bilgisi öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının olumlu ve yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Özsoy (2021) ise, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu; 3. sınıf öğretmen adaylarının diğer sınıflara oranla sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının daha düşük olduğu, 2. sınıf öğretmen adaylarının diğer sınıflara oranla sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarından aldıkları puanlar sonucunda, cinsiyet değişkeni açısından ön-test ve son-test puanları değerlendirildiğinde elde edilen sonuçlar neticesinde, erkek öğretmen adaylarının sosyal ve ekonomik boyutta ön-test ve son-test puanları sonucunda anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Erkek öğretmen adaylarının çevre boyutunda ise, son-test puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerine bakıldığında, ön-test ve son-testleri sonucunda sosyal boyutta farkındalıklarının olmadığı, ekonomik ve çevre boyutunda ise, ön-test ve son-test puanları sonucunda anlamlı farkındalıklarının olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadın öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adaylarına nispeten sürdürülebilir kalkınma farkındalık

düzeylerinin ekonomik boyutunda son-test puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Atmaca (2018), fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi üzerine yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma konusuna dair genel farkındalıkları ile sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin alt boyutlarına dair farkındalıklarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir değişkenlik göstermediğini tespit etmiştir. Ancak Aydın ve Ünalı (2013), coğrafya öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarını tespit ettikleri çalışmalarında, öğretmen adaylarının cinsiyetleri ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu ve kadın öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adaylarına nispeten sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu ortaya koymuşlardır. Yine aynı şekilde Faiz ve Bozdemir Yüzbaşıoğlu (2019), öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarını belirlemeye çalıştıkları çalışmalarında, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının çevresel-ekonomik boyutunda cinsiyet değişkeni açısından farklılaştığı ve kadın öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adaylarına oranla daha fazla farkındalık geliştirdiklerini vurgulamışlardır. Bu sonuçlar, araştırmada elde edilen kadın öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adaylarına göre sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin son-test sonucunda ekonomik alt boyutunda daha yüksek olduğu ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulguda ise, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının GANO değişkeni açısından sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarından aldıkları ön-test ve son-test puanları sonucunda, not ortalaması 0-2.99 arasında olanların sadece çevre boyutunda son-test puanlarının yüksek olduğu, sosyal ve ekonomik boyutta ise ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir değişikliğin olmadığını söylemek mümkündür. Öğretmen adaylarından 3.00-3.49 arasında not ortalamasına sahip olanların, sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin hiçbir boyutta ön-test ve son-test puanları sonucunda anlamlı bir değişiklik göstermediği gözlenmiştir. Yine aynı şekilde not ortalaması 3.50-4.00 arasında olan öğretmen adaylarının ön-test ve son-test puanları sonucunda sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin, hiçbir boyutta anlamlı bir değişiklik göstermediği belirlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının not ortalamalarının sürdürülebilir farkındalık düzeyleri açısından herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Koçulu (2018), yapmış olduğu çalışmada, fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının GANO değişkenine göre anlamlı bir farklılığının olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonucun genel olarak araştırmada elde edilen, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin ön-test ve son-test puanları arasında GANO değişkenine göre anlamlı bir değişkenliğin olmadığı sonucuyla eş değer tutulabileceğini söylemek mümkündür.

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerlere göre sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarından aldıkları ön-test ve son-test puanları incelendiğinde, yaşadıkları yer köy ve şehir olan öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarından hiçbirinde ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir değişikliğin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaşadıkları yer büyükşehir olan öğretmen adaylarının, sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin sosyal boyutta ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı, ekonomik ve çevre boyutunda ise ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri alt boyutlarına ait ön-test ve son-test puanları değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının sosyal boyutta farkındalık kazanamadıkları, ekonomik ve çevre boyutunda ise bazı değişkenler açısından az da olsa farkındalık kazandıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının çevre boyutu altında daha çok şekillendiğini söylemek mümkündür.

Soysal (2016)'ın sınıf öğretmeni adaylarının sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik yeterlilik algıları üzerine yapmış olduğu çalışmada, illerin kalkınmışlık düzeyinin sınıf öğretmeni adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin sosyal boyutu içerisine giren kültürel açıdan tutumları üzerine, ekonomik ve çevresel tutumlarına oranla daha çok etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuç, araştırmada elde edilen yaşadıkları yer büyükşehir olan öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin sosyal boyutta ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmaması ile çelişmektedir. Ayrıca Çelikler ve Kara (2011)'nın ilköğretim matematik ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yenilenebilir enerji konusundaki farkındalıklarını belirlemek üzere yaptıkları çalışmalarında, köyde yaşayan öğretmen adaylarının ilçede yaşayanlara göre, ilçede yaşayanların ise ildeki yaşayanlara nispeten yenilenebilir enerji konusuna yönelik yaklaşımlarının daha anlamlı bulunduğu görülmüştür.

Sammalisto, Sundström, Haartman, Holm ve Yao (2016), sürdürülebilirliği öğrenmek ve lisans eğitiminden sonra öğrencilerin kendi algıladıkları sürdürülebilirlik eylemlerini nelerin etkilediğini tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmalarında, lisans öğrencilerinin üniversiteye ilk geldiklerinde ve lisans eğitimi boyunca sürdürülebilirlik eğitimi alarak üniversiteden mezun oldukları zamandaki sürdürülebilirlik bilgisi, farkındalığı ve eylemlerinin eğitim öncesine göre, eğitim sonrasında anlamlı bir şekilde değiştiği ve öğrencilerin öz algılarının olumlu bir şekilde geliştiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonucun araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin alt boyutlarında ön-test ve son-test puanları arasındaki anlamlı değişikliği destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerine ait ön-test ve son-test puanları incelendiği zaman, öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi öncesinde alınan ön-test puanları ile SKE sonrasında alınan son-test puanları arasında anlamlı bir değişikliğin olmadığı görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inancı ve sürdürülebilir kalkınma konusunun kapsamı hakkında belli kalıp yargılarının olduğu ve değişkenlik göstermediği sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeyleri hususunda ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmaması, öğretmen adaylarının daha önceden sürdürülebilir kalkınma kavramına yabancı olduğu ve SKE hakkında ön bilincin var olmadığı sonucuna da ulaşmak mümkündür.

Sağdıç (2013)'ın Türkiye'deki ilköğretim öğretmenlerine sürdürülebilir kalkınma eğitimi konusunda yakından bakış adlı çalışmasında, ilköğretim öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitimin yeterliliği ile ilgili düşük puanlara sahip olduklarını tespit etmiştir. Bu açıdan bakıldığı zaman, Sağdıç'ın ulaşmış olduğu sonucun araştırmada ulaşılan, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir değişikliğin olmamasının, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma konusunda aldıkları eğitimle ilk defa karşılaşmış olmalarının önemli etkisinin olabileceğini destekler niteliktedir. Ayrıca Milama, Ali ve Rusman (2019), öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmalarında, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inançlarının sınıf düzeylerine göre değişkenlik gösterdiğini ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili tutumlarının en düşük olduğu sınıf düzeyinin 4. sınıf olduğunu ortaya koymuşlardır.

Gürbüz (2020), sınıf öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik öz yeterlilik inançlarının ve görüşlerinin belirlenmesi üzerine yapmış olduğu çalışmada, sürdürülebilir kalkınmanın niçin önemli olduğunu öğrencilere açıklama konusunda,

sürdürülebilir kalkınmayı öğretmek için yeni yollar bulma konusunda ve öğrencilerin soracağı sürdürülebilir kalkınma konusundaki sorulara cevap verme konusunda kararsız olduklarını tespit etmiştir. Bu tespit, araştırmada ortaya çıkan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir değişikliğin olmadığını destekler niteliktedir. Bunun nedeninin ise, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının daha önceden sürdürülebilir kalkınmaya yönelik bir eğitim almamış olmaları ve sürdürülebilir kalkınmanın gerekliliğini tam anlamıyla kavrayamamış olmaları şeklinde yorumlamak mümkündür. Ancak bu sonuçlardan farklı olarak Bulut ve Çakmak (2018), yapmış oldukları çalışmalarında, öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınmanın gerekliliğine inandıkları, bu konunun öneminin tam olarak farkına vardıklarını ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim inançlarının yüksek düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulguda ise, araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin cinsiyetlere göre ön-test ve son-test puanları değerlendirildiğinde, erkek ve kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyetlere göre sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin, sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleriyle kıyaslandığında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin aldıkları SKE sonucunda olumlu yönde arttığını söylemek mümkündür.

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeyleri GANO değişkeni açısından incelendiğinde, öğretmen adaylarının GANO'ya göre not ortalaması 0-2.99, 3.00-3.49 ve 3.50-4.00 arasında olanların hiçbirisinin sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının anlamlı bir değişiklik göstermediği tespit edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, öğretmen adaylarının GANO'ya göre sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin, sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri ile benzer sonuçlar içerdiğini söylemek mümkündür.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulguda ise, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yer değişkeni dikkate alındığında, sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanları incelendiği zaman, yaşadıkları yer köy, şehir ve büyükşehir olan adayların hiçbirisinin sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ön-test ve son-test puanlarının anlamlı bir değişkenlik göstermediği ortaya çıkmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma inanç düzeyleri genel olarak değerlendirildiğinde, SKE öncesi ve sonrasında ön-test ve son-test puanları arasında

herhangi bir anlamlı farklılığın olmadığı ve sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin belli bir değişkenlik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmen adaylarının almış oldukları SKE eğitimi sonrasında, ön-test ve son-test puanları arasında sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin anlamlı bir değişkenlik göstermesi, sürdürülebilir kalkınma inanç düzeylerinin ise anlamlı bir değişkenlik göstermemesi, SKE'nin öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma hakkında bilinç ve farkındalık kazanmasında faydalı olmasının yanı sıra öğretmen adaylarının bu eğitimle ilk defa karşılaşmış olmaları sürdürülebilir kalkınma hakkında inanç kazanmalarını tam anlamıyla sağlayamadığı ve bu eğitimle daha fazla karşılaşmaları gerektiği şeklinde yorumlamak mümkündür.

5.1.2. Nitel Analiz Verilerine İlişkin Sonuçlar

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi hakkındaki düşünceleri incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yarısının SKE'nin etkili olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Öğretmen adayları almış oldukları eğitimin kendilerinde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili bilinç ve farkındalık oluşturduğunu, mesleki gelişimleri açısından etkili olduğunu, kişisel gelişimleri açısından farklı bakış açıları kazandırdığını ve ihtiyaç duydukları bir eğitim olduğunu söyledikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının SKE sonrasında, sürdürülebilir kalkınma kavramını öğrendikleri ve bu yönde olumlu bakış açısı kazandıklarını söylemek mümkündür.

Uğraş ve Zengin (2019)'in sınıf öğretmeni adaylarının sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili görüşleri hakkında yapmış oldukları çalışmalarında, sınıf öğretmeni adaylarının büyük bir çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınma için eğitimin önemli olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonucun araştırmada elde edilen, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma eğitimi hakkındaki düşüncelerini destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Benzer olarak Gökmen, Solak ve Ekici (2017), öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi'ne yönelik SKE uygulamalarının yararlı olduğu ve SKE'nin bireysel ve toplumsal çerçevede önemli kazançlarının olduğu yönünde görüş belirttiklerini ortaya koymuşlardır. Ayrıca SKE'nin önemi ve bireylere aktarılması ile ilgili alan yazında araştırma sonuçlarına eş değer nitelikte farklı çalışmalara da rastlanmıştır. Örneğin Engin (2010), yapmış olduğu çalışmada, sürdürülebilir kalkınma için eğitim sürecinin disiplinler arası bir yaklaşımla yürütülmesi gerektiğini ve bunun içinde çevre eğitimi de içerisine alan coğrafya eğitimine önemli sorumluluklar düştüğünü ortaya koymuştur. Köşker (2020) de, Engin'in sonucuna benzer olarak öğretmen adaylarının sürdürülebilir ve daha

yaşanabilir bir çevre için doğanın korunması gerektiğini ve doğayı korumaya yönelik çevre eğitimlerinin önemli olduğu yönünde görüş belirttikleri sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulguda ise, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitiminin faydaları hakkındaki düşünceleri incelendiği zaman, öğretmen adaylarının çoğunluğu SKE'nin öğretmenlik mesleği sürecinde katkılarının olacağı yönünde görüş belirttikleri belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının SKE'nin faydaları arasında geleceğe yönelik bir duyarlılık bilinci kazandırdığını, çevreye karşı farkındalık bilinci kazandırdığını, sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek bir konu olduğunu, sorumlu ve tasarruflu olma bilincini aştığını ve karşılaştığı problemlere yenilikçi çözüm önerileri getirebilmeyi sağladığını ifade ettikleri gözlenmiştir. Aynı zamanda öğretmen adaylarının SKE'nin faydalarını öz yaşantılarıyla içselleştirdiği ve onların yaşam kalitelerini arttırmaya yönelik bir girişim başlattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Dinç ve Acun (2017)'un sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapmış oldukları çalışmalarında, öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma kapsamına giren konu ve kazanımların önemli olduğunu ve bu konu ile ilgili kazanımların artırılması gerektiği yönünde görüş belirttiklerini vurgulamışlardır. Bu sonucun, araştırmada elde edilen sosyal bilgiler öğretmenlerinin SKE'nin faydaları arasında sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek bir konu olduğu yönünde verdikleri görüşlerle benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi kimlere önerebileceğine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının çoğunluğunun bu eğitimi öğrencilere, toplumun her kesimine, öğretmenlere ve öğretmen adaylarına verilmesi gerektiği yönünde görüş belirttikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının görüşleri neticesinde SKE'nin toplumdaki herkese daha küçük yaşlardan itibaren bu konuya hâkim ve uzman kişiler tarafından verilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Aydoğan (2010), sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretilmesine ilişkin görüşleri üzerine yapmış olduğu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusunun öğretilmesinde kendi öz yeterliliklerinin öğrencilerin bu konuyu kavrama düzeylerine oranla daha düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kaya ve Tomal (2011)'in yapmış oldukları çalışmalarında da sosyal bilgilerin disiplinler arası bir yaklaşımla birçok konuyu muhtevasına aldığını, çocukların sorumlu birer vatandaş ve doğaya karşı saygılı olarak yetişmelerinde sosyal bilgiler eğitimine önemli görevler düştüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca bu çalışmaların yanında Uymaz (2021),

sosyal bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına ilişkin algılarının incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına karşı insanların bilinçlenmesi gerektiği ve doğal kaynakların israf edilmeden kullanılması gerektiği yönünde görüş belirttiklerini ifade etmiştir. Aydoğan, Kaya ve Tomal ve Uymaz'ın yapmış oldukları çalışmalarda elde etmiş oldukları bu sonuçların, araştırmada elde edilen sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE'nin öğretmenlere ve öğretmen adaylarına önerilmesi gerektiği yönündeki görüşlerini destekler niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı neden bilip/bilmemesine ilişkin görüşleri incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmen adaylarından hemen hemen hepsi sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı öğrenmesi ve bunu derslerinde işlemesi gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmen adayları sürdürülebilir kalkınma konusunun, sosyal bilgiler muhtevasına uygun bir konu olması bakımından, sosyal bilgilerin disiplinlerarası bir yaklaşıma sahip olması bakımından, sosyal bilgilerin iyi insan iyi vatandaş yetiştirme amacıyla olması bakımından ve sosyal bilgilerin sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını içermesi bakımından sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu konuyu bilmelerini ve derslerinde işlemeleri gerektiği yönünde görüş belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ateş (2018)'in fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışlarının ve bilgi düzeylerinin araştırılması üzerine yapmış olduğu çalışmasında, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma konusuna yönelik davranışları ve bilgi düzeyleri incelendiğinde, fen bilgisi öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretmen adaylarına kıyasla sürdürülebilir kalkınma konusuna yönelik daha tutumlu davranışlar sergilediği ve sürdürülebilir kalkınma konusu hakkında daha çok bilgi sahibi olduklarına ulaşılmıştır. Bu sonuç, araştırmada elde edilen sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma konusunu neden bilip/bilmemesine ilişkin görüşleri içerisinde, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bilgiler muhtevasına uygun bir konu olması ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu konuyu bilmesi gerektiği görüşleri üzerine yoğunlaşılması gerektiğini doğurmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulguda ise, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki görüşleri incelendiği zaman, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramını doğal kaynakları koruyarak bu kaynakların etkili bir şekilde bir sonraki nesle devamının sağlanabilmesi, geleceğe yönelik alternatif çözüm önerileri geliştirilebilmesi, insanların çevreye verdikleri zararın en aza indirilmesi ve yaşamın her anının güzelleştirilmesi şeklinde tasvir ettiklerini söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında,

öğretmen adaylarının SKE sonrasında sürdürülebilir kalkınmanın vizyonuna ve misyonuna hâkim olmaya başladıkları, dünyanın refahı ve zenginliği için yenilikçi çalışmalar geliştirme fikrine sahip oldukları ve doğal ile beşerî kaynakların sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri doğrultusunda korunması yönünde düşünce geliştirdikleri tespit edilmiştir.

Nas ve Çoruhlu (2017), fen bilgisi öğretmen adaylarının perspektifinden sürdürülebilir kalkınma kavramı başlıklı çalışmalarında, fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik bütüncül bir bakış açısı geliştirdiklerini ve öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkında; yaşam kalitesini yükseltme, doğal kaynakların bilinçli tüketimi, insan ile doğa arasında dengenin önemi, enerji tasarrufu vb. görüşler belirttiklerini tespit etmiştir. Bu tespitin, araştırmada ulaşılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkında; doğal kaynakların korunması, insanların çevreye verdikleri zararın en alt seviyeye indirilmesi, gelecek nesillere doğal kaynakların ulaştırılabilirliği vb. görüşleri ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ayrıca bu iki sonuçta da vurgulanan insan ve çevre arasındaki ilişki açısından Artun, Uzunöz ve Akbaş (2013), yapmış oldukları çalışmalarında, öğretmen adaylarına göre çevre eğitiminin içerdiği konular ve frekanslarına bakıldığında, öğretmen adaylarının çoğunun çevre eğitime yönelik çevreyi korumak ve çevre temizliği cevaplarını verdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç da hem bu araştırmada hem de Nas ve Çoruhlu (2017)'nin elde ettikleri sonuçlarda olduğu gibi insan ve çevre arasındaki dengenin önemini vurgular niteliktedir.

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkındaki metaforlarına ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olumlu, yenilikçi ve yapıcı bakış açısı geliştirdikleri gözlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin metaforlarına bakıldığında, sürdürülebilir kalkınmanın; insanlığı aydınlattığı, insanlığın devamı için vazgeçilmez bir yaşam kaynağı olduğu, çok boyutlu bir bakış açısıyla karşımıza çıktığı ve hayatın anlam ve önemine katkısının olduğu yönünde metafor geliştirdiklerini söylemek mümkündür. Bu açıdan bakıldığı zaman, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramını iç sesleriyle tasvir edebilmeye başladığı ve bu kavramın nitelikleri hakkında yorum güçlerinin geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaygısız (2020)'ın sınıf öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin metaforik algıları üzerine yapmış olduğu çalışmada, sınıf öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin çeşitli metaforlar (ağaç, orman, yaşam, geri dönüşüm, güneş vb.) geliştirdikleri ve bu metaforların “yol gösterici”, “süreklilik”, “gelecek

nesillere faydalı olma'', ''denge oluşturma'' ve ''estetik'' temaları altında toplandığı görülmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına benzer olarak, araştırmada da sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik geliştirdikleri metaforların Kaygısız'ın ulaştığı metaforlara eş değer nitelikte olduğu ve elde edilen metaforların ortak sonucunun, sürdürülebilir kalkınmanın gelecek nesillerin devamlılığını sağlamaya kaynak teşkil ettiği ve insanlığı aydınlattığı gibi ifadeler olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca alan yazında sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını yansıtabilecek  evre sorunları ve  evre duyarlılığı ile ilgili farklı metafor çalışmaları incelendiği zaman iki  alışma ''Kaya (2014), Yanarateş ve Yılmaz (2020)'' üzerinde durulmuştur. Kaya (2014), sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının  evre sorunlarına ilişkin metaforik algıları üzerine yapmış olduğu çalışmasında, sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının daha çok önlem almanın gerekliliğine yönelik (hastalık (17), yangın (5)...) teması altında ve doğal dengenin bozulmasına yönelik (kuraklık (9)...) teması altında  evre sorunları kavramına ilişkin metaforlar geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Yanarateş ve Yılmaz (2020),  ğretmen adaylarının '' evre duyarlılığı'' kavramına ilişkin metaforik algıları üzerine yapmış oldukları çalışmalarında ise,  ğretmen adaylarının daha çok kişilik özellikleri ve davranış unsuru (duyarlı olmak (12), hayatı önemsemek (10), bilinçli davranmak (6)...) teması altında ve kişisel ihtiyaç ve yaşama unsuru (temiz ev (15), sağlık (5)...) teması altında  evre duyarlılığı kavramına yönelik metaforlar geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, sürdürülebilir kalkınma kavramı içerisinde bahsedilen insan ve  evre arasındaki dengenin önemine farkındalık kazandırması bakımından önemli görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir bulguda ise, sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının SKE öncesinde düşündükleri, hissettikleri ve bildiklerine ilişkin görüşleri incelendiğinde, sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının SKE öncesinde bu eğitimin önemli olmadığını, sürdürülebilir kalkınma kavramı hakkında bir bilgilerinin olmadığını, konunun dar kapsamlı olduğunu düşündüklerini; bu eğitimin sıkıcı olacağını, karamsar olduklarını, konuya ilişkin bilgisiz olduklarını, konunun önemli olmadığı yönünde hislerinin olduğunu; sürdürülebilir kalkınma konusunu, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini, uluslararası alanda yapılan çalışmaları, devletlerin almış olduğu kararları ve sürdürülebilir kalkınmanın eğitim programında kullanılabileceğini bilmediklerini ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Son olarak araştırmada, sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının SKE sonrasında düşündükleri, hissettikleri ve bildiklerine ilişkin görüşleri değerlendirildiği zaman, sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının SKE sonrasında sürdürülebilir kalkınma konusuna hakim bakış açısı geliştirdiğini, sürdürülebilir kalkınmanın hayatla i  içe olduğunu, SKE'nin ne kadar

gerekli ve önemli olduğunu, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının bu konuyu bilmesi gerektiğini düşündüklerini; bilgili, mutlu, sorumlu, önemli, olumlu ve umutlu hissettiklerini; sürdürülebilir kalkınma kavramını ve hedeflerini, konunun mahiyetini, sosyal bilgiler kapsamı içerisinde sürdürülebilir kalkınmanın yer alabileceğini ve istenilen bir dünya düzeni için bir şey yapabilme umudunun olduğunu bildiklerini ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının SKE sonrasında daha yaşanabilir bir dünya düzeni için herkesin yapabileceği bir şeylerin olduğunu fark ettiklerini, ön yargılarının kırıldığını ve sorumluluk bilinçlerinin yükseldiğini söylemek mümkündür.

İlgili alan yazın taranarak araştırmaya muadil olan yukarıda bahsedilen çalışmalarla sebep-sonuç ilişkisi içerisinde araştırma sonuçları ile tartışıldığında, son olarak şunu belirtmek gerekir: Gökmen (2014), sürdürülebilir kalkınma için eğitim: öğretmen adaylarının tutumları ile ilişkili olan faktörler başlıklı çalışmasında, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik bilgi kaynaklarına daha çok internet, televizyon, yazılı ve görsel basın gibi medya organlarından ulaştığı sonucunu ortaya koymuştur. Bu açıdan baktığımızda bu araştırmada ise, sonuçlarda da belirtildiği gibi sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE sonrasında düşündükleri, hissettikleri ve bildiklerine yönelik önemli kazanımlarının olduğu ve sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları ile bilgi düzeylerinin arttığı sonucu Gökmen'in sonucuna farklı bir açıdan bakılması gerekliliğini doğurmuştur.

Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, nicel bulgular dikkate alındığı zaman, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının SKE öncesinde alınan ön-test puanları ile SKE sonrasında alınan son-test puanları arasında farkındalık düzeyi bazında anlamlı bir değişkenliğin olduğu, öğretmen adaylarının SKE ile ilk defa karşılaşmalarının sonucu olarak yorumlanan, inanç düzeyi bazında anlamlı bir değişkenliğin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Nitel bulgular dikkate alındığı zaman ise, öğretmen adaylarına yönelik verilen SKE'nin olumlu geri dönütler sağladığı ve öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik olumlu bakış açısı geliştirdikleri, bilinç ve farkındalık kazandıkları, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bilgiler dersi içerisinde verilmesi gerektiğini düşündükleri, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik verilecek olan eğitimlerin ne kadar önemli olduğunu gördükleri gibi daha birçok bakış açısı kazandıklarını söylemek mümkündür. Ayrıca son olarak sonuçlar genel bir bakış açısıyla yorumlandığında, araştırmanın nitel bulgularının nicel bulguları desteklediği ve tamamladığı görülmektedir.

Buradan hareketle içinde bulunduğumuz çağın sorunlarına yaratıcı çözüm önerileri sunan, hak ve sorumluluklarının farkında olan, eleştirel düşünebilen ve daha yaşanabilir bir

dünya düzeni için çaba sarf eden bireyler yetiştirmede öğretmenler ve öğretmen adayları göz önüne alındığında, bu kişilerin çağın gerektirdiği ölçüde bilgi, beceri ve donanımına sahip olmaları gerekmektedir. Bu noktada, insan ve çevre arasındaki dengenin korunarak insanlığın devamlılığı ve doğal kaynakların yaşanabilir yarınlarda devamlılığının sağlanması gibi konuların disiplinler arası bir yaklaşıma sahip olan sosyal bilgiler dersi adı altında öğrencilere kazandırılması ve bu dersi verecek olan öğretmenler ile öğretmen adaylarının bu amaca hizmet etme hususunda, geleceğin temellerini bu günden sağlam atabilme açısından SKE almaları ve bu eğitimi öğrencilere kazandırmalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuçlar ile birlikte gelecekte alan yazına katkısı olacak çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

1. Bu araştırma, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda öğrenim gören son sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın sadece son sınıf düzeyinde değil, tüm sınıf düzeylerindeki sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yapılması önerilebilir.
2. Bu araştırmanın, Türkiye'deki üniversitelerin eğitim fakültelerinde öğrenim gören diğer tüm sosyal bilgiler öğretmen adaylarını kapsayacak şekilde yapılması önerilebilir.
3. Bu araştırmanın, sadece sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü ile değil, Türkiye'deki üniversitelerin eğitim fakültelerinde yer alan tüm bölümlere yapılması önerilebilir.
4. Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde, Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi'nin öğretmen adayları üzerinde sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik bilinç ve farkındalık kazandırdığı dikkate alındığında, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programına sürdürülebilir kalkınma başlıklı zorunlu bir ders konulması ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili seçmeli derslerin sayısının artırılması önerilebilir.
5. Araştırmada öğretmen adaylarından elde edilen geri dönütler neticesinde, çağımızın önemli bir konu başlığı olan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının öğrencilere kazandırılması noktasında önemli rol üstlenen başta sosyal bilgiler ve fen bilgisi öğretmen adayları olmak üzere diğer tüm öğretmen adaylarının da sürdürülebilir kalkınma farkındalığı ve bilinci kazanabilmeleri adına monoton ders anlatımından uzak aktif öğrenme yöntemleri kullanılarak zenginleştirilmiş bir eğitim-öğretim dönemini kapsayacak şekilde planlı bir eğitim almaları önerilebilir.

6. Eğitim fakültelerinde öğrenim gören, başta sosyal bilgiler öğretmen adayları ve fen bilgisi öğretmen adayları olmak üzere, diğer tüm öğretmen adaylarına sürdürülebilir kalkınma başlıklı etkili konferanslar, eğitimler, seminerler ve çalışmaların yürütülmesi önerilebilir.
7. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi konusunda öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Ancak sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin bireylere kazandırılması sadece eğitimcilere yüklenemez. Bu hususta, sürdürülebilir kalkınma konusu ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin iyi kavranabilmesi için eğitim fakültelerinin yanında diğer tüm fakültelerde de sürdürülebilir kalkınma temelinde eğitim düzenlenmesi önerilebilir.
8. Yükseköğretimde sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının daha iyi anlaşılabilmesi ve lisans öğrencilerine bu konuda önemli bilgilendirmeler yapılabilmesi açısından akademisyenler üzerinde çalışmalar yapılması önerilebilir.
9. Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde sürdürülebilir kalkınma konusuna yönelik öğrencilere bilinç ve farkındalık kazandırmak amacıyla çeşitli sempozyumlar, kongreler, söyleşiler, etkinlikler ve çalışmaların yapılması önerilebilir.
10. Sosyal bilgiler dersinin muhtevası içerisinde yer alması uygun olan sürdürülebilir kalkınma konusunun ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin öğrencilere kazandırılmasına yönelik, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımların sürdürülebilir kalkınma temelinde yeniden düzenlenmesi önerilebilir.
11. Son olarak, ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma konusuna yönelik tutum ve yaklaşımlarının tespit edilebilmesine yönelik çalışmaların yürütülmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Ada, Ş. (2020). Investigation of the relationships between individual innovation and sustainable education beliefs. *Sustainability*, 12(2), 1-14.
- Afacan, Ö. & Güler, M. P. D. (2011, April). Sürdürülebilir çevre eğitimi kapsamında tutum ölçeği geliştirme çalışması. 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, Antalya.
- Akçakaya, O. (2016). Kentsel sürdürülebilirliğin uygulanması ve ölçülmesi bağlamında yerel yönetimlerin fonksiyonu. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4, 47-64.
- Akdoğan, A. (2009). Sosyal gelişmenin iki dinamiği: bilim ve ahlak. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(3), 11-44.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 24, 133-164.
- Akhan, N. E. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler öğrencilerinde ekonomi okuryazarlığının durumu ve geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akpan, G. P., Bashar, A. K. & Zamare, U. S. (2015). An overview of the impact of man-environment relationship on human health in nigeria. *International Journal of Geography and Environmental Management*, 1(8), 1-8.
- Akpınar, P. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitim konusunda ilköğretim okulu yöneticilerinin görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aksu, C. (2011). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre. *Güney Ege Kalkınma Ajansı*, Denizli.
- Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir kalkınmanın paradigması. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 1-23.
- Alıcı, Ş. (2018). *Mesleki gelişim programının eleştirel medya okuryazarlığı aracılığıyla türk okul öncesi öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili mesleki gelişimlerine etkisinin araştırılması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Alkış, S. (2007). Coğrafya eğitiminde yükselen bir paradigma: sürdürülebilir bir dünya. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 15, 55-64.
- Alpaslan, İ. (2015). *Unesco, sürdürülebilir kalkınma ve kültür: somut olmayan kültürel miras (soküm) örneği*. (UNESCO Uzmanlık Tezi). UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.
- Apalı, Y. (2016). Toplumsal değişme bağlamında bilginin değişimi ve dönüşümü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), 395-405.
- Arlı, M. ve Nazik, M. H. (2004). *Bilimsel araştırmaya giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Artun, H., Uzunöz, A. ve Akbaş, Y. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okur-yazarlık düzeylerine etki eden faktörlerin değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(34), 1-14.
- Ata, B. (2008). Bilim ve teknolojinin sosyal değişime etkisi. B. Ata (Ed.). *Bilim Teknoloji ve Sosyal Değişme* (İçinde s. 1-11). Ankara: Pegem Akademi.
- Ateş, H. (2018). Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışlarının ve bilgi düzeylerinin araştırılması. *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 507-531.
- Ateş, H. (2019). Fen bilimleri dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 101-127.
- Atmaca, A. C. (2018). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ayan, T. Y., Ünal, H. ve Samut, S. (2017). Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu açısından avrupa ve orta asya ülkelerinin karşılaştırmalı bir analizi: kümeleme analizi ve topsıs yöntemi. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(6), 202-213.
- Ayaz, H. (2014). Çevreci eleştiri üzerine genel bir değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 278-292.
- Aydın, F. ve Kaya, H. (2011). Sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının değerlendirilmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24, 229-257.
- Aydın, F. ve Ünal, Ü. E. (2013). Coğrafya öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(1), 11-42.

- Aydoğan, A. (2010). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretime ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Ayvaz, Z. (1996). Çevre eğitime giriş. *İzmir Çevre Eğitimi Merkezi Yayınları*, 3(21), 5-6.
- Bahçeci, H. I. ve Görmez, K. (2019). Sürdürülebilir kalkınma vs. ekolojik düşünce. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 2999-2323.
- Bansal, P. & Desjardine, M. R. (2014). Business sustainability: it is about time. *Strategic Organization*, 12(1), 70-78.
- Barbosa, G. S., Drach, P. R. & Corbella, O. D. (2014). A conceptual review of the terms sustainable development and sustainability. *International Journal of Social Sciences*, 3(2), 1-15.
- Basıago, A. D. (1999). Economic, social and environmental sustainability in development theory and urban planning practice. *The Environmentalist*, 19(2), 145-161.
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen dünya'da çevre sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.
- Bertoldo, R., Castro, P. & Bousfield, A. B. S. (2013). Pro-environmental beliefs and behaviors: Two levels of response to environmental social norms. *Revista Latinoamericana de Psicología*, 45(3), 435-446.
- Bilgili, A. S. (2008). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. A. S. Bilgili (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (İçinde s. 1-34). Ankara: Pegem Akademi.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559-569.
- Bozkurt, V. ve Bıçkı, D. (2014, Mart). Sürdürülebilir kalkınma, çevre bilinci ve değerler. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü III. İktisat Çalıştayı, İzmir.
- Bozdoğan, R. (2010). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 1011-1028.
- Bulut, B. ve Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2680-2697.

- Burns, T. R. (2012). The sustainability revolution: A societal paradigm shift. *Sustainability*, 4(6), 1118-1134.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Can, F. (2017). Sürdürülebilir kalkınmanın yeni boyutları. *International Journal of Academic Value Studies*. 3(10), 138-146.
- Clifford, O. E. & Joseph, B. (2015). Social studies and human capacity building for sustainable development in nigeria. *Information and Knowledge Management*, 5(12), 74-78.
- Creswell, J. W. & Plano-Clark, V. L. (2007). *Designing and conducting mixed methods Research*. London: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. (4th Edition). Boston: Pearson Education.
- Çelebioğlu, F. (2011). Küresel ekonomik sistemde sürdürülebilir kalkınma. H. Altay ve A. Şen (Ed.). *Küresel Ekonomi – Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (İçinde s. 77-100). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çelik, M. ve Doğru, M. (2019). Fen bilimleri öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik davranışlarının incelenmesi. *Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1791-1813.
- Çelikler, D. ve Kara, F. (2011, Nisan). İlköğretim matematik ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yenilenebilir enerji konusundaki farkındalıkları. 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, Antalya.
- Çetin, M. (2006). Teori ve uygulamada bölgesel sürdürülebilir kalkınma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-20.
- Çınar, M. ve Köksal, N. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bilime ve bilimin doğasına yönelik görüşleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 43-57.
- Çobanoğlu, O. ve Türer, B. (2015). Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 235-247.
- Çoştı, Y. (2009). Toplumsallaşma kavramı üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(3), 117-140.

- Dal, Ş. (2020). *Fen bilimleri öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının ve görüşlerinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ağrı.
- Dannenbergh, S. & Grapentin, T. (2016). Education for sustainable development – learning for transformation. The example of germany. *Journal of Futures Studies*, 20(3), 7-20.
- De Ruggiero, G. (1931). Science, history and philosophy. *The Journal of The Royal Institute of Philosophy*, 6(22), 166-179.
- Demirbaş, Ç. Ö. (2011). Coğrafya dersi öğretim programında sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 595-615.
- Demirbaş, Ç. Ö. (2015). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 300-316.
- Diesendorf, M. (2000). Sustainability and sustainable development. *Sustainability: The Corporate Challenge of The 21st Century*, 2, 19-37.
- Dinç, E. ve Acun, A. (2017). Sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde güncel olayların kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 29-46.
- Doğan, M. E. (2013). Bilim insanlarının bilginin toplumsallaşması sürecinde yeni iletişim teknolojileri deneyimleri. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(2), 91-118.
- Doğru, M., Güzeller, C. O., Gencosman, T. & Saka, D. (2015). Development of scale of attitude toward social sustainable development awareness. *European Journal of Sustainable Development*, 4(3), 23-32.
- Du Pisani, J. A. (2006). Sustainable development – historical roots of the concept. *Environmental Sciences*, 3(2), 83-96.
- Duran, B. (2018). *Sürdürülebilirlik kavramının önemi, karşılaşılan sorunlar ve şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Emas, R. (2015). The concept of sustainable development: definition and defining principles. *Brief for GSDR*, 1, 1-3.

- Engin, E. ve Akgöz, B. E. (2013). Sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sürdürülebilirlik çerçevesinde kurumsal sosyal sorumluluk kavramının değerlendirilmesi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 8(1), 85-94.
- Engin, H. (2010). *Coğrafya eğitiminde sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilirlik eğitimi ve çevre eğitimi konularının kazandırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ergülen, A. ve Büyükkeklik, A. (2008). Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik ve çevre boyutları açısından atık yönetimi ve e-atıklar. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 19-30.
- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 97-123.
- Ertan, B. (2004). 2000’li yıllarda çevre etiği yaklaşımları ve türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 1-17.
- Eryılmaz, T. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma kavramı ve türkiye’de sürdürülebilir kalkınma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Ankara.
- Faiz, M. ve Bozdemir Yüzbaşıoğlu, H. (2019). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(4), 1255-1271.
- Feil, A. A. & Schreiber, D. (2017). Sustainability and sustainable development: unraveling overlays and scope of their meanings. *Cadernos EBAPE. BR*, 14(3), 667-681.
- Goosen, M. F. A. (2012). Environmental management and sustainable development. *Procedia Engineering*, 33, 6-13.
- Gökmen, A. (2014). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitim: öğretmen adaylarının tutumları ile ilişkili olan faktörler (gazi eğitim fakültesi örneği)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gökmen, A., Solak, K. ve Ekici, G. (2017). Sürdürülebilir kalkınma için eğitim: öğretmen adaylarının tutumları ile ilişkili olan faktörler. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(12), 462-480.
- Gulikers, J. & Oonk, C. (2019). Towards a rubric for stimulating and evaluating sustainable learning. *Sustainability*, 11(4), 1-20.

- Gül, F. (2013). İnsan-doğa ilişkisi bağlamında çevre sorunları ve felsefe. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 17-21.
- Gülersoy, A. E. (2013). Doğal mirasın korunması açısından sosyal bilgiler (ortaokul) ve coğrafya (orta ve yükseköğretim) müfredat programlarının değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 315-354.
- Gürbüz, A. (2020). *Sınıf öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitim'e yönelik öz yeterlilik inançlarının ve görüşlerinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Gürbüz, H., Çakmak, M. ve Derman, M. (2013). Biyoloji öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6(1), 144-149.
- Gürlük, S. (2010). Sürdürülebilir kalkınma geliştirmekte olan ülkelere uygulanabilir mi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 85-99.
- Hammett, F. S. (1941). The “meaning” of science. *American Association For the Advancement of Science Journal*, 93(2425), 595-596.
- Hashemi, S. (2021). Perspectives on sustainable integrated clean environment for human and nature. *Sustainability*, 13(8), 4150.
- Hayta, A. B. (2009). Sürdürülebilir tüketim davranışının kazanılmasında tüketici eğitiminin rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 143-151.
- Heinberg, R. & Lerch, D. (2010). What is sustainability?. *The Post Carbon Reader Series: Foundation Concepts*, 11-19.
- Hekimci, F. (2012). Sürdürülebilir yarımlar için; sürdürülebilir tüketim ve enerji verimliliği. *Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Anahtar Dergisi*, 226, 10-15.
- Hoffmann, T. & Siege, H. (2018). What is education for sustainable development (esd)? *Human Development*, 1(8), 1-6.
- Hopkins, C. & McKeown, R. (2014). Teacher Education and Education for Sustainable Development: Ending the DESD and Beginning the GAP. *Report from the UNESCO Chair on Reorienting Teacher Education to Address Sustainability*. Available online: <https://www.kdp.org/initiatives/pdf/TeacherEdESDChairReport.pdf> (accessed on 07 June 2020).

- Jackson, J. & Akujobi, C. T. (2017). Social change and social problems. E. M. Abasiekong, E. A. Sibiri & N. S. Ekpenyong (Eds.). *Major Themes in Sociology: An Introductory* (pp. 491-526). Benin City: Mase Perfect Prints.
- Kabadayı, R. (2015). Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim. İ. Aydın ve Ş. Çinkır (Ed.). *Prof. Dr. İbrahim Ethem Başaran'a Armağan* (İçinde s. 165-179). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kabapınar, Y. (2005). Bir öğretim materyali olarak hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitapları. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (İçinde s. 365-394). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kahn, R. (2008). From education for sustainable development to ecopedagogy: sustaining capitalism or sustaining life. *Green Theory & Praxis: The Journal of Ecopedagogy*, 4(1), 1-14.
- Kanie, N., Abe, N., Iguchi, M., Yang, J., Kabiri, N., Kitamura, Y., Mangagi, S., Miyazawa, I., Olsen, S., Tasaki, T., Yamamoto, T., Yoshida, T. & Hayakawa, Y. (2014). Integration and diffusion in sustainable development goals: learning from the past, looking into the future. *Sustainability*, 6(4), 1761-1775.
- Karabıçak, M. (2008). Çevre sorunlarının ekonomik analizi ve bu sorunların yerel yönetimler açısından değerlendirilmesi. *Yerel Siyaset Dergisi*, 35, 45-50.
- Karabıçak, M. ve Özdemir, M. B. (2015). Sürdürülebilir kalkınmanın kavramsal temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), 44-49.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi* (14. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karatekin, K., Kuş, Z. ve Merey, Z. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarının çözümünde sosyal katılımları. *Elementary Education Online*, 13(2). 345-361.
- Katsoulakos, N. M., Mithos, L. M. N., Doulos, I. G. & Kotsios, V. S. (2016). Environment and development. S. G. Pouloupoulos & V. J. Inglezakis (Eds.). *In Environment And Development Basic Principles, Human Activities And Environmental Implications* (pp. 499-569). Elsevier.
- Kaya, M. F. (2013). Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 175-193.

- Kaya, M. F. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin algıları: Metafor analizi örneği. *Turkish Studies*, 9(2), 917-931.
- Kaya, M. F. ve Tomal, N. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı'nın sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 49-65.
- Kaya, N., Çobanoğlu, M. T. ve Artvinli, E. (2011). Sürdürülebilir kalkınma için Türkiye'de ve dünyada çevre eğitimi çalışmaları. *VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, 407-417.
- Kaya, Z. ve Gelbal, S. (2009). Eğitim bilimlerinde yöntem. Ö. Demirel ve Z. Kaya (Ed.). *Eğitim Bilimine Giriş* (İçinde s. 237-279). Ankara: Pegem Akademi.
- Kayalı, H. (2010). Sosyal bilgiler, Türkçe ve sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 258-268.
- Kaygısız, G. M. (2020). Sınıf öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin metaforik algıları. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 5(1), 37-46.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 19-33.
- Keleş, Ö. ve Aydoğdu, M. (2010). Fen bilgisi öğretmen adaylarının ekolojik ayak izlerini azaltma yolları konusundaki görüşleri. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7(3), 171-187.
- Kelman, I. (2007). Sustainable livelihoods from natural heritage on islands. *Island Studies Journal*, 2(1), 101-114.
- Kılıç Akıncı, S. ve Akıncı, M. M. (2010). Sürdürülebilir kalkınmaya katkı bağlamında örgütlerin çevresel performansları ve performans değerlendirme teknikleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1), 193-207.
- Kılıçoğlu, G. ve Akhan, N. E. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ekonomi kavramlarını anlama düzeyleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(51), 209-225.
- Kioupi, V. & Voulvoulis, N. (2019). Education for sustainable development: A systemic framework for connecting the sdgs to educational outcomes. *Sustainability*, 11(21), 1-18.
- Klarin, T. (2018). The concept of sustainable development: from its beginning to the contemporary issues. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 21(1), 67-94.

- Koçulu, A. (2018). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları ile çevre sorunlarına yönelik tutum ve davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Köroğlu, C. Z. ve Köroğlu, M. A. (2016). Bilim kavramının gelişimi ve günümüz sosyal bilimleri üzerine. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 1-15.
- Köszeği, M., Bottlik, Z., Telbisz, T. & Mari, L. (2015). Human-environment relationships in modern and postmodern geography. *Hungarian Geographical Bulletin*, 64(2), 87-99.
- Köşker, N. (2020). Öğretmen adaylarının doğa eğitimine ilişkin görüşleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 215-243.
- Kuhlman, T. & Farrington, J. (2010). What is sustainability?. *Sustainability*, 2(11), 3436-3448.
- Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir işletmeler için kurumsal sürdürülebilirlik ve içsel unsurları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 227-242.
- Kuşat, N. (2013). Yeşil sürdürülebilirlik için yeşil ekonomi: avantaj ve dezavantajları – türkiye incelemesi. *Journal of Yaşar University*, 29(8), 4896-4916.
- Küçük, M. ve Güneş, G. (2013). Sivil toplum kuruluşları ve çevresel sürdürülebilirlik. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(2), 298-311.
- Lampa, L., Greculescu, A. & Todorescu, L. L. (2013). Education for sustainable development – training the young generation for the future. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 78, 120-124.
- Laurie, R., Nonoyama-Tarumi, Y., Mckeown, R. & Hopkins, C. (2016). Contributions of education for sustainable development (esd) to quality education: a synthesis of research. *Journal of Education for Sustainable development*, 10(2), 226-242.
- Lotz-Sisitka, H. (2010). Education for sustainable development and retention: unravelling a research agende. *International Review of Education*, 56(2-3), 207-220.
- Mahbub, N. T. (2016). Sustainable development and its evolution in the realm of international environmental law. *Nnamdi Azikiwe University Journal of International Law and Jurisprudence*, 7, 1-16.
- Maltaş, A. (2015). Ekoloji ekseninde insan-doğa ilişkisi ve özne sorunu. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(29), 1-8.

- Mamur, N. (2017). Sanat eğitiminde sürdürülebilirlik ve çevre eğitimi üzerine bir çalışma. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 774-794.
- Mamur, N. ve Köksal, N. (2016). Görsel sanatlar dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi bağlamında incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(3), 732-747.
- MEB (2005). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: TTKB.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: TTKB.
- Mebratu, D. (1998). Sustainability and sustainable development: historical and conceptual review. *Environmental Impact Assessment Review*, 18(6), 493-520.
- Menteşe, S. (2017). Çevresel sürdürülebilirlik açısından toprak, su ve hava kirliliği: teorik bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53), 381-389.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma / desen ve uygulama için bir rehber*. (3rd Ed.). (Trans. Edt. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Milama, B., Ali, M. & Rusman, R. (2019). Perceptions, attitudes and lifestyles of chemistry teacher candidates towards education for sustainable development. *Atlantis Press (Advances in Social Science, Education and Humanities Research)*, 253, 250-253.
- Moffatt, L. (2000). Ecological Footprints and sustainable development. *Ecological Economics*, 32(3), 359-362.
- Mohanty, A. & Dash, D. (2018). Education for sustainable development: a conceptual model of sustainable education for india. *International Journal of Development and Sustainability*, 7(9), 2242-2255.
- Moran, E. F. & Lopez, M. C. (2016). Future directions in human-environment research. *Environmental Research*, 144, 1-7.
- Morelli, J. (2011). Environmental sustainability: a definition for environmental professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1), 1-9.
- Mucan, B., Kayabaşı, A. ve Madran, C. (2016). Yöneticilerde sürdürülebilirlik algısı ve firma uygulamalarına yönelik değerlendirme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 57-72.

- Mutlu, A. (2009). Türkiye’de çevre sorunları literatürünün baskın niteliği ve sosyal bilimler yaklaşımının gerekliliği. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 1(1).
- Nas, S. E. ve Çoruhlu, T. Ş. (2017). Fen bilgisi öğretmen adaylarının perspektifinden sürdürülebilir kalkınma kavramı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 562-580.
- Nasır, V. A. (2012). Sürdürülebilir kalkınma için yükseköğretim politika ve stratejileri. *Yükseköğretim Dergisi*, 2(3), 137-141.
- Nkamnebe, A. D. (2011). Sustainability marketing in the emerging markets: imperatives, challenges and agende setting. *International Journal of Emerging Markets*, 6(3), 217-232.
- Norden, B. & Avery, H. (2021). Global learning for sustainable development: A historical review. *Sustainability*, 13(6), 1-31.
- Okur, N. (2013). *AB’ye katılım sürecinde türkiye için sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Oskay, C. (2014). Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde rüzgâr enerjisinin önemi ve türkiye’de rüzgâr enerjisi yatırımlarına yönelik teşvikler. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 76-94.
- Ozmehmet, E. (2008). Dünyada ve türkiye sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *E-Journal of Yaşar University*, 3(12), 1853-1876.
- Öcal, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 27, 333-352.
- Özal, N. (2019). *Ekolojik tarım ve küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri: oecd ülkelerinde bir uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özcan, K. G. (2019). *Sürdürülebilir kalkınmanın başarısızlığı, sürdürülebilir kalkınmaya eleştiriler ve hâkim çevre anlayışına alternatif yaklaşımlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Özçelik, F. (2013). Sürdürülebilirlik performans karnesi. *Journal of Yaşar University*, 30(8), 4985-5008.

- Özdemir, O. (2007). Yeni bir çevre eğitimi perspektifi: “sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim”. *Eğitim ve Bilim*, 32(145), 23-39.
- Özdemir, S. M. (2011). Toplumsal değişme ve küreselleşme bağlamında eğitim ve eğitim programları: kavramsal bir çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 85-110.
- Özer, N. B. (2017). Uluslararası kuruluşların sürdürülebilir kalkınma politikaları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 120-149.
- Özerkmen, N. (2002). İnsan merkezli çevre anlayışından doğa merkezli çevre anlayışına. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 42(1-2), 167-185.
- Özgen, N. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları: Türkiye örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 403-422.
- Özlü, Ö. (2011). *Uzaktan eğitim metoduyla sürdürülebilirlik eğitimi uygulamaları üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özsoy, A. (2021). *Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Özsoy, C. E. ve Dinç, A. (2016). Sürdürülebilir kalkınma ve ekolojik ayak izi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 53(519), 35-55.
- Öztürk, M. (2017). Sürdürülebilir gelişme odaklı eğitim: kuramsal çerçeve, tarihsel gelişim ve uygulamaya dönük öneriler. *Elementary Education Online*, 16(4), 1-11.
- Öztürk, T. ve Öztürk, F. Z. (2016). Sosyal bilgiler öğretim programının çevre eğitimi açısından analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1533-1550.
- Özünel, E. Ö. (2017). “İnsanlar, gezegen ve refah için bir eylem planı”: somut olmayan kültürel miras ve 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerine eleştirel yaklaşım. *Milli Folklor Dergisi*, 29(116), 18-32.
- Paker, H. (2012). Çevre rejimleri ve Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin rolü: akdeniz’de sürdürülebilirlik. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 151-175.
- Pamuk, D. K. (2019). Okul öncesi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Turkish Journal of Primary Education*, 4(2), 72-84.

- Paul, B. D. (2008). A history of the concept of sustainable development: literature review. *The Annals of The University of Oradea, Economic Sciences Series*, 17(2), 576-580.
- Peşkircioğlu, N. (2016). 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri: küresel verimlilik hareketine doğru. *Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, 28(335), 1-9.
- Powers, A. L. (2004). Teacher preparation for environmental education faculty perspectives on the infusion of environmental education into preservice methods courses. *The Journal of Environmental Education*, 35(3), 3-18.
- Ramdoo, S. K. & Rumjaun, A. B. (2017). Education for sustainable development: connecting the dots for sustainability. *Journal of Learning for Development-JL4D*, 4(1), 72-89.
- Ravetz, J. R. (1999). What is post-normal science. *The Journal of Policy Planning and Futures Studies*, 31(7), 647-653.
- Raykov, T. & Marcoulides, G. A. (2008). *An Introduction to Applied Multivariate Analysis (First Edition)*. NY: Taylor & Francis Group.
- Reyhan, A. S. (2014). Sürdürülebilir üretim-tüketim politikaları çerçevesinde “yeşil ekonomi” üzerine bir değerlendirme. *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, 9(22), 327-347.
- Rieckmann, M. (2017). Education for sustainable development goals: learning objectives. UNESCO Publishing.
- Robert, K. W., Parris, T. M. & Leiserowitz, A. A. (2005). What is sustainable development? goals, indicators, values and practice. *Environment: Science and Policy For Sustainable Development*, 47(3), 7-21.
- Sadık, F. (2013). Öğretmen adaylarının çevresel tutum ve bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(4), 69-84.
- Sağdıç, A. (2013). *A closer look into turkish elementary teachers regarding education for sustainable development*. (Unpublished Master Thesis). Middle East Technical University, Institute Of Social Sciences, Ankara.
- Sağdıç, A. ve Şahin, E. (2015). Sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik inançlar: ölçek geliştirme çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 161-180.
- Saka, M. (2016). Öğretmen adaylarının çevre etiği yaklaşımlarının yordayıcısı olarak eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 6(3), 100-115.

- Sammalisto, K., Sundström, A., Haartman, R., Holm, T. & Yao, Z. (2016). Learning about sustainability-what influences students self perceived sustainability actions after undergraduate education. *Sustainability*, 8(6), 1-16.
- Saraç, B. ve Alptekin, N. (2017). Türkiye’de illerin sürdürülebilir kalkınma göstergelerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(1), 19-49.
- Sarıçoban, K. ve Yıldırımçı, E. (2015). Çevre politikaları bağlamında sürdürülebilir kalkınma ve çevresel harcamalar: ab üyesi ülkeler ile bir karşılaştırma. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 2(3), 7-24.
- Sarıkaya, M. ve Kara, F. Z. (2007). Sürdürülebilir kalkınmada işletmenin rolü: kurumsal vatandaşlık. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 221-233.
- Selvi, M., Selvi, M., Güven Yıldırım, E. ve Köklükaya, A. N. (2018). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 87-104.
- Seydioğulları, H. S. (2013). Sürdürülebilir kalkınma için yenilenebilir enerji. *Planlama Dergisi*, 23(1), 19-25.
- Seymour, V. (2016). The human-nature relationship and its impact on health: a critical review. *Frontiers In Public Health*, 4, 260.
- Shapin, S. (2006). Science. *American Sociological Association Sage Journals*, 5(3), 41-43.
- Sikdar, S. K. (2003). Sustainable development and sustainability metrics. *An Official Publication of the American Institute of Chemical Engineers Journal*, 49(8), 1928-1932.
- Sims, L. & Falkenberg, T. (2013). Developing competencies for education for sustainable development: a case study of canadian faculties of education. *International Journal of Higher Education*, 2(4), 1-14.
- Soysal, N. (2016). *Pre-service classroom teachers perceived competencies on education for sustainable development*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Middle East Technical University, The Graduate School Of Social Sciences, Ankara.
- Sönmez, V. (1986). Türkiye’de eğitimin kalitesi ve geleceği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 49-63.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Svalfors, U. (2017). Education for sustainable development and multidimensional implementation. a study of implementations of sustainable development in education with the curriculum of upper secondary school in sweden as an example. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 8(2), 114-126.
- Svetlacic, R., Primorac, D. & Kozina, G. (2016, September). Sustainable development as a strategic guiding principles. In *Economic and Social Development (Book of Proceedings)*, 16th International Scientific Conference on Economic and Social Development (pp. 732). Split, Dalmatia, Croatia.
- Şahin, H. G. ve Doğu, S. (2018). Okul öncesi öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin tutum ve davranışlarının incelenmesi. *Elementary Education Online*, 17(3), 1402-1416.
- Şahinöz, A. (2019). Sürdürülemeyen “sürdürülebilir kalkınma”. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 77-101.
- Şeker, S. (2018). *İlköğretim 7-8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliğine yönelik tutum ve davranışları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Şen, H., Kaya, A. ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 29(147), 1-47.
- Tanrıöğen, A. (2005). Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi etkili vatandaş yetiştirme. A. Tanrıöğen (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (İçinde s. 11-21). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(151), 89-103.
- Tay, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (İçinde s. 1-17). Ankara: Pegem Akademi.
- Teksöz, G. (2013). Geçmişten ders almak: sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 31(2), 73-97.
- Teksöz, G., Şahin, E. ve Ertepinar, H. (2010). Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 307-320.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.

- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve kırsal kalkınma: temel kavramlar ve tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 116-127.
- Toprak, D. (2006). Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde çevre politikaları ve mali araçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 146-169.
- Tosun, E. K. (2009). Sürdürülebilirlik olgusu ve kentsel yapıya etkileri. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 5(2), 1-14.
- Trott, C. D. & Weinberg, A. E. (2020). Science education for sustainability: Strengthening children's science engagement through climate change learning and action. *Sustainability*, 12(16), 1-24.
- Tunç, G. A. (2015). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevreye yönelik etik yaklaşımları ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Turan, M. (1980). İnsan-çevre ilişkisine eleştirel bir bakış. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 6(1), 31-54.
- Turan, Ş. (2014). *Küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınmanın önemi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Tüm, K. (2014). Kurumsal sürdürülebilirlik ve muhasebeye yansımaları: sürdürülebilirlik muhasebesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 58-81.
- Türer, B. (2010). *Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Uğraş, M. ve Zengin, E. (2019). Sınıf öğretmeni adaylarının sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(1), 298-315.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2020). Sustainable development goals. <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html> adresinde 22 Ocak 2020 tarihinde incelenmiştir.
- Uymaz, M. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının günümüz dünya sorunlarına ilişkin algılarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 59-79.

- Ünal, S. ve Dımışkı, E. (1999). Unesco-unep himayesinde çevre eğitiminin gelişimi ve türkiye’de ortaöğretim çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(17), 142-154.
- Vallance, S., Perkins, H. C. & Dixon, J. E. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum*, 42(3), 342-348.
- Von Hauff, M., Kuhnke, C. & Hobelsberger, C. (2017). Sustainable development policy. M. Von Hauff & C. Kuhnke (Eds.). *In Sustainable Development Policy A European Perspective* (pp. 3-23). London: Routledge.
- Woo, Y. L., Mokhtar, M., Komoo, I. & Azman, N. (2012). Education for sustainable development: a review of characteristics of sustainability curriculum. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 3(8), 33-44.
- Yalçınkaya, A., Durmaz, V. ve Adiller, L. (2011, Haziran). Sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sürdürülebilirlik için yeni ölçümleme: üçlü performans. Uluslararası 9. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Saraybosna, Bosna-Hersek.
- Yanarates, E. ve Yılmaz, A. (2020). Öğretmen adaylarının “çevre duyarlılığı” kavramına yönelik metaforik algıları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(3), 1019-1050.
- Yapıcı, M. (2003). Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 223-229.
- Yaralı, K. T. ve Didin, E. (2018). Sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitimde etkili bir örnek: “küçük ağacın eğitimi”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(35), 850-869.
- Yavuz, A. (2010). Sürdürülebilirlik kavramı ve işletmeler açısından sürdürülebilir üretim stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-86.
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: bir yazın taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 181-208.
- Yıldırım, A. Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2003). Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının türkiye'ye yansımaları: gap'ta sürdürülebilir kalkınma ve yerel gündem 21. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(4), 6-27.
- Yılmaz, O. ve Sayhan, H. (2018). Sosyal bilgiler ve fen bilgisi eğitimi lisans programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), 9-26.
- Yılmaz, V. (2018). Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme arasındaki ilişki. *Journal of International Management Educational and Economies Perspectives*, 6(2), 79-89.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2018). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Sosyal_Bilgileri_Ogretmenligi_Lisans_Programi09042019.pdf adresinde 15 Mayıs 2021 tarihinde incelenmiştir.

EKLER

Ek 1. Enstitü Uygulama İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 21/10/2019-E.136376

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 36380087-302.08.01-E.136376
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı/Hüseyin ACAR

21/10/2019

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : 23/09/2019 tarihli ve 53417720-100-121401 sayılı yazı,

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı Doç. Dr. Nadire Emel AKHAN danışmanlığındaki 20185419003 numaralı öğrencisi Hüseyin ACAR' ın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Yönelik Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Önerisi" isimli tez çalışması kapsamında Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Lisans Programı son sınıf öğrencilerine uygulama yapabilmesinin uygun görüldüğüne ilişkin Eğitim Fakültesi Dekanlığı' nın yazısı ekte gönderilmiştir.

Bölgelerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır
Doç.Dr. Ramazan KARATAŞ
Müdür

17/10/2019 Büro Per.
17/10/2019 Enst.Sek. V.
19/10/2019 Müd.Yrd.

Cenaz PARLAK
K. Osman DEMİRKIRAN
Doç.Dr. Şenile Koca ÇİFTÇİ KARADAĞ

Akdeniz Üniversitesi Postanesi Boxu A Blok 1. Kat ANTALYA
Telefon: 0 242 237 80 81 Faks: 0 242 234 19 96
e-Posta: iletisim@akdeniz.edu.tr Elektronik Ad: http://www.akdeniz.edu.tr

İlgili: Cenaz PARLAK
Ünvan: Öğr. Gör.

Ek 2. Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği Kullanım İzni

Ek 3. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimine Yönelik İnançlar Ölçeği Kullanım İzni

Ek 4. Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği

Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda sürdürülebilir kalkınma farkındalığını belirlemeyi içeren bazı ifadelere yer verilmiştir. Söz konusu ifadeye hangi oranda katılıyorsanız, lütfen karşısındaki ilgili sütunu “X” ile işaretleyiniz. Bu araştırma tamamen bilimsel amaç taşımaktadır. Vereceğiniz cevaplar sadece yüksek lisans tez çalışmasında veri olarak kullanılacaktır. Samimi ve eksiksiz cevaplar vermeniz çalışmamız için oldukça önemlidir.

Şimdiden katılımlarınız için teşekkür ederim.

Hüseyin ACAR

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz: Erkek () Kadın ()

Bölümünüz:

Gano:

Anne Eğitim Durumu: Okuryazar değil () İlköğretim () Ortaöğretim () Lisans () Lisans Üstü ()

Baba Eğitim Durumu: Okuryazar değil () İlköğretim () Ortaöğretim () Lisans () Lisans Üstü ()

Aile Gelir Durumu: 1600 TL altı () 1600 TL- 3000 TL () 3001 TL - 6000 TL () 6001 TL üstü ()

Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadığınız Yerleşim Birimi: Köy () Şehir () Büyükşehir ()

	İfadeler	(1) Kesinlikle Katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Kararsızım	(4) Katılıyorum	(5) Kesinlikle Katılıyorum
1	Toplumda işsizlik oranının yüksek olması sürdürülebilir kalkınmayı olumsuz etkileyen bir durumdur.					
2	Atık maddelerin geri dönüştürülerek yeniden kullanılması sürdürülebilir ekonominin sağlanması açısından önemlidir.					
3	Radyoaktif atıkların, kuruluşlar tarafından denetimi sürdürülebilir kalkınma için gerekli bir koşuldur.					
4	Toplumlardaki suç oranının yüksek olması sürdürülebilir kalkınmada etken değildir.					
5	Tarım alanlarının etkili bir biçimde kullanılması çevrenin sürdürülebilirliğini artırıcı bir etkidir.					
6	Toplumlarda, ortak yaşam alanlarının hijyeni sürdürülebilir toplum için gerekli bir koşul değildir.					
7	Kişilerin yıllık elektrik tüketiminin fazla olup olmaması sürdürülebilir kalkınma için önemli değildir.					

8	Borçların gayrisafi milli hâsıla (GSMH)* ya oranı ile sürdürülebilir ekonomi arasında bir ilişkili olduğunu düşünmüyorum.					
9	Yurt içinde yapılan yatırımların GSMH ya oranı sürdürülebilir ekonomi açısından önemli bir parametredir.					
10	Kişi başına düşen GSMH yüksek olması sürdürülebilir ekonomi açısından gereklidir.					
11	Yenilenebilir enerji kaynaklarının fazla kullanılması sürdürülebilir ekonomiyi etkileyen bir faktör değildir.					
12	Mal ve hizmetlerde ödemeler dengesinin bozulması, sürdürülebilir kalkınmayı ekonomik açıdan olumsuz etkiler.					
13	Yenilenebilir kaynak olan yeraltı suyunun kullanım miktarı, sürdürülebilir kalkınmayı etkileyen unsurlardan biri değildir.					
14	Üretilen mallar geri dönüşümsüz olduğunda, madde kullanımı artacağından sürdürülebilir kalkınma olumsuz etkilenir.					
15	Doğadaki ormanlık arazi yüzdesi arttıkça, sürdürülebilir kalkınmanın olumlu yönde ilerleyeceğini düşünüyorum.					
16	Koruma altına alınan alanların ülke yüzölçümüne oranının, sürdürülebilir kalkınmayı etkilediğini düşünmekteyim.					
17	Sürdürülebilir kalkınma için, önemli (ekonomik değeri olan) balık türlerinin avlanma oranının ayarlanması gerekmektedir.					
18	Önemli ekosistemlerdeki habitat tahribatı nedeniyle canlı (tür) sayısının azalmasının sürdürülebilir kalkınmayı olumsuz etkilediğini düşünüyorum.					
19	Sürdürülebilir bir kalkınma için şehirlerdeki hava kalitesinin artması gerekmektedir.					
20	Ülkelerdeki temiz içme suyu bulan nüfusun oranının yüksek olması sürdürülebilir kalkınmayı olumlu yönde desteklemektedir.					
21	Nüfus artışını düzenlemek için doğum kontrolü önlemlerinin alınması sürdürülebilir kalkınmanın gereklerindendir.					

Ek 5. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimine Yönelik İnançlar Ölçeği

Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimine Yönelik İnançlar Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda sürdürülebilir kalkınma eğitimine yönelik inançları içeren bazı ifadelere yer verilmiştir. Ölçekte yer alan “SKE” (Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi) anlamına gelmektedir. Söz konusu ifadeye hangi oranda katılıyorsanız, lütfen karşısındaki ilgili sütunu “X” ile işaretleyiniz.

Bu araştırma tamamen bilimsel amaç taşımaktadır. Vereceğiniz cevaplar sadece yüksek lisans tez çalışmasında veri olarak kullanılacaktır. Samimi ve eksiksiz cevaplar vermeniz çalışmamız için oldukça önemlidir. Şimdiden katılımlarınız için teşekkür ederim.

Hüseyin ACAR

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz: Erkek () Kadın ()

Bölümünüz:

Gano:

Anne Eğitim Durumu: Okuryazar değil () İlköğretim () Ortaöğretim () Lisans () Lisans Üstü ()

Baba Eğitim Durumu: Okuryazar değil () İlköğretim () Ortaöğretim () Lisans () Lisans Üstü ()

Aile Gelir Durumu: 1600 TL altı () 1600 TL- 3000 TL () 3001 TL - 6000 TL () 6001 TL üstü ()

Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadığınız Yerleşim Birimi: Köy () Şehir () Büyükşehir ()

	İfadeler	(1) Tamamen Katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Kararsızım	(4) Katılıyorum	(5) Tamamen Katılıyorum
1	SKE, öğrencilerin ileriye yönelik karar verme yeteneğini geliştirir.					
2	SKE, sürecinde ekonomi, çevre ve sosyal kalkınma ile ilgili tartışmalı konuları ele almak öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirir.					
3	SKE, konularına derslerinde yer vermek öğretmenlerin mesleki birikimini zenginleştirir.					
4	SKE, sürecinde öğrenciler kendi kavramsal anlayışlarını geliştirebilir.					
5	SKE, sürecinde katılımcı öğrenme ve takım çalışmaları öğrencilerde anlamlı öğrenmeyi pekiştirir.					
6	SKE, günlük yaşamda kullanabileceğimiz bilgi, değer ve yetenekleri kazandırır.					
7	SKE, tartışmaya açık konuları içerdiği için ilköğretim düzeyinde öğretilemez.					
8	SKE, gerçekçi olmayan bir eğitim düşüncesidir.					

9	SKE, ile ilgili konulara ilköğretim programlarında yer verilmesi öğrencilerin dersten soğumasına neden olur.					
10	SKE'nin eğitim verdiği alanla bütünleşmesi zordur.					
11	SKE, konularının öğrenciler tarafından anlaşılması zordur.					
12	SKE'yi uygulamak zordur.					
13	Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konulara öğretmenlerin derslerinde yer vermesi zaman kaybına neden olur.					
14	SKE, tüm örgün eğitim kademelerine eklenmelidir.					
15	Öğretmenler SKE sürecinde öğrencilerinin günlük yaşamları ile ilgili olan konuları seçmelidir.					
16	SKE, sürecinde öğretmenler günlük hayatta kolaylıkla ulaşabilecekleri öğretim materyallerini kullanmalıdır.					
17	SKE, için özel sektör, kamu sektörü ve okullar birlikte çalışmalıdır.					
18	Ülkemizin kültürel ve sosyal özellikleri SKE'nin içeriği oluşturulurken göz önünde bulundurulmalıdır.					
19	SKE, her dersin temel amaçlarından biri olmalıdır.					
20	Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi öğretim alanı ne olursa olsun her öğretmen tarafından önemsenmelidir.					
21	Öğrenciler, SKE ile ilgili bir program hakkında öneride bulunma ve karar verme hakkına sahip olmalıdır.					
22	Öğretmenler, öğrencilerin günlük yaşamları ile küresel çevre ve kalkınma sorunları arasında bağ kurmalarını sağlamalıdır.					
23	SKE'yi gerçekleştirirken yazılı ve görsel medyada çıkan haberler öğrencilerle paylaşılmalıdır.					
24	Öğrenciler sürdürülebilirlikle ilgili küresel ve yerel konuları kapsayan çeşitli proje ve eğitim programlarına (eko-okullar, çocukların meyve bahçeleri, mavi gök yeşil yaprak vb.) katılmalıdır.					
25	Rol oynama ve tartışma yöntemi, SKE sürecinde faydalı olan öğretim yöntemlerindendir.					
26	SKE'nin kapsamı çok geniş olduğu için öğrenciler kendi ilgilerine göre bu alanda çalışma konuları belirleyebilmelidir.					
27	Öğrencilerin konuları açık bir şekilde tartışmasını sağlamak SKE için iyi bir tekniktir.					
28	Her branştan öğretmene sürdürülebilir kalkınma konularına derslerinde nasıl yer verebileceklerine dair bilgiler verilmelidir.					
29	Okullarda verilen eğitim öğrencilerde SKE'ye dair duyarlılık geliştirmek için yeterlidir.					
30	Ders kitaplarındaki etkinlikler SKE için yeterlidir.					
31	Eğitim programlarında SKE'ye yeterli düzeyde yer verilmiştir.					
32	Öğretmenlere SKE ile ilgili yeterli bilgilendirme sağlanmaktadır.					

Ek 6. Görüşme Formu

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA EĞİTİMİ GÖRÜŞME FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Sizlere verdiğimiz Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi hakkındaki görüşlerinizi almak istiyoruz. Vereceğiniz cevaplar sadece yüksek lisans tez çalışmasında veri olarak kullanılacaktır. Samimi ve eksiksiz cevaplar vermeniz çalışmamız için oldukça önemlidir.

Şimdiden katılımlarınız için teşekkür ederim.

Hüseyin ACAR

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

Cinsiyetiniz:

GANO:

1. Bu seminerle ilgili düşünceleriniz nelerdir?

2. Bu seminer sizin ne işinize yarar?

3. Bu semineri almayı kimlere tavsiye edersin? Niçin?

4. Sosyal Bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir kalkınmayı bilmeli midir? Neden?

5. “Öğretmenim sürdürülebilir kalkınma nedir?” diyen bir öğrencine nasıl açıklarsın, kısaca bahseder misin?

6. Sürdürülebilir Kalkınma benzer.

Çünkü.....

Ek 7. Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Uygulama Sürecindeki Oturum Fotoğrafları

21.10.2019 Tarihli Oturum Fotoğrafları

28.10.2019 Tarihli Uygulama Fotoğrafları

04.11.2019 Tarihli Oturum Fotoğrafları

11.11.2019 Tarihli Oturum Fotoğrafları

18.11.2019 Tarihli Oturum Fotoğrafları

25.11.2019 Tarihli Oturum Fotoğrafları

02.12.2019 Tarihli Oturum Fotoğrafları

09.12.2019 Tarihli Oturum Fotoğrafları

11.12.2019 Tarihli Oturum Fotoğrafları

16.12.2019 Tarihli Oturum Fotoğrafları

2. Hafta PowerPoint 1. Sunum (Sürdürülebilirlik, Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma?)

[illegible]

6

Civri ve Kalkınma Sorunları

Çivri ve Kalkınma Sorunları

Çivri ve Kalkınma Sorunları

7

8

Kalkınma Nedir?

Kalkınma Nedir?

Kalkınma Nedir?

9

Kalkınma Nedir?

- Torunoğlu (2003) tarafından **kalkınma**; klasik kapitalist model tarafından belirlenen günümüz modern toplumlarında salt ekonomik bir çerçevede, kişi başına düşen gelirin artırılması olarak tanımlanmıştır.
- Bu kalkınma modelinde sınırsız üretim, mevcut kaynakların sınırsız tüketimi ve yüksek kar payı ön plana çıkmaktadır.

16

Sürdürülebilir Kalkınma

1980'li yıllarda çevre sorunlarının uluslararası düzeyde tartışılması ile sürdürülebilir kalkınma kavramı ortaya çıkmıştır. 1987'de Brundtland Raporu yayımlanmıştır. Bu rapor, kalkınmanın sadece ekonomik büyüme değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel gelişimi de kapsadığını belirtmiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma

➤ 1960'lı yıllarda çevreye verilen tahribatın boyutlarının algılanmaya başlanması ile tetiklenen çevre ve ekoloji hareketi, 1970'lerde uluslararası boyuta ulaşmış, 1983 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun kurulmasına sebep olmuştur.

17

1987'de Brundtland Raporu yayımlanmıştır. Bu rapor, kalkınmanın sadece ekonomik büyüme değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel gelişimi de kapsadığını belirtmiştir. 1987'de Brundtland Raporu yayımlanmıştır. Bu rapor, kalkınmanın sadece ekonomik büyüme değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel gelişimi de kapsadığını belirtmiştir.

18

19

Sürdürülebilir Kalkınma için Uluslararası Politika ve Eylem Planları

1992'de Brundtland Raporu yayımlanmıştır. Bu rapor, kalkınmanın sadece ekonomik büyüme değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel gelişimi de kapsadığını belirtmiştir. 1992'de Brundtland Raporu yayımlanmıştır. Bu rapor, kalkınmanın sadece ekonomik büyüme değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel gelişimi de kapsadığını belirtmiştir.

5. Hafta PowerPoint 4. Sunum (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri)

6 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Neden Önemlidir?

7

8

9

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Neden Önemlidir?

➤ Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri yoksulluğu ortadan kaldırmak, gezegenimizi korumak ve tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak için oluşturulmuş bir eylem çerçevesidir. Daha önceki binyıl hedeflerinin kapsamının genişletilmesi ile belirlenmiş **"17 hedef,"** tüm toplumları etkileyen ortak kesen sorunları içermekte ve bunların çözümüne ilişkin rehberlik sağlamaktadır.

Not eklemek için tıklayın

12 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ

13 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

14

15

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ

Not eklemek için tıklayın

27

28

29

30

15 KARASAL YAŞAM

➤ Korunan ve muhafaza edilen ekosistemler ile biyoçeşitlilik iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olabilir ve sayıları giderek yükselen insan kaynaklı ve doğal felaketler karşısında dayanıklılığın artırılmasını sağlayabilir. Sağlıklı ekosistemler, hayatları bu ekosistemlere bağlı olan kişiler için birden fazla fayda sağlayabilir.

Not eklemek için tıklayın

7. Hafta Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Drama Atölyesi 1

Sürdürülebilir Kalkınma Drama 1 Etkinliği

TARİH: 04.11.2019

GRUP: Son Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları

KONU: Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilirlik

KAZANIM:

1-) Sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri ile ilgili farkındalık kazanır.

2-) Sürdürülebilir kalkınmanın toplum hayatına etkilerini keşfeder.

SÜRE: 90 dk

YÖNTEM VE TEKNİKLER: Yaratıcı Drama (Rol Oynama, Doğaçlama)

ARAÇ-GEREÇ: A4 Kâğıdı, A3 Kâğıdı, Boya Kalemi, Tükenmez Kalem

ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ

Lider katılımcılarla selamlaşır. Lider katılımcılarla selamlaştıktan sonra katılımcıların çember oluşturmalarını ister.

A-) ISINMA

1-) Atıklar Geri Dönüşümde:

Katılımcılar liderin talimatıyla çember olur. Lider katılımcıları eşit bir şekilde iki gruba ayırır. Daha önceden hazırlanan 4 tane geri dönüşüm kutusu sınıfın uygun bir köşesine koyulur. Katılımcılardan geri dönüşüm kutularına bakacak şekilde arka arkaya düz bir sıra olmaları istenir. Her grubun önüne “metal, plastik, kâğıt ve cam” atıkları bırakılır. Liderin komutuyla birlikte grubun başındaki katılımcı ilk atık maddeyi alarak bacaklarının arasından arkasındaki kişiye uzatır. Atık madde grubun sonundaki kişiye ulaşınca o kişi hızlı bir şekilde koşarak atık maddeyi uygun geri dönüşüm kutusuna atar. Daha sonra grubun başına geçerek bir diğer atık maddeyi alır ve süreci aynı şekilde devam ettirir. Atık maddelerin hepsini uygun geri dönüşüm kutularına atan ilk grup oyunu kazanır. Etkinlik bu şekilde 1 veya 2 defa tekrar eder. Amaç katılımcıların hızlı bir şekilde elindeki atık maddeyi uygun geri dönüşüm kutusuna atmaktır.

2-) Çete Savaşları (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri):

Katılımcılar çember oluşturur. Lider katılımcıları tekrar iki gruba ayırır. Katılımcılar birbirlerini görecektir şekilde sınıfın iki köşesinde düz bir şekilde karşılıklı sıralanır. Lider katılımcıların eline daha önceden hazırlanmış olduğu bir tane sürdürülebilir kalkınma hedefinin yazılı olduğu kâğıdı verir. 1. Grupta 8, 2. Grupta 8 tane hedef yer alır. Daha sonra katılımcılar kendi arasında anlaşarak ilk belirledikleri hedefi hep bir ağızdan yürüyerek veya koşarak, diğer gruba doğru bağırarak ya da kısık seste söylerler. Diğer grupta aynı şekilde ilk gruptan sonra süreci bu şekilde devam ettirir. Son hedef katılımcılar tarafından söylendikten sonra liderde bağırarak son bir hedef söyler. Etkinlik bu şekilde tamamlanır.

B-) CANLANDIRMA

1-) Katılımcılar çember olur. Sağ baştan 4'e kadar sayar. Aynı sayıları sayanlar bir grup oluşturur. Gruplar sınıfın farklı yerlerine geçerler. Lider daha önceden belirlediği ve kâğıtlara yazdığı 4 tane sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konu başlığını ikiye katlayarak sınıfın ortasına bırakır.

Konu Başlıkları Şunlardır:

- 1-) Dünya Çevreyi Tanıyor: Stockholm Konferansı (1972)
- 2-) Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Ortaya Çıktı: Brundtland Raporu (1987)
- 3-) Yerel Gündem 21: Rio De Janeiro Zirvesi (1992)
- 4-) Küresel Dünyada Çevre Bilinci: Johannesburg Zirvesi (2002)

Her gruptan bir temsilci sınıfın ortasına bırakılan kâğıtlardan bir tanesini seçer. Gruplardan kendilerine gelen konu başlığı ile ilgili sürdürülebilir kalkınma temelinde hikâye yazmaları istenir. Hikâyenin içeriği katılımcılara bırakılır. Yazılan hikâyeler katlanarak tekrar sınıfın ortasına koyulur. Kendilerinin yazdığı hikâye haricinde grupların bir hikâye seçmeleri istenir. Seçilen hikâyeler gruplar tarafından canlandırılır.

C-) DEĞERLENDİRME

1-) Lider, katılımcıların daha önceden yer aldıkları gruplarında kalmalarını söyler. Her gruba boya kalemleri ve A3 kâğıdı dağıtılır. Lider, katılımcılara sürdürülebilir kalkınma temalı “resim, şiir, slogan, karikatür vb.” içeren afiş hazırlamalarını söyler. Hazırlanan afişler grup üyeleri tarafından sınıfta sırayla sunulur.

Lider katılımcıların çember oluşturmalarını ister. Lider günün değerlendirmesini yaparak etkinliği tamamlar.

11. Hafta Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Kısa Film ve Video İzletme

Linkler:

<https://www.youtube.com/watch?v=qU8aUPSfYkk>

<https://www.youtube.com/watch?v=rvyYCeXr4Og>

<https://www.youtube.com/watch?v=GHQ71Q9IIEs>

https://www.youtube.com/watch?v=o08ykAqLOxk&list=PLuguCmODatD_k9gN9Hqr_IleJkKqastDL

<https://www.youtube.com/watch?v=tYExmqHGASU>

14. Hafta Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Drama Atölyesi 2

Sürdürülebilir Kalkınma Drama 2 Etkinliği

TARİH: 16.12.2019

GRUP: Son Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları

KONU: Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilirlik

KAZANIM:

- 1-) Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları ile ilgili farkındalık kazanır.
- 2-) Sürdürülebilir kalkınmanın toplum hayatına etkilerini ve sürdürülebilir kalkınmanın gelişimini keşfeder.
- 3-) Sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri ile ilgili bilinç sahibi olur.

SÜRE: 90 dk

YÖNTEM VE TEKNİKLER: Yaratıcı Drama (Rol Oynama, Doğaçlama)

ARAÇ-GEREÇ: A4 Kâğıdı, A3 Kâğıdı, Boya Kalemi, Tükenmez Kalem

ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ

Lider katılımcılarla selamlaşır. Lider katılımcılarla selamlaştıktan sonra katılımcıların çember oluşturmalarını ister.

A-) ISINMA

1-) Kulaktan kulağa:

Katılımcılar liderin talimatıyla çember olur. Lider katılımcıları eşit bir şekilde iki gruba ayırır. İki gruba ayrılan katılımcılar sınıfın ortasında tek sıra halinde arka arkaya dizilerek sıralanır. Lider daha önceden belirlediği iki farklı cümleyi her iki grubun en arkasındaki katılımcının kulağına söyler. En arka sıradaki katılımcı lider tarafından kendisine söylenen cümleyi önündeki arkadaşının sırtına dokunarak kendisine dönmelerini sağlar ve jest ve mimikleriyle o cümleyi önündeki katılımcıya anlatmaya çalışır. Daha sonra bu süreç en öndeki katılımcıya gelene kadar devam eder. En öndeki katılımcı el kaldırarak liderin izniyle kendisine aktarılan ve anladığı cümleyi sınıfa söyler. Lider tarafından verilen cümleyi sınıfa ilk söyleyen grup oyunu kazanır.

Lider tarafından gruplara verilen cümleler şunlardır:

- 1-) Yoksulluğa son
- 2-) Eşitsizliklerin azaltılması
- 3-) Ekolojik ayak izi
- 4-) Ortak Geleceğimiz Sürdürülebilir Kalkınma

2-) Meyve Sepeti:

Lider, katılımcıların tekrar çember olmalarını ister. Lider, her katılımcının yanındaki kişiden farklı bir sürdürülebilir kalkınma boyutunun adıyla nitelendirilebilmesi için sağ baştan başlayarak her katılımcının “ekonomi, toplum ve çevre” diye tekrar ederek saymalarını ister. Katılımcılar kendilerine gelen sürdürülebilir kalkınma boyutunun ismini akıllarında tutarlar. Daha sonra lider katılımcılara sınıfın ortasına geçerek “sürdürülebilir kalkınma boyutundan herhangi birisinin ismini söyleyince o boyutla nitelenen kişiler kendileriyle yer değiştirecek” komutunu verir. Lider, sırayla veya karışık bir şekilde boyut isimlerini söyler ve katılımcılar kendisinin temsil ettiği boyut ismine göre birbirleriyle yer değiştirirler. Son olarak lider katılımcılara sürdürülebilir kalkınma deyince tüm kişilerin yer değiştireceğini söyler ve katılımcılar lider tarafından verilen komuta göre sürdürülebilir kalkınma deyince karışık olarak birbirleriyle yer değiştirirler ve etkinlik bu şekilde farklı şekillerde devam ettirilir.

B-) CANLANDIRMA

1-) Katılımcılar çember olur. Sağ baştan 4’e kadar sayar. Aynı sayıları sayanlar bir grup oluşturur. Gruplar sınıfın farklı yerlerine geçerler. Lider sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden 4 tanesinin bir kâğıtta olacak şekilde tüm hedeflerin yazılı olduğu kâğıtları sınıfın ortasına bırakır. Her gruptan bir temsilci sınıfın ortasına gelerek kâğıtlardan bir tanesini alıp grubuna geri döner. Katılımcılardan kendi gruplarına gelen hedefleri içeren ve hedeflerin ana temasını yansıtan 5 dakikalık bir kamu spotu veya kısa film hazırlamaları istenir. Katılımcılar hazırlamış oldukları kamu spotunu ya da kısa filmleri sırayla sunarlar.

C-) DEĞERLENDİRME

1-) Lider, katılımcıların daha önceden yer aldıkları gruplarında kalmalarını söyler. Her gruba boya kalemleri ve A3 kâğıdı dağıtılır. Lider, katılımcılara “sürdürülebilir kalkınma dergisi kapak tasarımcılarını arıyor yarışmasına hoş geldiniz” diye seslenerek katılımcılardan sürdürülebilir kalkınma dergisine kapak sayfası tasarımlarını ister daha sonra tasarımlardan en çok beğenilenin birinci olacağını belirtir. Katılımcılar tasarladıkları kapak sayfalarını gruplar halinde sırayla sınıfa sunar ve birinci olan tasarım sınıf tarafından belirlenir.

2-) Lider, katılımcılara 10 dakika süre vererek “Geleceğin Dünyasında Hayat Bulacak Canlara Bugünden Selam” adlı sürdürülebilir kalkınma temelinde, sürdürülebilirliği de içeren mektup yazmaları istenir. Yazılan mektuplardan bir veya iki tanesi gönüllüler tarafından okunur.

Lider katılımcıların çember oluşturmalarını ister. Lider günün değerlendirmesini yaparak etkinliği tamamlar.

ÖZGEÇMİŞ

İNTİHAL RAPORU

Sürdürülebilirlik

ORJİNALİTE RAPORU

%12	%11	%4	%4
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİ KAYNAKLAR

1	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	%1
2	mjer.penpublishing.net İnternet Kaynağı	%1
3	toad.halileksi.net İnternet Kaynağı	%1
4	2019.fmgtegitimikongresi.com İnternet Kaynağı	%1
5	utek2019.com İnternet Kaynağı	<%1
6	Submitted to Akdeniz University Öğrenci Ödevi	<%1
7	usos2016.com İnternet Kaynağı	<%1
8	ejercongress.org İnternet Kaynağı	<%1
9	acikerisim.akdeniz.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1